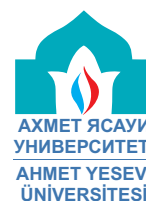

Азия/Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы

Басылымның 4-ші жылы, №48, Ақпан (2) 2020

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN AYLIK YAYINIDIR ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ АЙ САЙЫН ШЫҒАТЫН БАСЫЛЫМЫ

АБАЙ ЖӘНЕ ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

ABAY VE 21. YÜZYILDA KAZAKİSTAN

СҰХБАТ РӨПОРТАЖ

**PROF. DR. MUHSİN KAR
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR
ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ**

ПРОФЕССОР, ДОКТОР МУХСИН КАР
НИЙДЕ ӨМЕР ХАЛИСДЕМИР
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ РЕКТОРЫ

**POPULATION AND ECONOMIC
GROWTH: LESSONS FOR
KAZAKHSTAN**

НАСЕЛЕНИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
РОСТ: УРОКИ ДЛЯ КАЗАХСТАНА

AZIMZHAN KHITAKHUNOV

**SCIENTIFIC WORK:
QUALITY OR QUANTITY?**

НАУЧНАЯ РАБОТА:
КАЧЕСТВО ИЛИ
КОЛИЧЕСТВО?

GULNAR NADIROVA

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Vakur Sümer

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Dr. Suat Beylur

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Dr. Zhandos Ranov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Omirbek Hanayi
Aigerim Manatkızı
Kanat Makhanov

Sekretarya / Хатшылық
Asel İngaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Dr. Suat Beylur
Dauren Aben

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Kanat Makhanov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Vakur Sümer
Zhengizkhan Zhanaltay
Dr. Suat Beylur
Dr. Zhandos Ranov
Dr. Gulnar Nadirova
Dauren Aben

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürelî yayın tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016.

Kazakistan Cumhuriyeti Haberleşme ve İletişim Bakanlığı tarafından verilmiştir.

Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Bu yayında yer alan yazılar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Tираж: 300 adet. Her ay yayınlanmaktadır. Dağıtımı Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır. Dağıtımı ücretsizdir.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігі тарапынан берілді.

Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады.

Тираж: 300 дана. Ай сайын жарияланады. Қазақстан Республикасы мен Түркия Республикасы аумағында тегін таратылады.

DOÇ. DR. VAKUR SÜMER

Değerli okuyucularımız,

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'ne bağlı Avrasya Araştırma Enstitüsü adına sizi saygıyla selamlıyoruz.

2020 yılına girdiğimiz bu haftalarda, Dünyanın hemen tüm bölgeleri; Avrasya'nın doğu ucunda, Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde ortaya çıktığı belirtilen ve bir coronavirus çeşidi olduğu açıklanan ölümcül bir virüsün hızla yayılım gösterdiği bir süreçle sarsıldı. Virüs, ortaya çıktığı 2019'un son haftalarından itibaren öngörülemeden bir hızla yayıldı ve Ocak ayının sonuna gelindiğinde başta Çin olmak üzere dünyanın 30'a yakın ülkesinde 11000'i aşkın kişiye bulaştı ve 300'e yakın kişinin ölümüne neden oldu.

Wuhan virüsü olarak da adlandırılan ve henüz tüm özellikleri keşfedilmemiş bu hastalık etkeninin yayılım süreci, küreselleşmenin olumsuz yönlerini de gözler önüne serdi. Yalnızca mallar, hizmetler, teknolojiler değil ve fakat salgın hastalıklar da artık daha önce hiç olmadığı kadar hızla yeni yerlere taşınabiliyordu. Virüsün kuluçka süresinin 14 güne kadar uzaması nedeniyle, havalimanları gibi sınırlar arasında yoğun insan hareketliliğinin olduğu mekanlarda kurulan termal kameralar, hastalığın farklı ülkelere yayılmasını durduramadı. Geline nokta, pek çok ülke ve havayolu şirketi Çin ile olan karşılıklı seferleri durdurma kararı aldı.

Küreselleşmeden büyük oranda yarar sağlayan ve ekonomisi on yıllardır yıllık olarak %6 ve daha üzerinde büyüyen Çin, hastalığın yaratmaya başladığı çok boyutlu olumsuz etkileri hafifletmek ve salgının yayılma hızını düşürmek ve mümkünse tamamen kontrol altına almak için 60 milyona yakın insanı karantina altına tutmanın da dahil olduğu olağan üstü tedbirler almak durumunda kaldı.

Wuhan'da ortaya çıkan virüsün kontrol altına alınabilmesi için ülkeler arası karşılıklı güven tesisinin ve dayanışma ruhunun çok önemli olduğunu değerlendiriyoruz. Salgın, yeterince hızlı bir süreçte kontrol altına alınamaz ise, önemli sayıda can kaybının yanı sıra Avrasya'nın tamamı için büyük ekonomik kayıplara neden olacaktır.

Yeni sayımızda görüşebilmek dileğiyle,

Құрметті оқырмандар,

Ахмет Ясауи университетіне қарасты Еуразия ғылыми-зерттеу институтының атынан сіздерге ыстық ықыласты сәлемімізді жолдаймыз.

2020 жылдың алғашқы апталарында әлемнің барлық дерлік аймақтары, Еуразияның шығысында, Қытайдың Хубэй провинциясының Ухань қаласында пайда болған және өлімге әкелетін коронавирус түріне жататын вирустың тез таралуымен бетпе-бет келді. Вирус, алғаш пайда болған 2019 жылдың соңғы апталарынан бастап қазіргі кезге дейін күтпеген жылдамдықта тарап, қаңтар айының соңында Қытайдан бастап, әлемнің 30-ға жақын елінде 11 мыңнан астам адамға жұғып үлгерді және 300-ге жуық адамның өліміне себеп болды.

Ухань вирусы деген атау берілген және әзірге барлық ерекшеліктері толық анықталып үлгермеген осы аурудың әсерінің таралу ауқымы, жаһанданудың теріс жақтарын да көз алдымызға алып келді. Тек тауарлар, қызметтер, технологиялар ғана емес, эпидемиялық аурулар да бұдан былай бұрынғыдан да тез жаңа аумақтарға тарала алады. Вирустың инкубациялық кезеңі 14 күнге дейін созылғандықтан, әуежайлар сияқты шекаралар арасында адам қозғалысы жиі болатын орындарда орнатылған камералар эпидемияның басқа елдерге жайылуына тосқауыл бола алмады. Нәтижесінде, көптеген елдер мен әуе компаниялары Қытайға барып-келу байланысын тоқтату жөнінде шешім қабылдады.

Жаһанданудан айтарлықтай пайда көріп отырған және экономикасы ондаған жылдар бойы 6% және одан жоғары өсіп отырған Қытай, осы вирус тудырып отырған теріс ықпалды жеңілдету, індеттің таралу жылдамдығын азайту және мүмкін болса толықтай бақылауға алу мақсатында 60 миллионға жуық адамды карантинге алғанын қоса есептегенде төтенше шаралар қолдануға мәжбүр болды.

Уханьда пайда болған вирусты бақылауда ұстау үшін мемлекеттер арасында өзара сенім мен ынтымақтастық рухы өте маңызды деп санаймыз. Індет қысқа мерзім аралығында толық бақылауға алынбаса, көп мөлшердегі адам өлімінен бөлек, толықтай Еуразия аймағы үшін үлкен экономикалық шығындарға себеп болмақ.

Келесі санымызда көріскенше,

ÖNSÖZ

АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ

DOÇ. DR. VAKUR SÜMER1

ÖZEL YAZI

АРНАЙЫ МАҚАЛА

ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ

KASSYM-JOMART TOKAYEV

KAZAKISTAN CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANI4

RÖPORTAJ

СҰХБАТ

PROF. DR. MUHSİN KAR

NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

ПРОФЕССОР, ДОКТОР МУХСИН КАР

НИЙДЕ ÖMER ХАЛИСДЕМИР УНИВЕРСИТЕТІНІҢ РЕКТОРЫ26

GÜNCEL

ӨЗЕКТІ ПІКІР

POPULATION AND ECONOMIC GROWTH: LESSONS FOR KAZAKHSTAN

НАСЕЛЕНИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ:

УРОКИ ДЛЯ КАЗАХСТАНА

AZIMZHAN KHITAKHUNOV40

SCIENTIFIC WORK: QUALITY OR QUANTITY?

НАУЧНАЯ РАБОТА: КАЧЕСТВО ИЛИ КОЛИЧЕСТВО?

GULNAR NADIROVA48

PARLIAMENTARY ELECTIONS IN UZBEKISTAN THROUGH

THE EYES OF THE OBSERVER

ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ В УЗБЕКИСТАНЕ ВЗГЛЯД НАБЛЮДАТЕЛЯ

ASSET ORDABAYEV55

<i>SOSYAL MEDYADAKİ TÜRKİSTAN'IN GÖRSEL ANALİZİ</i> <i>ТҮРКІСТАНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІДЕГІ ВИЗУАЛДЫ ТАЛДАУЫ</i> DAULET ZHAILYBAYEV	62
<i>TAJIK-KYRGYZ BORDER DISPUTE: A LIGHT IN THE END OF A TUNNEL?</i> <i>ПРИГРАНИЧНЫЙ СПОР МЕЖДУ ТАДЖИКИСТАНОМ И КИРГИЗСТАНОМ:</i> <i>СВЕТ В КОНЦЕ ТУННЕЛЯ?</i> ALBINA MURATBEKOVA	70
<i>ALTERNATIVE ROUTE VIA CENTRAL ASIA: UZBEKISTAN'S VISION</i> <i>АЛЬТЕРНАТИВНЫЕ МАРШРУТЫ В ЦЕНТРАЛЬНУЮ АЗИЮ:</i> <i>ВЗГЛЯД УЗБЕКИСТАНА</i> ASSET ORDABAYEV	77
<i>DÜNDEN BUGÜNE ÖZBEKİSTAN EKONOMİSİ: TARİHSEL</i> <i>GEÇMİŞİ İLE GÜNCEL GELİŞMELER</i> <i>ӨЗБЕКСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ӨТКЕНІ МЕН БҮГІНІ</i> ZHANDOS RANOV	84
<i>POSITIVE NEUTRALITY BASED ON GAS EXPORTS:</i> <i>OVERVIEW OF TURKMENISTAN'S FOREIGN POLICY</i> <i>«ПОЗИТИВНАЯ НЕЙТРАЛЬНОСТЬ» НА ОСНОВЕ ЭКСПОРТА ГАЗА:</i> <i>ОБЗОР ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ТУРКМЕНИСТАНА</i> ALBINA MURATBEKOVA	91

ETKİNLİKLER İC-ШАРАЛАР

.....	100
-------	-----

İNFOGRAFİK ИНФОГРАФИКА

.....	112
-------	-----

ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ

KASSYM-JOMART TOKAYEV
KAZAKISTAN CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANI

АБАЙ ЖӘНЕ ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

Биыл Абай Құнанбайұлының туғанына 175 жыл толады. Халқымыздың ұлы перзентінің мерейтойын лайықты атап өту үшін арнайы құрылған комиссия дайындық жұмыстарын бастап кетті. Мемлекет көлемінде және халықаралық деңгейде ауқымды іс-шаралар ұйымдастыру жоспарланып отыр. Бірақ мұның бәрі той тойлау үшін емес, ой-өрісімізді кеңейтіп, рухани тұрғыдан дамуымыз үшін өткізілмек.

Абай Құнанбайұлы ғұлама, ойшыл, ақын,

ABAY VE 21. YÜZYILDA KAZAKİSTAN

Bu sene Abay Kunanbayoğlu'nun doğumuna 175 yıl dolacaktır. Halkımızın ulu evladının yıldönümünü anmak için özel olarak kurulan komisyon, hazırlık çalışmalarına başladı bile. Ulusal ve uluslararası düzeyde büyük çaplı etkinliklerin yapılması planlanmaktadır. Ancak bunların tamamı bir kutlama veyahut toy değil, manevi hazinemizin genişlemesi ve ruhani aydınlanma için yapılmaktadır.

Abay Kunanbayoğlu bilgin, düşünür, şair,

ағартушы, ұлттың жаңа әдебиетінің негізін қалаушы, аудармашы, композитор ретінде ел тарихында өшпес із қалдырғаны сөзсіз. Оның өлеңдері мен қара сөздерінде ұлт болмысы, бітімі, тұрмысы, тіршілігі, дүниетанымы, мінезі, жаны, діні, ділі, тілі, рухы көрініс тауып, кейін Абай әлемі деген бірегей құбылыс ретінде бағаланды.

Өткен жылы Абайдың шығармаларынан үзінді оқу эстафетасы өтті. Ләйлім атты оқушы қыз ұсынған бұл елдік шараға мен де қатысып, қолдау көрсеттім. Мектеп оқушыларынан ел азаматтарына, тіпті әлемдік деңгейдегі танымал тұлғаларға дейін зор қызығушылық танытып, лезде іліп әкеткен бұл бастама бірнеше айға ұласты.

Соның арқасында бүкіл Қазақстан Абай мұрасын тағы бір зерделеп шықты. Бұл – Абайға деген құрмет әрі ұрпақты тәрбиелеудің тиімді тәсілі. Абай жырларын оқу челленджі биыл, ақын мерейтойы тұсында жаңаша жанданады деп сенемін.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында қоғамдық сананы қайта түлетудің маңыздылығы туралы айтты. Ұлттық сананы сақтау және оны заман талабына бейімдеу мемлекеттік маңызы бар мәселеге айналды. Өйткені сананы жаңғырту арқылы ХХІ ғасырда еліміздің тың серпінмен дамуына жол ашамыз.

Осы орайда Абай мұрасының тигізер пайдасы зор деп есептеймін. Ұлы ақынның шығармалары бүгін де өзектілігін жоғалтқан жоқ. Абайдың ой-тұжырымдары баршамызға қашанда рухани азық бола алады.

Сондықтан ұлтымызды жаңғырту ісінде оның еңбектерін басшы-

**ЕЛБАСЫ НҰРСҰЛТАН
ӘБІШҰЛЫ
НАЗАРБАЕВ
«БОЛАШАҚҚА
БАҒДАР: РУХАНИ
ЖАҢҒЫРУ» АТТЫ
МАҚАЛАСЫНДА
ҚОҒАМДЫҚ САНАНЫ
ҚАЙТА ТҮЛЕТУДІҢ
МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ
ТУРАЛЫ АЙТТЫ**

**ELBAŞI
NURSULTAN
ABİŞOĞLU
NAZARBAYEV
“GELECEĞE BAKIŞ:
MANEVİ DİRİLİŞ”
ADLI MAKALESİNDE
HALK BİLİNCİNİN
YENİLENMESİNİN
ÖNEMİNİ VURGULADI**

еğitimci, yeni ulusal edebiyatın kurucusu, tercüman ve besteci olarak ülke tarihinde silinmez iz bırakmıştır. Onun şiirlerinde ve kara sözlerinde ulusal kimliği, eşkali, yaşantıyı, dünya görüşü, karakteri, canı, dili, dini, ruhu vücut bularak, daha sonra Abay evreni şeklinde adlandırılan benzersiz bir değişim olarak değerlendirilmiştir.

Geçen yıl Abay'ın eserlerinden kesitler okumayla ilgili bayrak yarışı yapıldı. Leylim isimli öğrencinin sunduğu davetle bu etkinliğe bende katılarak, destekledim. Okul öğrencilerinden ülke vatandaşlarına, hatta dünya çapında ünlü şahıslara kadar ilgiyle karşılanıp, devam ettirilen bu etkinlik birkaç ay boyu devam etti.

Bu vesileyle bütün Kazakistan Abay mirası konusunda tekrar bilinçlendi. Bu – Abaya olan saygı ve gelecek nesiller eğitiminin verimli yoludur. Abay eserlerinden kesitler okuma bayrak yarışı, bu sene şairin yıldönümünde yeniden canlanacağına inanıyorum.

Elbaşı Nursultan Abişoğlu Nazarbayev “Geleceğe bakış: manevi diriliş” adlı makalesinde halk bilincinin yenilenmesinin önemini vurguladı. Ulusal bilincin korunması ve modern gereksinimlere adaptasyonu ulusal bir konu haline gelmiştir. Sebebi bilincin modernizasyonu, 21. yüzyılda ülkemizin dinamik gelişiminin yolunu açacağız.

Bu bağlamda, Abay mirasının çok verimli olduğuna inanıyorum. Büyük şairin eserleri bugün hala geçerliliğini korumaktadır. Abay'ın fikirleri hepimiz için her zaman manevi bir hazinedir.

Bu nedenle, ulusun modernleşmesinde onun eserlerini temel alarak, rasyonel kullanımını yeniden düşünmek gerekmektedir.

Ben bu makalede, Abay sözlerinin günümüzdeki güncelliğini ve halkımızı

лыққа алып, ұтымды пайдалану жайын тағы бір мәрте ой елегінен өткізген жөн.

Мен бұл мақалада Абай сөзінің бүгінгі заманымыз үшін көкейкестілігі, ақын шығармаларынан халқымыз қандай тағылым алуға тиіс екендігі жөнінде жұртшылықпен ой бөлісім келеді.

Ұлттық болмыстың үлгісі

Жаңғыру – өткеннен қол үзіп, тек жаңа құндылықтарға жол ашу деген сөз емес.

Шын мәнінде, бұл – ұлттық мұраларымызды бүгінгі оң үрдістермен үйлестіре дамытуды

шайрин eserlerinden ne öğrenmesi gerektiğini halkla paylaşmak istiyorum.

Milli Kimliğin Modeli

Modernleşme – geçmişten kopmak ve sadece yeni değerlere yol açmak demek değildir.

Aslında bu ulusal miraslarımızı bugünün olumlu eğilimlerine paralel olarak geliştirmeyi amaçlayan bir olgudur. Bu durumda biz Abay'ı göz ardı edemeyiz. Çünkü büyük düşünür bir asırdan daha uzun bir süre önce milleti değiştirmeye, yenilenmeye ve yeni bir hayata adapte olmaya davet etmişti.

көздейтін құбылыс. Бұл ретте, біз Абайды айналып өте алмаймыз. Себебі ұлы ойшыл осыдан бір ғасырдан астам уақыт бұрын ұлтты жаңғыруға, жаңаруға, жаңа өмірге бейім болуға шақырған.

Елбасымыздың: «Заманалар ауысып, дүние дидары өзгерсе де, халқымыздың Абайға көңілі айнымайды, қайта уақыт өткен сайын оның ұлылығының тың қырларын ашып, жаңа сырларына қаныға түседі.

Абай өзінің туған халқымен мәң-

ОНЫҢ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ОЙ-ТҰЖЫРЫМДАР ӘРБІР ЖАСТЫҢ БОЙЫНДА ХАЛҚЫНА, ЕЛІ МЕН ЖЕРІНЕ ДЕГЕН ПАТРИОТТЫҚ СЕЗІМДІ ОРНЫҚТЫРАДЫ

ОНУН ЕСЕРЛЕРİNДЕКІ ФІКІРЛЕР HER GENCİN DOĞASINDA HALKINA, VATANI İLE TOPRAĞINA KARŞI VATANSEVERLİK DUYGUSU YERLEŞTİRMEKTEDİR

Elbaşımızın: “Devir деğişіп, дүnya де-ğişісе де halkımızın Abay’a karşı hisle-ri деğişmez, aksine zaman geçtikçe Onun büyüklüğünün kuvvetli yönle-rini ve yeni sırlarını keşfediyorlar.

Abay kendi halkıyla sonsuza dek bir-likte yaşayacak, asırlar boyunca Ka-zak halkını, Kazakları yüksek zirvelere çağыrmaya devam edecek”- dediği ibretli cümlesi şair mirasının ebedi vasiyeti şeklinde деğerlendirileceğini bariz göstermektedir.

Abay’ın eserlerine dikkat edersek onun hep memleketin ilerlemesine, büyüyүp gelişmesine içten destek ol-duğünü, bu fikri yeterince övdüğünü görüyoruz. Ve ilerlemenin temelinde eğitim ve bilimin olduğu biliyoruz. Abay Kazakların sürekli okuyup öğ-renmesini tüm gönlüyle istedi. “İlim bulmadan övünme” diyerek, bilimi kavramadan yüksekerin aşılama-ya-çağını söylüyor. O “Biz ilimi satarak mal arayacak деğiliz”, diyerek bilakis memleket varlıklı olması için ilmi kav-ramamız gerektiğine dikkat çekmişti. Ulu Abay’ın “kâr gütme, şerefini dü-şün, çaba göster artık öğrenmeye” dediği ibretli vasiyetini de bu ölçüde anlamamız lazım.

Bu деğerlendirmeler bugün hala geçerliliğini korumaktadır. Hatta ön-cekinden de daha önemli durumda. Nedeni 21.yüzyıldaki bilimin amacı ileriye gitme ve bir şeyleri başarmak olduğunu görüyoruz.

Bizim vazifemiz ise bu ileri göçe sa-dece ulaşmak деğil ön saflarda yer almaktır.

Onun için ilk olarak eğitim sistemini zamana uygun şekilde geliştirmemiz lazım. Bu amaçla büyük işler yapılma-sına rağmen yerli eğitim sisteminde hala eksiklikler var. Onu geliştirme yollarından seçim öncesi programım-da ve geçen seneki ағustos konfe-ransında net olarak bahsetmiştim.

гі-бақи бірге жасайды, ғасырлар бойы Қазақ елін, қазағын биіктерге, асқар асуларға шақыра береді», – деген өнегелі сөзі ақын мұрасының мәңгілік өсиет ретінде бағаланатынын айқын аңғартады.

Абайдың шығармаларына зер салсақ, оның үнемі елдің алға жылжуына, өсіп-өркендеуіне шын ниетімен тілеулес болғанын, осы идеяны барынша дәріптегенін байқаймыз. Ал ілгерілеудің негізі білім мен ғылымда екенін анық білеміз. Абай қазақтың дамылсыз оқып-үйренгенін бар жан-тәнімен қалады. «Ғылым таппай мақтанба» деп, білімді игермейінше, биіктердің бағына қоймайтынын айтты. Ол «Біз ғылымды сатып мал іздемек емеспіз», – деп тұжырымдап, керісінше, ел дәулетті болуы үшін ғылымды игеру керектігіне назар аударды. Ұлы Абайдың «Пайда ойлама, ар ойла, Талап қыл артық білуге» деген өнегелі өсиетін де осы тұрғыдан ұғынуымыз қажет.

Бұл тұжырымдар қазір де аса өзекті. Тіпті бұрынғыдан да зор маңызға ие болып отыр. Себебі ХХІ ғасырдағы ғылымның мақсаты биікке ұмтылу, алысқа құлаш сермеу екенін көріп отырмыз.

Ал біздің міндетіміз – осы ілгері көшке ілесіп қана қоймай, алдыңғы қатардан орын алу.

Ол үшін ең алдымен, білім беру саласын заманға сай дамытуымыз керек. Сол мақсатта ауқымды жұмыстар атқарылғанымен, отандық білім беру ісінде әлі де олқы тұстар бар. Оны жетілдіру жолдарын сайлау алдындағы бағдарламада және өткен жылғы тамыз конференциясында нақты атап көрсеттім.

«Педагог мәртебесі туралы» заңның қабылдануы – осы бағыттағы игі бастамалардың бірі. Бұл – сапалы білім беру ісін жетілдіруге ар-

**МЕНИҢ «ХАЛЫҚ
ҮНІНЕ ҚҰЛАҚ
АСАТЫН МЕМЛЕКЕТ»
АТТЫ ТҰЖЫРЫМДА-
МАМ ДӘЛ ОСЫ
ӘДІЛЕТТІ ҚОҒАМ
ИДЕЯСЫН ДАМУ
МАҚСАТЫМЕН
ҰСЫНЫЛДЫ**

**BENİM “HALKIN
SESİNE DUYARLI
DEVLET” İSİMLİ
KAVRAMIM İŞTE BU
ADİL TOPLUM
İDEALİNİ
GELİŞTİRMEK
AMACIYLA
SUNULMUŞTUR**

“Eğitim statüsü hakkında” kanununun çıkarılması bu istikametteki iyi girişimlerin biridir. Bu kaliteli eğitimin geliştirilmesi yolunda atılmış bir adım. Genellikle her toplumda öğretmenlerin yeri ayrıdır. Öğretmenler hem eğitimli hem bilinçli nesillerin yetiştirilmesinde önemli rol oynuyorlar. Öğretmenlere saygı göstermek ve hürmet etmek hepimizin vazifesidir. Bundan dolayı devlet öğretmenlik mesleğinin statüsünü yükseltip endişesiz çalışmalarına imkan sağlaması lazım.

Abay’ın vurguladığı iyi şeylerden biri dil öğrenmektir. Şair 25. kara sözünde başka dillerin insana ne katacağından bahsederken; “Bir milletin dilini ve ilmini bilen kişi onunla eşitlik davasına girişebilir, erdemsizce yalvarmak zorunda da kalmaz” demektedir.

Demek ki bizden ilerideki halkla aynı seviyede olmak için onların dillerini öğrenmek önemlidir.

Yeni tarihsel durumda hepimiz ana dilimizin gelişimi ve yayılmasına dikkat etmeli ve statüsünü geliştirmeliyiz. Bununla birlikte İngilizceyi öğrenmeye de önem vermeliyiz. Gençlerimiz ne kadar çok dil öğrenirse o kadar imkanları artar. Ancak ana dillerini öğrenmeye çok önem verilmesi lazım. Genç nesil Abay’ın dediği gibi bilimi tam kavrasa ve kendi diline saygı duysa hem gerçekten çok dilliliğe saygı duysa kuşkusuz milletimize sadece iyilik getireceği tartışmasızdır.

Şu an dünya her gün değil her saat değişiyor. Her alanda yeni yükümlülükler ve talepler istenmekte. Bilimdeki gelişmeler insanı ileriye götürür. Akılla gelişmenin zamanı geldi. Zamanı ayak uydurmak için bilinçli zihinlere ihtiyacımız var. Bu adım, uygarlığın en iyi yönlerinin ulusal çıkarlarla birleştirilmesini gerektirir. Böyle durumlarda, basmakalıp ve dümdüz alışkanlıklarımızdan vazgeçmemiz lazım.

налған қадам. Жалпы кез келген қоғамда ұстаздың орны бөлек. Мұғалімдер білімді әрі саналы ұрпақ тәрбиелеу ісінде аса маңызды рөл атқарады. Ұстазға құрмет көрсетіп, қадірлеу – бәріміздің міндетіміз. Сондықтан мемлекет мұғалім мамандығының мәртебесін көтеріп, алаңсыз жұмыс істеуіне жағдай жасауы керек.

Абай айрықша дәріптеген игілікті істің бірі – тіл үйрену. Ақын жиырма бесінші қара сөзінде өзге тілдің адамға не беретініне тоқталып: «Әрбіреудің тілін, өнерін білген кісі оныменен бірдейлік дағуасына кіреді, аса арсыздана жалынбайды», – дейді.

Демек, өзімізден озық тұрған жұртпен деңгейлес болу үшін де оның тілін меңгерудің маңызы зор.

Ал қазіргідей жаңа тарихи жағдайда бәріміз ана тіліміздің дамуы мен дәріптеуіне назар аударып, оның мәртебесін арттыруымыз керек. Сонымен қатар ағылшын тілін үйренуге де басымдық беру қажет. Жастарымыз неғұрлым көп тілді меңгерсе, соғұрлым мүмкіндігі кеңейеді. Бірақ олардың ана тілін білуіне баса мән берген жөн. Өскелең ұрпақ, Абай айтқандай, ғылымды

Абай bazı davranışlardan memnun kalmayarak, “derin düşünce ve derin ilim aramaz, yalanla ve dedikodu ile hareket eder” diyerek her zaman eleştirel bir gözle bakmasının nedeni budur.

Şair halkını çeşitli hüneleri kavramaya teşvik etti. Tüm bunların zamanın talep ettiği bir durum olduğunu fark ederek, halkını erkenden uyardı. Hatta şimdilerde bahsedilen entelektüel bir ulus oluşturma fikrinin bile Abay’dan esinlendiğini söyleyebiliriz. Büyük düşünür her sözüyle milletinin bilgisini artırmayı amaçlamıştır.

Bu yüzden Abay’ı iyi tanımaya çalışmamız lazım. Abay’ı tanımak kendinizi tanımaktır. İnsanın kendini tanınması ve geliştirmesi, bilime ve eğitime öncelik vermesi olgunluğun göstergesidir. Entelektüel millet dediğimiz de budur. Bu bağlamda, Abay kelimesi neslin yol gösterici gücü haline gelmelidir.

Abay her kazak çocuğunu vatansever birey olarak yetiştirmeye davet etti. Onun mirası, ferasetli vatanseverlik okulu ve ülkeye saygının göstergesidir. Dolayısıyla vatandaşlarımızın gözü açık olmasını istiyorsak Abay’ı oku-

толық игерсе, өз тілін құрметтесе әрі шын мәнінде полиглот болса, ұлтымызға тек игілік әкелері сөзсіз.

Қазір әлем күн сайын емес, сағат сайын өзгеруде. Барлық салада жаңа міндеттер мен тың талаптар қойылуда. Ғылымдағы жаңалықтар адамды алға жетелейді. Ақыл-оймен ғана озатын кезең келді. Заман көшіне ілесіп, ілгері жылжу үшін біз сананың ашықтығын қамтамасыз етуіміз керек. Бұл қадам өркениеттің озық тұстарын ұлттық мүддемен үйлестіре білуді талап етеді. Мұндай кезде өзіміздің таптаурын, жадағай әдеттерімізден бас тартуымыз қажет.

Абайдың кейбір қарекеттерге көңілі толмай, «Терең ой, терең ғылым іздемейді, Өтірік пен өсекті жүндей сабап» деп үнемі сыни көзбен қарауының себебі осында.

Ақын ел-жұртын түрлі өнерді игеруге үгіттеді. Соның бәрі уақыттың талабы екенін ол анық аңғарып, ұлтына ертерек үн қатты. Тіпті

АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНДА МЕРИТОКРАТИЯ МӘСЕЛЕСІНЕ ДЕ АЙРЫҚША МӘН БЕРІЛГЕН. ОЛ АДАМДЫ МӨРТЕБЕСІНЕ ҚАРАЙ ЕМЕС, ТАЛАБЫ МЕН ЕҢБЕГІНЕ ҚАРАП БАҒАЛАҒАН

АБАЙ'ЫН ЕСЕРЛЕРİNДЕ ЛІYAKAT KONUSUNA ÖZEL ÖNEM ATFEDİLMEKTEDİR. O, KİŞİYE STATÜSÜNE GÖRE DEĞİL, AZMİNE VE ÇALIŞMASINA GÖRE DEĞER VERMİŞTİR

maktan ve şiirlerini ezberlemekten yorulmamalıyız.

Biz vatani ve milleti Abay gibi sevmeyi öğrenmeliyiz. Büyük şair milletinin eksikliklerini sert bir şekilde eleştirse de tek bir düşüncesi, Kazakları, halkını ileriye çekmeyi amaç edindi.

Abay'ın zengin mirası kazak milletinin yeni kalitesini şekillendirmeye hizmet ediyor. Onun eserlerindeki fikirler her gencin doğasında halkına, vatani ile toprağına karşı vatanseverlik duygusu yerleştirmektedir. Bu nedenle hakim Abay çalışmalarının meyvesini genç nesillere aktarmak ve hayat felsefesi haline getirmek – ulusal modernleşmeye yol açacak önemli adımlardan biridir.

Devlet İşlerinin Taraftarı

Biz egemen bir ülke olarak gelişmek için devletimizi güçlendirmeliyiz. Hukukun üstünlüğü ve kamu düzeninin korunması herkesin evrensel bir yükümlülüğü olduğu anlaşılmalıdır. Bu yüzden vatandaşlarımıza ve özel-

қазір айтып жүрген интеллектуалды ұлт қалыптастыру идеясы Абайдан бастау алды деуге болады. Ұлы ойшыл әр сөзімен ұлттың өресін өсіруді көздеді.

Сондықтан Абайды терең тануға баса мән бергеніміз жөн. Абайды тану – адамның өзін-өзі тануы. Адамның өзін-өзі тануы және үнемі дамып отыруы, ғылымға, білімге басымдық беруі – кемелдіктің көрінісі. Интеллектуалды ұлт дегеніміз де – осы. Осыған орай, Абай сөзі ұрпақтың бағыт алатын темірқазығына айналуы қажет.

Абай қазақтың әр баласын ұлтжанды азамат етіп тәрбиелеуге шақырды. Оның мұрасы – парасатты патриотизмнің мектебі, елдікті қадірлеудің негізі. Сондықтан азаматтарымыздың көзі ашық болсын десек, Абайды оқудан, ақын өлеңін жаттаудан жалықпаған жөн.

Біз елді, ұлтты Абайша сүюді үйренуіміз керек. Ұлы ақын ұлтының кемшілігін қатты сынаса да, тек бір ғана ойды – қазағын, халқын төрге жетелеуді мақсат тұтты.

Абайдың мол мұрасы қазақ ұлтының жаңа сапасын қалыптастыруға қызмет етеді. Оның шығармаларындағы ой-тұжырымдар әрбір жастың бойында халқына, елі мен жеріне деген патриоттық сезімді орнықтырады. Сондықтан хакім Абай еңбектерінің нәрін өскелең ұрпақтың санасына сіңіру және өмірлік азығына айналдыру – ұлтты жаңғыртуға жол ашатын маңызды қадамның бірі.

Мемлекет ісінің мүдделесі

Біз егемен ел ретінде өсіп-өркендеуіміз үшін мемлекеттілігімізді нығайтуымыз керек.

Заң үстемдігін және қоғамдық тәртіпті сақтау баршаға ортақ міндет екенін ұғынған жөн. Халықтың

**СОНДЫҚТАН АБАЙ:
«АҚЫЛ, ҚАЙРАТ,
ЖҮРЕКТІ БІРДЕЙ
ҰСТА, СОНДА ТО-
ЛЫҚ БОЛАСЫҢ
ЕЛДЕН БӨЛЕК», ДЕП
АДАМҒА НҰРЛЫ
АҚЫЛ МЕН ЫСТЫҚ
ҚАЙРАТТАН БӨЛЕК,
ЖЫЛЫ ЖҮРЕК КЕРЕК
ЕКЕНІН АЙТАДЫ**

**ABAY, "AKIL,
CESARET, KALBİNİ
BİR TUT, ANCAK
O ZAMAN BÜTÜN
(ERDEMLİ) OLURSUN
DİĞERLERİNDEN
AYRILARAK" DİYEREK
İNSANA NURLU AKIL
VE ATEŞLİ CESARE-
TİN DIŞINDA SICAK
KALBİN OLMASINI
GEREKLİ
GÖRMEKTEDİR**

likle gençлерімізге devletimize saygı duymanın önemini öğretmeliyiz. Bu noktada tekrar Abay mirasına dikkat etmek gerekir.

Büyük şair eserlerinde, ulusal idealleri yüceltmiş ve ulusal birliği artırmanın önemine değinmiştir.

O adil bir toplum yaratma fikrini ortaya atmıştır. Demek Abay'ın görüşleri, 21. yüzyılda Kazakistan toplumu ve refahı için son derece önemlidir. Hakim Abay'ın prensipleri medeni bir devletin prensiplerine uygundur. Adalet, hukukun üstünlüğü, şeffaflık, halka hesap verilebilirlik üst düzeyde ise ve sivil toplum temsilcileri devletin işlerine aktif olarak katılıyorsa ancak kesin olarak kurulabilecektir.

Benim "Halkın sesine duyarlı devlet" isimli kavramım işte bu adil toplum idealini geliştirmek amacıyla sunulmuştur. İktidarla toplum arasındaki diyalog devlete olan güveni artıracaktır. Bakanlar ve valiler dahil olmak üzere hükümet üyeleri, devlet ve sosyal öneme ilişkin konularda karar verirken vatandaşların önerilerini ve isteklerini dikkate almalıdır. Bence bu, Abay'ın bahsettiği adil bir toplumun oluşumu için en önemli koşuldur.

Büyük şairin "Önemli şura kayboldu, ülke fısıldamaya başladı" demesi boşuna değildi. Bu, insanların yöneticilerden memnun olmadıklarını da göstermektedir.

"Fısıltı dışında sırası yok, çalışmaya eğilimi yok" çağdaşlarımızın artmaması için her daim halkın dediğine kulak asmak önemlidir. İşte bu anlamda devlet ve toplum temsilcileri önemli konuları tartışarak çözüme kavuşturmak için Milli toplumsal güven konseyini oluşturduk. Konseyin formalite nitelikte iş yapmasını önlemek amacıyla üyeleriyle özel olarak görüşmek, teyim ve çalışmalarını yakından takip ediyorum.

egemen.kz

билікке деген құрметі болмаса – елдігімізге сын. Сондықтан азаматтарға, әсіресе, жастарға мемлекетті сыйлаудың мән-маңызын түсіндіру қажет. Осы ретте тағы да Абайдың мұрасына зейін қойған абзал.

Ұлы ақын өзінің шығармаларында елдік мұратты асқақтатып, ұлт бірлігін биіктетті.

Ол әділетті қоғам құру идеясын көтерген. Демек, Абайдың көзқарастары ХХІ ғасырдағы Қазақстан қоғамы және оның береке-бірлігі үшін аса құнды. Хакім Абайдың ұстанымдары өркениетті мемлекет қағидаларымен үндеседі. Заң үстемдігі, биліктің ашықтығы мен халық алдында есеп беруі жоғары деңгейде болып, мемлекет ісіне азаматтық қоғам өкілдері белсене араласқан жағдайда ғана әділеттілік берік орнығады.

Менің «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» атты тұжырымдамам дәл осы әділетті қоғам идеясын дамыту мақсатымен ұсынылды. Билік пен қоғам арасындағы сындарлы диалог мемлекетке деген сенімді

Абай'ın eserlerinde liyakat konusuna özel önem atfedilmektedir. O, kişiye statüsüne göre değil, azmine ve çalışmasına göre değer vermiştir. Büyük şair Kazak gençliğine rehberlik etmiş ve yol-yordam göstermiştir.

Şu anda Kazakistan siyasi modernleşme sürecinden geçmektedir. Elbaşının desteğiyle ülke yönetimine yeni nesil liderler gelmeye başladı. Buna rağmen ülkemizin radikal siyasi değişime ihtiyaç duyduğuna dair fikirler de sık sık dillendirilmektedir. Ancak bu konuda ulusal bir konsensüse varmak, devletin imkanlarını değerlendirmek ve ona karşı sorumlu bir yaklaşım benimsemek önemlidir.

Radikal değişimi dile getirenler ülkenin geleceğini umursamamakta, sadece popülist fikirlere odaklanmaktadır.

Popülizm olumsuz bir eğilim olarak küresel bir karakter kazandı. Dünyanın her yerinde genellikle net bir stratejisi olmayan ve çıplak sloganlarla güç arayan grupların sesleri vardır. Böyle gürültücü insanlarla ilgili olarak Abay, "hileli dille oylar, gider bir gün aldatır" demektedir.

нығайта түседі. Үкімет мүшелері, соның ішінде министрлер мен әкімдер мемлекеттік және қоғамдық маңызы бар мәселелерге қатысты шешім қабылдаған кезде азаматтардың ұсыныстары мен тілектерін ескеруі керек. Мұны Абай меңзеген әділетті қоғам қалыптастырудың бірден-бір шарты деп білемін.

Ұлы ақын «Келелі кеңес жоғалды, Ел сыбырды қолға алды» дегенді бекер айтқан жоқ. Елге билік жүргізетіндерге жұрттың көңілі толмайтынын да аңғартады.

«Сыбырдан басқа сыры жоқ, Шаруаға қыры жоқ» замандастарымыз көбеймес үшін билік халыққа әрдайым құлақ түріп отырғаны жөн. Мемлекет пен қоғам өкілдері түйткілді мәселелерді бірге талқылап, шешімін табу мақсатында Ұлттық қоғамдық сенім кеңесін құрдық. Кеңес формальды сипат алып кетпеуі үшін оның мүшелерімен арнайы кездесіп, жұмысын жіті қадағалап отырмын.

Абай шығармаларында меритократия мәселесіне де айрықша мән берілген. Ол адамды мәртебесіне қарай емес, талабы мен еңбегіне қарап бағалаған. Ұлы ақын қазақ жастарына жөн-жоба көрсетіп, бағыт-бағдар берген.

Қазір Қазақстанда саяси жаңғыру үдерісі жүріп жатыр. Елбасының қолдауымен билікке басшылардың жаңа буыны келе бастады. Соған қарамастан, елімізде түбегейлі саяси өзгеріс керек деген ойлар да жиі айтылып жатады. Бірақ бұл мәселе бойынша ұлттық мәмілеге келудің, мемлекет мүмкіндіктерін шынайы бағалаудың және жүктелген міндетке жауапкершілікпен қараудың маңызы зор.

Өзгеріс деп байбалам салатындар еліміздің болашағын байыптамай-

**ҒҰЛАМА
АБАЙ – ҚАЗАҚ
ТОПЫРАҒЫНАН
ШЫҚҚАН ӘЛЕМДІК
ДЕҢГЕЙДЕП
КЕМЕҢГЕР. ОЛ КҮЛЛИ
АДАМЗАТ БАЛАСЫНА
АҚЫЛ-ОЙДЫҢ
ЖЕМІСІН СЫЙЛАДЫ**

**ULU ABAY KAZAK
TOPRAĞINDAN
ÇIKAN DÜNYA
SEVİYESİNDEKİ BİR
DÂHİDİR. O, BÜTÜN
İNSANOĞLUNA
DÜŞÜNCE
MEYVELERİNİ HEDİYE
ETMİŞTİR**

Аslında bu, herhangi bir ülkenin kalkınmasına ve ulusun kimliğine zarar veren tehlikeli bir süreçtir.

Bize Abay'ın dediği gibi, övünmek, diğerlerini hor, kendimiz büyük görmek, çekişme hiç yakışmamaktadır. Dünyada ve ülkemizde neler olup bittiğini net ve dikkatli bir şekilde analiz edebilmeliyiz. İstikrar ve gelişmemizi garanti eden barış ve birliği her şeyden önce koymak önemlidir. Devlet uğruna, önce sürekliliği koruyarak, dökülen terin ve harcanan emeğin boşa gitmemesini sağlayalım.

Sadece böyle bir politika izleyerek tüm stratejik hedeflerimize ulaşabilir ve Kazakistan'ı en gelişmiş ülkelerden biri haline getirebiliriz.

Yeni Toplumun Muhafızı

Yeni Kazakistan çekirdeğini yeni toplumun oluşturacağı açıktır. Bu yönüyle ilk olarak, ulusumuzun onur ve asaletini koruyarak, halkımızı rekabet gücünü artırmaya odaklanmalıyız. Bununla birlikte toplumun gelişimini ve barışımızı bozan olumsuz özelliklerden kurtulmak gereklidir.

Bugün, dünyadaki bazı entelektüeller klasik kapitalizmin çıkmaza girdiğini düşünmekte ve onun geleceğine şüpheyle bakıyorlar.

Çünkü dünyada zengin ile yoksulun, eğitilmiş ile eğitimsizin, şehirli ile köylünün arasındaki fark çok açıldı. Bu sürecin hızı giderek artıyor. İş sadece kâr amaçlıydı, bilim ayrı bir ortam yarattı ve her biri kendine özgü sorumluluk taşımaya başladı.

Şehirler hızla büyümekle birlikte, köy, kasaba ve beldelerin gelişimi yavaşladı.

Bilim adamları, tüm bunların sosyal sorumluluğunu zayıflamasından kaynaklandığına inanmaktadır.

ды, жай ғана популистік идеяларға табан тірейді.

Популизм теріс тенденция ретінде дүниежүзілік сипат алды. Әлемнің түкпір-түкпірінде нақты стратегиясы жоқ, тек жалаң ұрандар арқылы билікке жеткісі келетін топтардың дауысы жиі естілуде. Осындай даңғазаға құмар адамдар туралы Абай: «Қу тілменен құтыртып, Кетер бір күн отыртып», – дейді. Расында, бұл – кез келген елдің дамуын кенже қалдыратын, ұлттың бірегейлігін әлсірететін қауіпті үрдіс.

Бізге, Абай айтқандай, артық мақтанға салыну, өзгені қор, өзімізді зор санау, дау қуу әсте жараспайды. Әр қадамымызды анық басып, әлемде және елімізде болып жатқан оқиғаларды байыппен сараптай білуіміз қажет. Тұрақтылық пен дамуымыздың кепілі болған татулық пен бірлікті бәрінен жоғары қойған абзал. Мемлекет мүддесін көздесек, әуелі сабақтастық сақталып, төгілген тер мен атқарған еңбектің далаға кетпеуін ойлайық.

Осындай саясат жүргізген кезде ғана барлық стратегиялық мақсаттарымызға қол жеткізіп, Қазақстанды озық дамыған мемлекеттердің қатарына қоса аламыз.

Жаңа қоғамның жанашыры

Жаңа Қазақстанның өзегін жаңа қоғам құрайтыны анық. Бұл ретте, ең алдымен, ұлтымыздың қадір-қасиетін арттырып, халқымыздың бәсекеге қабілеттілігін жетілдіруге баса мән беруіміз керек. Сондай-ақ қоғамның дамуына кедергі келтіретін, береке-бірлігімізге іріткі салатын жағымсыз қасиеттерден арылу қажет.

Бүгінде дүние жүзінің бірқатар интеллектуалдары классикалық капитализм дағдарысқа тап болғанын ескертіп, оның болашағына

АБАЙДЫҢ АСҚАН ОЙШЫЛДЫҒЫ ОНЫҢ ДІНИ ТАЛҒАМ-ТАНЫМЫНАН ДА АЙҚЫН КӨРІНЕДІ. «АЛЛАНЫҢ ӨЗІ ДЕ РАС, СӨЗІ ДЕ РАС, РАС СӨЗ ЕШУАҚЫТТА ЖАЛҒАН БОЛМАС», ДЕЙДІ

ABAY'IN DEHASI ONUN DİNİ ANLAYIŞINDAN DA AÇIKÇA GÖRÜNMEKTEDİR. "ALLAH'IN VARLIĞI DA GERÇEK, O'NUN KELAMI DA HAKTIR, HAK KELAM HIÇBİR ZAMAN YALAN OLMAZ" DİYOR ŞAİR

Sosyal sorumluluk nasıl kendi mecrasını bulacak? Tabii ki, bu kolay bir iş değil. Bu karmaşık sorunun çözümü Abay'ın "Bütün (Erdemli) adam" formülünde aranmalıdır. "Bütün (Erdemli) adam" kelimesi, İngilizce "A man of integrity" kavramına denk gelir. Bu sadece ağırbaşlı, kendine güvenen, erdeme ve iyiye çabala-yan kişilere özgü özelliktir. Şu anda yaygınlaşmaya başlayan bu kavram Abay tarafından on dokuzuncu yüzyılın başlarında dile getirilmişti.

İnsan hayatı bir bütün olarak çeşitli ilişkilerden oluşur. Onsuz, bir insan toplumdan kopacaktır. Ve iletişim, elbette, karşılıklı sorumluluk yaratır. Bu sorumluluk bencil arayışlar devreye girdiğinde bozulur. Bu yüzden Abay, "Akıl, cesaret, kalbini bir tut, ancak o zaman Bütün (Erdemli) olursun diğ-ğerlerinden ayrılarak" diyerek insana nurlu akıl ve ateşli cesaretin dışında sıcak kalbin olmasını gerekli görmekte-dir.

Şair bu üç kavramı sürekli olarak birlikte değerlendirmektedir, ancak diğer ikisinin kalbe boyun eğme-si gerektiğini ifade eder. Bu – kazak halkının yaşam felsefesidir.

Bu tür yaşam felsefesiyle hayatını idame ettiren halkımız, zor şartlarda yaşamasına rağmen diğer milletler-den insanları bağrına basmıştır. Ken-disi yeterli yemeğe sahip olmadığı halde, bir dilim ekmeği paylaşarak yemeyi farz ve görev saymıştır. Her zaman büyüklere saygı, gençlere nezaket göstermiş, düşene destek ola-bilmiştir. Bu değerleri yüceltmış ve bugüne ulaştırarak halkımız kendini millet olarak korumak için elinden geleni yapmıştır.

Biz Abay'ın "Bütün (Erdemli) adam" kavramını tekrar irdelememiz lazım. Bu konuyla ilgili, bilim adamlarımızın sağlam araştırmalar yürütmesi ge-rekmektedir. "Bütün (Erdemli) adam"

күмәнмен қарайды.

Себебі әлемде бай мен кедейдің, білімді мен білімсіздің, қала мен ауылдың арасы алшақтап кетті. Бұл үдерістің қарқыны барған сайын күшейіп келеді. Бизнес тек пайда көздесе, білімділер бөлек орта қалыптастырды, әрқайсысы өздері үшін ғана жауапкершілік арқалайтын болды.

Қалалар тез өсіп-өркендеп, шағын елді мекендердің дамуы тұралады.

Ғалымдар мұның барлығы әлеуметтік жауапкершіліктің әлсірегенінен деп есептейді.

Әлеуметтік жауапкершілік қайткенде орнына келеді? Әрине, бұл – оңай шаруа емес. Осы күрделі мәселенің шешімін Абайдың «Толық адам» формуласынан іздеген жөн. «Толық адам» деген сөз ағылшын тіліндегі «A man of integrity» түсінігіне сай келеді. Бұл – тек өте ілкімді, өзіне сенімді, ізгілік пен жақсылыққа ұмтылатын адамдарға ғана тән сипаттама. Қазір тарап жатқан осы ұғымды Абай сонау он тоғызыншы ғасырдың өзінде-ақ түсіндіріп айтты.

Адам өмірі тұтасымен түрлі қарым-қатынастардан құралады. Онсыз адам қоғамнан бөлініп қалмақ. Ал қарым-қатынас міндетті түрде өзара жауапкершілікті туғызады. Бұл жауапкершілік қара басының қамын биік қоятын өзімшілдік араласқан кезде бұзылады. Сондықтан Абай: «Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста, Сонда толық боласың елден бөлек», деп адамға нұрлы ақыл мен ыстық қайраттан бөлек, жылы жүрек керек екенін айтады.

Осы үш ұғымды ол үнемі бірлікте қарастырады, бірақ алдыңғы екеуі жүрекке бағынуы керек деп есептейді. Бұл – қазақ халқының өмірлік философиясы.

**НАҒЫЗ АБАЙДЫ,
АҚЫН АБАЙДЫ
ТАНУ ҮШІН ОНЫҢ
ӨЛЕҢДЕРІ МЕН
ҚАРА СӨЗДЕРІНДЕ
АЙТЫЛҒАН ОЙ-
ТҰЖЫРЫМДАРДЫҢ
МӘН-МАҢЫЗЫ
АШЫЛУЫ КЕРЕК.
ОЛ ӘЛЕМНІҢ КЕҢ
ТАРАЛҒАН НЕГІЗГІ
ТІЛДЕРІНЕ БАРЛЫҚ
БОЯУЫН САҚТАЙ
ОТЫРЫП АУДАРЫЛУЫ
ТИІС**

**GERÇEK ABAY'I, ŞAİR
ABAY'I TANIMAK İÇİN
ONUN ŞİİRLERİ İLE
KARA SÖZLERİNDE
DİLE GETİRİLEN FİKİR-
LERİN ANLAMININ
AÇILMASI GEREKİYOR.
ABAY'IN ESERLERİ
DÜNYANIN EN YAY-
GIN DİLLERİNE TÜM
RENKLERİNİ KORUYA-
RAK ÇEVİRİLMELİDİR**

konseptinin өзünde, hayatımızın her bir aşamasının, devlet yönetimi ve eğitim sisteminin, iş ve aile kurumlarının temeli olması gerektiğini düşünüyorum.

Abay'ın eserlerine esas teşkil eden konulardan biri – tembellikle mücadele. Şair her daim kaygısız ihmalciliğe, oyuna ve gülmeye karşı olup, diri olmaya çağırır. Onu daima çalışmayla geliştirmeyi takdir etmektedir. Bununla birlikte uygun eylemin endişe ve kaygıyı yendiğini ispat ederek, tembellikle mücadelenin psikolojik yönlerini derinden araştırır. Bugün konuştuğumuz duygusal zekaya o zamanlarda dikkat çekmişti. Övünme ile tembellik psikolojisinden arınarak, gayretle çalışmayı, gayeli ilim aramayı nasihat etmiştir.

Abay şiirlerindeki “Emek çeksen erinmeden, doyar karnın dilenmeden”, “Boğazı tokluk, İşi yokluk, Azdırır insanoğlunu”, “Kendine güven, seni kurtarır, emeğinle aklın” benzeri manalı düşünceler hepimize malum. Her insan bu değerli kavramların bilincinde yaşayarak, yorulmadan ve dürüst çalışmasıyla etrafına örnek olmalıdır.

Halkımız çalışmanın ve emeğin değerini bilmektedir. Biz ebeveynlerimizin savaşın arka cephesindeki ağır çalışmalarının zafer getiren büyük güce dönüştüğünü hala unutmadık. Bugün de sıradan emektar insanların örnek işleri çoktur. Yakın bir zamanda onların bir kısmı devlet nişanlarıyla ödüllendirildi.

En önemlisi, bugünkü barış zamanında her bir vatandaş kendi emeğiyle ülkemizin ekonomisini ilerletmeye doğrudan etkilediğini anlaması lazım.

Abay'ı kendi döneminin çalışma motivasyonu olarak adlandırabiliriz. Büyük düşünür çalışmalarında mes-

Осындай таным-түсінікпен өмір сүрген халқымыз өзі қиын жағдайда отырып, өзге ұлттарды бауырына басқан. Өзі асқа жарымай қиналса да, бір тілім нанын бөлісіп жеуді парыз санаған. Үнемі үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетіп, сүрінгенге сүйеу, жығылғанға демеу бола білген. Осы құндылықтарды дәріптеп, бүгінге жеткізу арқылы халқымыз өзінің ұлт ретінде сақталуы үшін барын салған.

Біз Абайдың «толық адам» тұжырымын қайта зерделеуіміз керек. Бұл бағытта ғалымдарымыз тың зерттеулерді қолға алуы қажет. «Толық адам» концепциясы, шындап келгенде, өміріміздің кез келген саласының, мемлекетті басқару мен білім жүйесінің, бизнес пен отбасы институттарының негізгі тұғырына айналуы керек деп есептеймін.

Абай шығармашылығына арқау болған тақырыптың бірі – масылдықпен күрес. Ақын үнемі уайымсыз салғырттыққа, ойын-күлкіге салынбай, сергек болуға үндейді. Оны ұдайы еңбек арқылы шыңдап отырды құп көреді. Сонымен қатар орынды әрекеттің уайым-қайғыны жеңетінін дәлел-

легіyle nasibini bulanlara, çalışmaya alışmanın yollarını göstermektedir. O refah düzeyinin artması için çalışmanın yeni metotlarını öğrenmeye davet eder. Bununla birlikte şair girişimciliği, meslekte dürüst ve adil olmayı vurgular. Örneğin kendisinin 10. kara sözünde “Üşenmeden çalışsa, bıkmadan arasa, uygun bir iş yapsa, kim zengin olmaz” demektedir.

Abay’a göre, geçimini sağlamak için zanaat öğrenmek gerekmektedir. Çünkü “mal tükenir ama el sanatı tükenmez” (33. kara söz). Büyük şairin fikirlerinin bugün Kazakistan toplumu için geçerli olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle bugün hammadde bağımlılığı psikolojisinden kurtulma ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyümesini en üst düzeye çıkarma ihtiyacını önemle vurgulamaktayız.

Дүnya Күltүрүнүн Шаһсийеті

Şu anki medeni ölkelerin tümüne yakını yüksek tarihi şahsiyetlerle gurur duyabilir. Bunların arasında siyasetçiler, devlet erkanları ve toplumsal şahsiyetler, komutanlar, şairler, yazarlar, sanat ve kültür ustaları var. Kazak halkı da eşsiz evlatlardan yoksun değildir. Bunların arasında Abay çok özel bir yere sahiptir. Ancak biz büyük düşünürümüzü dünyaya yeterince tanıtamamışızdır.

Ben uzun yıllardır diplomatik hizmetimde farklı ölkelerin siyasetçileri, çeşitli alanların uzmanları ile sık sık muhatap oluyordum. Farklı ölkelerin insanlarıyla tüm insanoğluna ortak pek çok güncel konular üzerinde fikir alışverişinde bulundum. Genelde onlar Kazakistan’ın siyasi ve ekonomik başarıları hakkında iyi bilirler. Manevi ve kültürel değerlerimiz hakkında ise bilgi sahibi sayılmazlar. Bu itibarla, “Neden Kazak kimliğini ve kültürünü Abay üzerinden tanıtmıyoruz?” sorusu geliyor akla.

Ulu Abay Kazak toprağından çıkan dünya seviyesindeki bir dâhidir. O, bütün insanoğluna düşünce meyvelerini hediye etmiştir.

Abay’ın şairlik kuvvetinin köklerini yakından inceleyen araştırmacılarımız onun Kazak folkloründen, Doğu ile Batı’nın hitap sanatından, Rus edebiyatından, tarihi çalışmalardan esinlendiğini söylüyorlar.

деп, масылдықпен күрестің психологиялық қырларына терең бойлайды. Қазір біз көп айтып жүрген эмоционалды интеллектіге де сол тұста назар аударды. Мақтан мен масылдық психологиядан арылып, қайраттанып еңбек етуді, талаптанып білім іздеуді насихаттаған.

Абай өлеңдеріндегі «Еңбек етсең ерінбей, Тояды қарның тіленбей», «Тамағы тоқтық, Жұмысы жоқтық, Аздырар адам баласын», «Өзің сен, өзіңді алып шығар, Еңбегің мен ақылың екі жақтап» – деген қазыналы ойлар бәрімізге жақсы таныс. Әр адам осы түйінді тұжырымдарды санасына берік тоқып, өзінің тынымсыз, адал еңбегімен айналасына үлгі болуы керек.

Халқымыз еңбектің қадірін біледі. Біз ата-аналарымыздың тылдағы ауыр еңбегі жеңіске жетелеген орасан күшке айналғанын ұмытқан жоқпыз. Қазір де қарапайым еңбек адамдарының үлгілі істері жетерлік. Жақында солардың біразы мемлекеттік наградалармен марапатталды.

Ең бастысы, бүгінгідей бейбіт кезеңде әр азамат өзінің еселі еңбегі еліміздің экономикасын ілгерілетуге тікелей ықпал ететінін түсінуі қажет.

Абайды өз заманындағы іскерліктің ұйытқысы, еңбекқорлықтың мотиваторы деуге болады. Ұлы ойшыл шығармаларында кәсіптен нәсіп тапқандарды, шаруақорлыққа үйрену дағдыларын үлгі етеді. Ол тұрмыс сапасын жақсарту үшін еңбек етудің жаңа тәсілдерін меңгеруге шақырады. Сонымен қатар ақын бастамашылдықты, кәсіптегі адалдықты жоғары қояды. Мысалы, өзінің оныншы қара сөзінде «Ерінбей еңбек қылса, түңілмей іздесе, орнын тауып істесе, кім бай болмайды?», деп тұжырым жасайды.

**ЕЛБАСЫ НҰРСҰЛТАН
ӘБІШҰЛЫ
НАЗАРБАЕВ:
«АБАЙ – ҚАЗАҚ
ХАЛҚЫНЫҢ РУХАНИ
ҚАЗЫНАСЫНА
ӨЛШЕУСІЗ ҮЛЕС
ҚОСҚАН ҒҰЛАМА
ҒАНА ЕМЕС,
СОНЫМЕН ҚАТАР ОЛ
ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ
ЕЛ БОЛУЫ ЖОЛЫНДА
ҰЛАН-ҒАЙЫР ЕҢБЕК
ЕТКЕН ДАНАҒЕР**

**ELBAŞI NURSULTAN
NAZARBAYEV "ABAY
KAZAK HALKININ
MANEVİ HAZİNESİNE
ÖLÇÜSÜZ
KATKI SAĞLAYAN BİR
ALİMDEN
ZİYADE KAZAK
HALKININ BİR ULUS
OLMA YOLUNDA
MUAZZAM ÇABA
SARF EDEN DÂHİDİR.
ABAY DÜNYA
ÇAPINDAKİ
DÜŞÜNÜRLERİN
SAFINDA YER BULAN
MUHTEŞEM BİR
ŞAHSİYETTİR." DEDİ**

Абай'ın dehası onun dini anlayışından da açıkça görünmektedir. "Allah'ın varlığı da gerçek, O'nun kelamı da haktır, Hak kelim hiçbir zaman yalan olmaz" diyor şair. Bu kanaate Doğu ve Batı filozoflarının eserlerini derinlemesine irdeleyip inceledikten sonra vardığı gerçektir. Ulu düşünür meşhur sözlerinden 38. sözünde ise Allah'a ilişkin kanaatlerini etraflıca açıklamakta.

Абай'ın manevi bakış açısını değerlendiren ilahiyatçılar, filozoflar ve ulema onun "Kemale Ermiş Müslüman" kavramına özel dikkat çekiyorlar. "Kemale Ermiş Müslüman" kavramı salt Kazaklara ilişkin değil, tüm Müslüman Alemi ile bağlantılı olarak kullanılmalı. Böylece bizim düşüncemiz Abay, Hakim Abay dünya çapında söz konusu dini görüşleri ile de yükselmeye devam edecek bir şahsiyettir.

Başkentimizde bütün dinleri bir araya getirerek, düzenli olarak geleneksel toplantı düzenlemekte olduğumuzu biliyorsunuz. Bu tür etkinliklerin amacı ile ulu Abay'ın tutumları arasında karşılıklı uyum söz konusudur.

Şairin tüm insanoğlunun iç dünyasının temizliğini koruma isteği hepimizi düşündürmektedir.

Muhtar Auezov'un "Abay Yolu" romanı üzerinden Abay karakteri sanatsal karakter olarak dünya edebiyatında yüksek değerlendirme aldığı bilinmektedir. Bu, Abay'ı tanımanın sadece bir yönüdür. Gerçek Abay'ı, şair Abay'ı tanımak için onun şiirleri ile kara sözlerinde dile getirilen fikirlerin anlamının açılması gerekiyor. Abay'ın eserleri dünyanın en yaygın dillerine tüm renklerini koruyarak çevrilmelidir. Biz bunu tamamıyla başarabildik demek için daha erken. Gerçek milli şairlerin eserlerini başka dillere çevirme kolay bir iş değil. Tercüman da o düşünür kadar deha sahibi olmalı. Bizim Abay araştırmacılarımız ve dil

Абайдың ойынша, табыс табу үшін қолөнер үйрену керек. Себебі «мал жұтайды, өнер жұтамайды» (отыз үшінші қара сөз). Ұлы ақынның бұл ойлары бүгінгі Қазақстан қоғамы үшін де өзекті деп санаймын. Сондықтан біз бүгінгі таңда шикізатқа тәуелділік психологиясынан арылуды, шағын және орта бизнесті барынша өркендетуді негізгі басымдықтың бірі ретінде белгілеп отырмыз.

Әлемдік мәдениеттің тұлғасы

Қазіргі өркениетті мемлекеттердің барлығы дерлік шоқтығы биік тарихи тұлғаларымен мақтана алады. Олардың қатарында саясаткерлер, мемлекет және қоғам қайраткерлері, қолбасшылар, ақын-жазушылар, өнер және мәдениет майталмандары бар. Қазақ жұрты да біртуар перзенттерден кенде емес. Солардың ішінде Абайдың орны ерекше. Бірақ біз ұлы ойшылымызды жаһан жұртына лайықты деңгейде таныта алмай келеміз.

uzmanlarımız bu konuya özel önem vermeleri gerekiyor.

Elbaşı Nursultan Nazarbayev “Abay Kazak hal-kının manevi hazinesine ölçsüz katkı sağla-yan bir alimden ziyade Kazak halkının bir ulus olma yolunda muazzam çaba sarf eden dâhi-dir.

Abay dünya çapındaki düşünürlerin safında yer bulan muhteşem bir şahsiyettir.” dedi. Ni-tekim bilge şairin eserleri sadece Kazakların değil, tüm insanlığın manevi hayatını zengin-leştirebilir. Zira Abay’ın eserleri evrensel insani değerlerle dolup taşımakta. Onun “kara söz-leri” dünya halklarının ortak hazinesidir. Bu, klasik ahlaki düşünceler derlemesidir. Bu, ola-ğanüstü bir tarzdır ve terbiye nasihatleri, ib-retlik sözler, ahlak öğütleri gibi çeşitli isimlerle adlandırılmakta.

Abay kara sözlerinde insanoğlunun ortak mi-raslarını yücelterek, uzaklara kanat gerdiğini göstermekte. Onun kara sözleri insanlık, kül-

Мен көп жылғы дипломатиялық қызметімде басқа елдердің саясаткерлерімен, түрлі сала мамандарымен жиі кездестім. Шетелдіктермен адамзатқа ортақ көптеген түйткілді мәселе туралы пікір алмасып, ой бөлістім. Жалпы, олар Қазақстанның саяси және экономикалық жетістіктері жөнінде жақсы біледі. Ал рухани және мәдени құндылықтарымызбен жете таныс емес. Осы орайда «Неге қазақтың бітім-болмысын, мәдениетін Абай арқылы танытпаймыз?», деген сұрақ туындайды.

Ғұлама Абай – қазақ топырағынан шыққан әлемдік деңгейдегі кемеңгер. Ол күллі адамзат баласына ақыл-ойдың жемісін сыйлады.

Абайдың ақындық қуатының терең тамырына үңілген зерттеушілеріміз оның қазақ фольклорынан, Шығыс пен Батыстың сөз өнерінен, орыс әдебиетінен, тарихи еңбектерден сарқылмас нәр алғанын айтады.

Абайдың асқан ойшылдығы оның діни талғам-танымынан да айқын көрінеді. «Алланың өзі де рас, сөзі де рас, Рас сөз ешуақытта жалған болмас», дейді. Бұл ой-тұжырымға Шығыс пен Батыс философтарының еңбектерін терең біліп, зерттеп, зерделеп барып жеткені анық. Ал отыз сегізінші қара сөзінде Аллаға деген көзқарасын толық білдіреді.

Абайдың рухани өресіне баға берген дінтанушы философ ғалымдар оның «кәміл мұсылман» ұғымына ерекше назар аударады. «Кәміл мұсылман» ұғымы тек қазаққа ғана емес, бүкіл мұсылман әлеміне қатысты айтылса керек. Міне, біздің ойшыл Абай, хакім Абай – әлемдік деңгейде осы діни көзқарасы арқылы да биіктей беретін тұлға.

Елордада барлық діннің басын қосып, дәстүрлі жиын өткізіп келе

**ӘЛЕМДІК
МӘДЕНИЕТТЕ
АБАЙДЫ
ҚАНШАЛЫҚТЫ
ЖОҒАРЫ ДӘРЕЖЕДЕ
ТАНЫТА АЛСАҚ,
ҰЛТЫМЫЗДЫҢ
ДА МЕРЕЙІН
СОНШАЛЫҚТЫ
АСҚАҚТАТА ТҮСЕМІЗ**

**DÜNYA KÜLTÜRÜNDE
ABAY'I NE KADAR
İYİ TANITABİLİRSEK,
MİLLETİMİZİN DE
ŞANINI O KADAR
YÜCELTMİŞ OLURUZ**

tür, erdeme dayanmaktadır. Abay Hakkim'in kara sözlerine benzer çalışmaları araştırdığımızda Fransız düşünürü Michel de Montaigne'in yazıları karşımıza çıkıyor. Yine de Montaigne çalışmalarında daha çok kendi kişiliği ve insan kimliği üzerinde duruyor iken, Abay kara sözlerinin ana misyonu düşünmek, başkalarını düşündürmek, amacı ilkeye dönüştürmektir. Demek ki ulu düşünürün kara sözleri oldukça değerli bir eserdir.

Dünya kültüründe Abay'ı ne kadar iyi tanıtabilirsek, milletimizin de şanını o kadar yüceltmiş oluruz. Bugünkü küreselleşme ve bilgi teknolojileri devrinde Abay'ın sözü herkesi düşündürtmeli.

Dünyada bilimle eğitimin çeşitli alanlarını geliştirmeye muazzam katkı sağlayarak, bütün insanlığa ortak düşünür olarak tanınan şahsiyetler yeterlidir. Örneğin Çin denildiğinde Lao-tzu ve Konfüçyüs, Rusya denildiğinde Dostoyevski ve Tolstoy, Fransa denildiğinde Voltaire ve Rousseau ilk akla gelirler. Aynı şekilde yurtdışında Kazakistan denildiğinde ilk akla gelen Abay ismi olması yolunda çalışmalıyız. Diğer milletler "Kazak halkı Abay'ın halkıdır" diyerek saygı göstermesi bizim için büyük bir onur olurdu.

Abay'ı ne kadar yüceltsek de yakışır. Onun ibretli yaşam öyküsü ve gerçek sanatı salt Kazak halkına değil, tüm dünya halklarına sunulan harika bir manevi mirastır. Abay'ın birey ve toplum, bilim ve eğitim, din ve gelenek, doğa ve çevre, devlet ve iktidar, dil ve iletişimle ilgili dile getirdiği fikirleri yüzyıllar geçse de önemini yitirmez. Zira şairin mirası bütün insanlığın manevi gıdasıdır.

Kazak halkı var olduğu sürece Abay ismi yücelmeye devam edecek. Onun kıymetli öğütlerini manevi değerimiz olarak yüksek tutsak ülkemizin dünya nezdindeki itibarı daha da büyüyece-

жатқанымызды білесіздер. Мұндай іс-шаралардың мақсаты мен ұлы Абай ұстанымының арасында өзара үйлесімділік бар.

Ақынның барша адамзат баласының жан дүниесінің тазалығын сақтауға деген ниеті бәрімізге ой салады.

М.Әуезовтің «Абай жолы» романы арқылы Абай бейнесі көркем образ ретінде әлем әдебиетінде жоғары бағаланғаны белгілі. Бірақ бұл – Абайды танудың бір қыры ғана. Нағыз Абайды, ақын Абайды тану үшін оның өлеңдері мен қара сөздерін-

гі муhakkaktır.

Her şeyden evvel Abay'ı milletimizin kültürel sermayesi olarak yaygınlaştırmalıyız. Uygar ülkeler Kazak'ın kimliğini, kültürünü ve edebiyatını, manevi ufkunu halkımızı dünya çapındaki seçkin evlatlarının duruşu ve ünü ile değerlendirdiğini unutmayalım. Dolayısıyla Abay'ı yeni Kazakistan'ın markası olarak dünya kamuoyuna genişçe tanıtmalıyız. Bu, bugünkü neslin kutsal görevidir.

Yıldönümü Kutlamasının Anlamı

де айтылған ой-тұжырымдардың мән-маңызы ашылуы керек. Ол әлемнің кең таралған негізгі тілдеріне барлық бояуын сақтай отырып аударылуы тиіс. Бұған біз толық қол жеткізе алдық деп айту қиын. Нағыз ұлт ақындарын өзге тілдерге аудару – оңай шаруа емес. Аудармашы да сол ойшылдың деңгейіндегі талант болуы керек. Біздің абайтанушы ғалымдарымыз, тіл мамандары мен жанашыр азаматтар осы мәселеге ерекше мән

**МАҢЫЗДЫ
ЖОБАНЫҢ БІРІ –
ҰЛЫ АҚЫННЫҢ
ШЫҒАРМАЛАРЫН
ОН ТІЛГЕ АУДАРЫП,
БАСЫП ШЫҒАРУ.
АТАП АЙТҚАНДА,
АБАЙ ЕҢБЕКТЕРІ
АҒЫЛШЫН, АРАБ,
ЖАПОН, ИСПАН,
ИТАЛЬЯН, ҚЫТАЙ,
НЕМІС, ОРЫС, ТҮРІК,
ФРАНЦУЗ ТІЛДЕРІНЕ
ТӘРЖІМАЛАНАДЫ**

**ӨНЕМЛІ
PROJELERDEN
БІРІСІ БҮЙÜК ШАІРІН
ESERLERİNİ 10 ДІЛЕ
ЧЕВІРЕРЕК YAYIN-
LAMAK OLACAK.
ABAY'IN ESERLERİ
İNGİLİZCE, ARAPÇA,
JAPONCA, İSPAN-
YOLCA, İTALYANCA,
ÇİNCE, ALMANCA,
RUŞÇA, TÜRKÇE,
FRANSIZCA' YA
ЧЕВІРІЛЕCEKTİR**

Biz milli bilinci yenilemek ve rekabetçi ulus oluşturmak istiyorsak Abay'ın eserlerini dikkatlice okumalıyız. Onun toplumdaki çeşitli süreçlere ilişkin görüşleri bugünkü Kazakistan için son derece yararlıdır. Sırf kendi çağının değil, günümüz toplumunun da biçimini tanıtan Abay halkımızı egemenlik ülküsünün ayrılmaz yol gösterici yıldızıdır.

Her bir Kazak evinin en onurlu mevkiiinde bir dombıra çalgısı bulunmalı şeklindeki bir anlayışın varlığını hepimiz çok iyi biliyoruz. Aynı şekilde her evde Abay'ın kitabı ile Muhtar Auezov'un "Abay Yolu" romanının bulunması gerektiği kanaatindeyim.

Gelecek kuşaklar Abay'ın bıraktığı yoldan gitmeli. Bu, ulu şairin hayalinin vücut bulmasıdır. Bu nedenle biz Abay'ın fikrinden de yıldönümü kutlamalarından da anlam çıkarmalıyız.

Bu yıl Abay'ın 175. Yıldönümü dolayısıyla uluslararası seviyede, ülke çapında ve bölgesel çapta 500'den fazla etkinlik düzenlenecek. Ağustos ayında Semey'de UNESCO ile birlikte düzenlenecek "Abay mirası ve dünya maneviyatı" başlıklı bilimsel konferans en önemli etkinlik olacak. Bununla birlikte Nur-Sultan'da "Abay ve manevi yenilenme meseleleri" konulu uluslararası konferans gerçekleştirilecek. Bu etkinliklerde Abay'ın kişiliği ve mirası etrafıca incelenerek, onun çalışmaları 21. yüzyıldaki yeni Kazakistan'ın yararına kullanmaya yol açılacaktır.

Önemli projelerden birisi büyük şairin eserlerini 10 dile çevirerek yayınlamak olacak. Abay'ın eserleri İngilizce, Arapça, Japonca, İspanyolca, İtalyanca, Çince, Almanca, Rusça, Türkçe, Fransızca' ya çevrilecektir. Şairin hayatı, mirası, Kazak kültürünü geliştirmedeki rolünü anlatan belgeseller ve "Abay" dizisinin çekimi yapılacaktır.

бергені жөн.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев: «Абай – қазақ халқының рухани қазынасына өлшеусіз үлес қосқан ғұлама ғана емес, сонымен қатар ол қазақ халқының ел болуы жолында ұлан-ғайыр еңбек еткен данагер.

Абай – әлемдік деңгейдегі ойшылдардың қатарындағы ғажайып тұлға», деген болатын. Шынында да, дана ақын шығармалары тек қазақтың ғана емес, бүкіл адамзат баласының рухани өмірін жан-жақты байыта алады. Өйткені Абай туындыларының мазмұны жалпы-адамзаттық құндылықтарға толы. Оның қара сөздері – әлем халықтарының ортақ қазынасы. Бұл – классикалық үлгідегі өнегелі ойлар шоғыры. Нақыл сөз, ғибратты сөз, ғақлия сөздер деп әрқилы аталғанымен, бұл – ерекше жанр.

Абай өзінің қара сөздерінде адамзат баласына ортақ мұраларды дәріптей отырып, рухани биікке құлаш сермеп, алысқа қанат қаққанын көрсетеді. Оның қара сөздерінің арқауы – кісілік, мәдениет, ізгілік. Хакім Абайдың қара сөздеріне балама еңбек іздесек, француз ойшылы Монтеньнің жазбалары ойға оралады. Десек те, Монтень өз болмысы мен адам тұлғасы жөнінде көбірек ой толғаса, Абай қара сөздерінің басты миссиясы – ойлану, өзгеге ой салу, мақсатты ұстанымға айналдыру. Демек, ұлы ойшылдың қара сөздері – аса құнды еңбек.

Әлемдік мәдениетте Абайды қаншалықты жоғары дәрежеде таныта алсақ, ұлтымыздың да мерейін соншалықты асқақтата түсеміз. Бүгінгі жаһандану дәуірінде, ақпараттық технологиялар заманында Абай сөзі баршаға ой салуы тиіс.

Дүние жүзінде ғылым мен білімнің

**ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ
ӨНЕР САЛАСЫНДАҒЫ
ҮЗДІК
ШЫҒАРМАЛАРҒА
БЕРІЛЕТІН
МЕМЛЕКЕТТІК
СЫЙЛЫҚ ЕНДІ
АБАЙ АТЫНДАҒЫ
МЕМЛЕКЕТТІК
СЫЙЛЫҚ ДЕП
АТАЛАТЫН БОЛАДЫ**

**EDEBİYAT VE SANAT
ALANLARINDAKİ EN
İYİ ESERLERE
VERİLECEK DEVLET
ÖDÜLÜ BUNDAN
BÖYLE ABAY DEVLET
ÖDÜLÜ OLARAK
İSİMLENDİRİLECEKTİR**

Şairin yıldönümü kutlamalarında sanat alanı da aktif olarak yer alacak. Ülke ve uluslararası çapta tiyatro ve müzik festivalleri gerçekleştirilecek. İçinde bulunduğumuz yılın yarışmaları Abay edebiyatına ithaf edilecek. Edebiyat ve sanat alanlarındaki en iyi eserlere verilecek devlet ödülü bundan böyle Abay Devlet Ödülü olarak isimlendirilecektir.

Abay kişiliği ve mirasını yüceltme yurtdışında da sürdürülecek. Rusya, Fransa, İngiltere ve diğer ülkelerdeki Kazakistan Büyükelçilikleri bünyesinde “Abay Merkezlerini” kurmak planlanmaktadır. Bu kültürel etkinlikler israfa kaçmadan düzenlenmelidir.

Doğu Kazakistan Eyaleti Akşokı köyündeki Kunanbay Öskenbayulı aile mezarlığı iyileştirilecek.

Bununla beraber Abay kişiliğini yüksek derecede yüceltmek üzere Hükümetin şu şekilde önlem alması gerektiğini düşünüyorum:

Semey bölgesi Kazak tarihindeki kutsal topraklardan birisidir. Dolayısıyla ülkenin manevi gelişiminde özel bir yere sahip Semey şehrinin tarihi merkez olarak belirlenmesi gerekmektedir. Ulu Abay ve Şakerim’in, Muhtar Auezov’un doğduğu toprak özel saygıya layık. Bu bağlamda şehri sosyo-ekonomik açıdan kapsamlı bir şekilde geliştirerek, oradaki tarihi ve kültürel nesneleri yeni şartlara uygun olarak yenileyeceğiz. Hükümete bu konuya ilişkin gerekli tüm önlemleri alma talimatı veriyorum.

Kutlamalar kapsamında Abay’ın kutsal mekanı meşhur Jidebay’ı iyileştirerek, ulu şairin ruhuna dua okumaya gelecekler için uygun şartlar yapmak gerekmektedir.

Bununla birlikte Abay’ın Jidebay-Bö-rili devlet tarihi-kültürel müzesine özel önem vererek, bilimsel ve eğitici

түрлі салаларын дамытуға зор үлес қосып, бүкіл адамзатқа ортақ ойшыл ретінде танылған тұлғалар баршылық. Мысалы, Қытай дегенде Лао-цзы мен Конфуций, Ресей дегенде Достоевский мен Толстой, Франция дегенде Вольтер мен Руссо бірден ойға келеді. Сол сияқты шетелдіктердің бәрі бірдей Қазақстан дегенде бірден Абайдың есімін атайтындай дәрежеге жетуіміз керек. Өзге жұрт «Қазақ халқы – Абайдың халқы» деп бізге ілтипат білдіріп отырса, зор мәртебе болары анық.

Абайды қалай дәріптесек те жарасады. Оның ғибратты ғұмыры мен шынайы шығармашылығы – қазақ халқына ғана емес, жаһан жұртына да үлгі-өнеге. Абайдың адам мен қоғам, білім мен ғылым, дін мен дәстүр, табиғат пен қоршаған орта, мемлекет пен билік, тіл мен қарым-қатынас туралы айтқан ой-тұжырымдары ғасырлар өтсе де маңызын жоғалтпайды. Өйткені ақынның мұрасы – бүкіл адамзат баласының рухани азығы.

Қазақ елі барда Абай есімі асқақтай береді. Оның асыл сөздерін рухани байлығымыз ретінде жоғары ұстасақ, туған еліміздің әлем алдындағы абыройы арта берері сөзсіз.

Ең алдымен Абайды ұлтымыздың мәдени капиталы ретінде насихаттауымыз керек. Өркениетті елдер қазақтың болмыс-бітімін, мәдениеті мен әдебиетін, рухани өресін әлемдік деңгейдегі біртуар перзенттерінің дәрежесімен, танымалдығымен бағалайтынын ұмытпайық. Сондықтан Абайды жаңа Қазақстанның бренді ретінде әлем жұртшылығына кеңінен таныстыру қажет. Бұл – бүгінгі ұрпақтың қастерлі борышы.

Торқалы тойдың тағылымы

Біз ұлттық сананы жаңғыртамыз және бәсекеге қабілетті ұлт қалыптастырамыз десек, Абайдың шығармаларын мұқият оқуымыз керек. Оның қоғамдағы түрлі үдерістерге қатысты көзқарасы бүгінгі Қазақстан үшін аса пайдалы. Өз заманының ғана емес, қазіргі қоғамның да бейнесін

жұмыстар жүргізген бір орталыққа айналдырылуы.

Jidebay'da мүзе үшін "Abay Mirası" adı altında yeni bir bina inşa edilmeli.

1918 yılında Semey'de Muhtar Auezov ile Jüsipbek Aymauıtov'un temelini attığı ve 1992 yılından beri yeniden basılmaya başlayan "Abay" dergisine devlet tarafından destek sağlanmalı.

Bu ve başka da kapsamlı etkinlikler ulu Abay'ın ruhuna saygı göstermek ve onun bıraktığı büyük mirasını yüceltmek için yapılacaktır. Öyleyse bütün Kazakistan halkını bu güzel girişime aktif katılmaya davet ediyorum.

Biz Abay'ın 175. Yıldönümüne toplumsal bilinci modernleştiren, ülke ve bütün ulus olarak gelişmemize vesile olacak etkinlik olması vesilesiyle büyük önem vermekteyiz.

Bu kutlama kapsamındaki en büyük amacımızı tüm halkın ulus mürşidi önündeki hesap vermesi olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Abay eleştirisi – ağırdır, yapısaldır.

Elbaşının öncülüğünde, halkın desteğiyle büyük zirvelere ulaştık. En gelişmiş 50 ülkeye dahil olmayı amaç edindik, bu amaca vaktinden önce ulaştık.

En gelişmiş 30 ülkeden biri olmayı amaçladık. O amaca da ulaşacağız. Bu amaca ulaşmada bize Abay mirası yardım edecektir. Sonraki görevimiz Abay'ın yardımını anlayıp ve irdelleyebileceğimizle ilgilidir.

Ululuğun toyu, ulus önündeki ulu yükümlülüğün ifa edilmesine yönelik yol aramaya vesile olmalıdır. Her bir vatandaşımızın bu toydan önce ülkemiz ve devletimizle ilgili derin düşünceleri boylamasını arzu ediyoruz. Abay bize neyi emanet etti? Abay bizden neyi talep etti? Abay bizden neyi bekledi? Abay milletin hangi işlerine sevinmişti? Sevindiği işleri öğrenebildik mi? Abay Kazakların hangi işlerine üzülmüştü? Üzüldüğü işten kurtulabildik mi?

танитқан Абай – елдік мұраттың айнымас темірқазығы.

Әр қазақтың төрінде домбыра тұрсын деген ұғым қалыптасқанын бәріміз жақсы білеміз. Сол сияқты әр шаңырақта Абайдың кітабы мен Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романы тұруы керек деп санаймын.

Келер ұрпақ Абайдың сара жолын жалғауы тиіс. Бұл – ұлы ақын арманының орындалуы. Сондықтан біз Абайдың ойынан да, тойынан да тағылым алуға тиіспіз.

Биыл Абайдың 175 жылдығына орай халықаралық, республикалық және аймақтық деңгейде 500-ден астам іс-шара ұйымдастырылады. Тамыз айында Семей қаласында ЮНЕСКО-мен бірлесіп өткізілетін «Абай мұрасы және әлемдік руханият» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция ең басты шараға айналады. Сондай-ақ қазан айында Нұр-Сұлтан қаласында «Абай және рухани жаңғыру мәселелері» деген тақырыпта халықаралық конференция өтеді. Бұл жиындарда Абайдың тұлғасы мен мұрасы жан-жақты зерделеніп, оның шығармашылығын ХХІ ғасырдағы жаңа Қазақстанның игілігіне пайдалануға жол ашылады.

Маңызды жобаның бірі – ұлы ақынның шығармаларын он тілге аударып, басып шығару. Атап айтқанда, Абай еңбектері ағылшын, араб, жапон, испан, итальян, қытай, неміс, орыс, түрік, француз тілдеріне тәржімаланады. Ақынның өмірі, мұрасы, қазақ мәдениетін дамытудағы рөлі туралы бірнеше деректі фильм және «Абай» теле-сериалы түсіріледі.

Ақын тойынан өнер саласы да тыс қалмайды. Республикалық және халықаралық деңгейде театр және музыка фестивалдары өтеді. Биылғы бәйгелер Абай шығармашылығына арналады. Әдебиет және өнер саласындағы үздік шығармаларға берілетін мемлекеттік сыйлық енді Абай атындағы мемлекеттік сыйлық деп аталатын болады.

Абайдың тұлғасы мен мұрасын ұлықтау шетелдерде де жалғасады. Ресейдегі, Фран-

Her şeyden önce beş asil işi hayata geçirerek, beş düşmandan bedenimizi arındırabildik mi, tarzında düşünceler bile birçok konuyu aşmamıza fırsat verecektir.

Abay mirası – bizim ulus olarak birleşmemize, devlet olarak gelişmemize yol açacak değerli hazinedir.

Hayatın her alanında Abay'ın öğütlerini dinleyip, dediğini yerine getirirsek ülke olarak kalkınır, devlet olarak hedefimize ulaşırız.

Abay'ın hayali – halk hayalidir. Halk hayali ile emanetini yerine getirmek için usanmadan çalışmamız gerekir. Abay'ın öğüt ve örnek kişiliği 21. Yüzyıldaki yeni Kazakistan'ı büyük zirvelere taşıyacaktır.

Yazının Türkçe çevirisi Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliğinin sitesinden alınmıştır.

http://mfa.gov.kz/tr/ankara/content-view/abay-ve-21-yuzyilda-kazakistan?fbclid=IwAR09V3zWL-NxKy7DAk7ELM3HuF4Lf2QXK6_2YXRF4DKIBKOFMHFwqXerz3CY

циядағы, Ұлыбританиядағы және басқа да мемлекеттердегі Қазақстанның елшіліктері жанынан «Абай орталықтарын» құру жоспарланып отыр. Бұл мәдени іс-шараларды ысырапшылдыққа жол бермей ұйымдастыру қажет.

Шығыс Қазақстан облысының Ақшоқы елді мекеніндегі Құнанбай Өскенбайұлы әулетінің қорымы абаттандырылады.

Сонымен қатар Абай тұлғасын жоғары дәрежеде дәріптеу үшін Үкімет мынадай шараларды қолға алуы керек деп есептеймін:

Семей өңірі – қазақ тарихындағы киелі өлкенің бірі. Сондықтан елдің рухани дамуында ерекше орны бар Семей қаласын тарихи орталық ретінде белгілеген жөн. Ұлы Абай мен Шәкәрімнің, Мұхтар Әуезовтің кіндік қаны тамған өңір айрықша құрметке лайық. Осыған орай шаһарды әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан кешенді түрде дамытып,

ондағы тарихи-мәдени нысандарды жаңа талапқа сай жаңғыртамыз. Үкіметке бұл мәселеге байланысты тиісті шаралар қабылдауды тапсырамын.

Мерейтой жылы аясында Абайдың қастерлі мекені – әйгілі Жидебайды абаттандырып, ұлы ақынның рухына тағзым етуге келетін жұртшылыққа қолайлы жағдай жасау қажет.

Сонымен қатар Абайдың «Жидебай-Бөрілі» мемлекеттік тарихи-мәдени және әдеби-мемориалдық қорық-музейіне ерекше көңіл бөліп, ғылыми-танымдық жұмыстармен айналысатын орталыққа айналдыру керек.

Жидебайда музейге арнайы лайықталған «Абай мұрасы» атты жаңа ғимарат салу қажет.

1918 жылы Семей қаласында Мұхтар Әуезов пен Жүсіпбек Аймауытов негізін қалаған, 1992 жылдан бері қайта шыға бастаған «Абай» журналына мемлекет тарапынан қолдау көрсету керек.

Осы және басқа да ауқымды шаралар ұлы Абайдың рухына тағзым етіп, оның мол мұрасын дәріптеу үшін өткізілмек. Ендеше, бүкіл Қазақстан халқын осы игі бастамаға белсене атсалысуға шақырамын.

* * *

Біз Абайдың 175 жылдық мерейтойына қоғамдық сананы жаңғыртатын, бір ел, тұтас ұлт болып дамуымызға серпін беретін іс-шара ретінде зор мән беріп отырмыз.

Бұл тойдың тұсындағы басты мақсатымыз бүкіл халықтың ұлт ұстазы алдындағы өзіндік бір есеп беруі іспеттес болуы тиіс деп білемін. Абай сыны – ауыр сын, сындарлы сын.

АБАЙ АРМАНЫ – ХАЛЫҚ АРМАНЫ. ХАЛЫҚ АРМАНЫ МЕН АМАНАТЫН ОРЫНДАУ ЖОЛЫНДА АЯНБАҒАНЫМЫЗ АБЗАЛ. АБАЙДЫҢ ӨСИЕТ-ӨНЕГЕСІ ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ ЖАҢА ҚАЗАҚСТАНДЫ ОСЫНДАЙ БИІКТЕРГЕ ЖЕТЕЛЕЙДІ

ABAY'IN HAYALİ HALK HAYALİDİR. HALK HAYALİ İLE EMANETİNİ YERİNE GETİRMEK İÇİN USANMADAN ÇALIŞMAMIZ GEREKİR. ABAY'IN ÖĞÜT VE ÖRNEK KİŞİLİĞİ 21. YÜZYILDAKİ YENİ KAZAKİSTAN'I BÜYÜK ZİRVELERE TAŞIYACAKTIR

Елбасы бастап, ел қостап, биік белестерді бағындырдық. Озық елулікке кіреміз деп мақсат қойдық, ол мақсатқа мерзімінен бұрын жеттік.

Озық отыздыққа қосылуды межеледік. Ол межеге де жетеміз. Сол межеге жетуге де бізге Абай мұрасы көмек бере алады. Ендігі мәселе – біз Абайдың көмегін түсіне алдық па, зерделей аламыз ба?

Ұлылықтың тойы ұлт алдындағы ұлы міндеттің үдесінен шығудың жолын іздеуге ұмтылдыруы тиіс. Әр азамат осы тойдың алдында еліміз, елдігіміз жөнінде терең ойланса дейміз. Абай бізге нені аманаттады? Абай бізден нені талап етті? Абай бізден нені күтіп еді? Абай елдің қай ісіне сүйініп еді? Сол сүйінген ісінен үйрене алдық па? Абай қазақтың қай ісіне күйініп еді? Сол күйінген ісінен жирене алдық па? Басқасын былай қойғанда, ақын айтқан бес асыл істі жүзеге асырып, бес дұшпанды бойдан қашырып жатырмыз ба деген ойдың төңірегінде толғансақ та талай жайға қаныға аламыз.

Абай мұрасы – біздің ұлт болып бірлесуімізге, ел болып дамуымызға жол ашатын қастерлі құндылық.

Жалпы, өмірдің қай саласында да Абайдың ақылын алсақ, айтқанын істесек, ел ретінде еңселенеміз, мемлекет ретінде мұратқа жетеміз.

Абай арманы – халық арманы. Халық арманы мен аманатын орындау жолында аянбағанымыз абзал. Абайдың өсиет-өнегесі ХХІ ғасырдағы жаңа Қазақстанды осындай биіктерге жетелейді.

Мақала Егемен Қазақстан газеті сайтынан алынған

https://egemen.kz/article/217247-abay-dgane-xxi-ghasyrdaghy-qazaqstan?fbclid=IwAR1WDRNpqLF12UH1Vuf59eG3P-Gx1c4sh4aPh8FsrU57KSxLx4c3Cb_yY7s

ТҮРКІ ӘЛЕМІНЕ YÖNÜ TÜRK DÜNYASINA **БАҒЫТТАЛҒАН УНИВЕРСИТЕТ: DÖNÜK ÜNİVERSİTE:** **НИЙДЕ ӨМЕР ХАЛИСДЕМИР NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR** **УНИВЕРСИТЕТІ ÜNİVERSİTESİ**

Өзіңіз туралы айтып өтсеңіз.

Мен Кахраманмараш қаласында тудым. Ол жақта мектеп бітіргеннен кейін Ыстамбұл университеті Жаратылыстану ғылымдары факультеті (1986-1988 жж.) Математика бөліміне түстім. Өз қалауым бойынша бұл университеттен шығып кетіп, Анкара университетінің Саясаттану факультеті (1988-1992 жж.) Экономика бөліміне оқуға түстім. Жоғары білім беру кеңесі (YÖK) тарапынан өткізілген емтиханды тапсырып, Кахраманмараш Сүтчү Имам университеті (КСУ) Экономика және мемлекеттік басқару факультеті Экономика бөліміне ғылыми зерттеуші (1993-2000 жж.) болып тағайындалдым және осы емтихан нәтижесінде YÖK стипендиясымен КСУ атынан шетелде магистратура бағдарламасы бойынша білім алу мүмкіндігіне ие болдым. Ұлыбританияның Лестер Университетінде (1994-1995 жж.) экономикалық даму саласында магистр дәрежесін және Лафборо университетінде (1995-2000 жж.) экономика ғылымдары саласында доктор дәрежесін алдым.

Докторантураны аяқтағаннан кейін міндетті қызметімді өтеу үшін Кахраманмараш Сүтчү Имам университетіне оралдым.

Көрсеткіңізді танытыңыз?

Kahramanmaraş'lıyım. İlk, orta ve lise eğitim-öğretimi burada tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi (1986-

Кахраманмараш Сүтчу Имам университеті (2005-2009 жж.), Чукурова университеті (2009-2011 жж.), Неджметтин Эрбакан университеті (2011-2015 жж.) және Анкара Йылдырым Беязит университетінің (2015-2017 жж.) Экономика бөлімдерінде дәріс беріп, ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналыстым. YÖK тарапынан қамтамасыз етілген қысқа мерзімді қаржылық қолдаумен АҚШ-тың Оңтүстік Калифорния университетінде (2011 ж.) шақырылған ғылыми қызметкер болып жұмыс істедім.

Ғылыми жұмыстарым экономикалық даму, өсу, тікелей шетелдік инвестициялар, еуропалық интеграция және өтпелі экономика салаларына, әсіресе қаржы секторы мен нақты сектордың өзара әрекеттесуіне бағытталған. Аталған тақырыптар бойынша SSCI және салалық индекстерде таралатын халықаралық және республикалық деңгейдегі рецензияланатын журналдарда көптеген мақалаларым

**ТҮРКІ ӘЛЕМІ
ЗЕРТТЕУЛЕРІ
СИМПОЗИУМЫ ЖЫЛ
САЙЫН ӨТКІЗІЛЕТІН
БРЕНДКЕ АЙНАЛЫП,
ҒЫЛЫМИ МЕРЕКЕ
РЕТІНДЕ ӨТКІЗІЛІП
КЕЛЕДІ**

**“TÜRK DÜNYASI
ARAŞTIRMALARI
SEMPOZYUMU” HER
YIL TÜRK DÜNYASIN-
DA MARKA HALİNE
GELMİŞ VE BİLİM
ŞÖLENİ OLARAK
YOLUNA DEVAM
EDİYOR**

1988) Matematik Bölümüne kayıt yaptırdım. Bu bölümden kendi isteğim ile ayrılarak, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (1988-1992) İktisat Bölümünde okudum. Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) yapmış olduğu merkezi sınav ile Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (KSÜ) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümüne Araştırma Görevlisi (1993-2000) olarak atandım ve bu sınav sonucunda YÖK tarafından sağlanan burs ile KSÜ adına lisansüstü öğrenimini yurtdışında yapma hakkı kazandım. İngiltere’de Leicester Üniversitesinde (1994-1995) İktisadi Kalkınma alanında yüksek lisans ve Loughborough Üniversitesinde (1995-2000) Ekonomi alanında Doktora yaptım.

Doktora öğrenimini tamamladıktan sonra mecburi hizmetimi yapmak üzere Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesine döndüm. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (2005-2009), Çukurova Üniversitesi (2009-2011), Necmettin Erbakan Üniversitesi (2011-2015) ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (2015-2017) İktisat bölümlerinde eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerinde bulundum. YÖK tarafından sağlanan kısa süreli finansal destek ile ABD’de Güney Kaliforniya Üniversitesinde (University of Southern California) (2011) Misafir Araştırmacı olarak bulundum.

Akademik çalışmalarım, finansal sektör-reel sektör etkileşimi başta olmak üzere, iktisadi kalkınma, büyüme, doğrudan yabancı sermaye, Avrupa bütünleşmesi, geçiş ekonomileri alanlarında yoğunlaştı. Bu konularda SSCI ve alan endeksleri tarafından taranan uluslararası ve ulusal hakemli dergilerde çok sayıda makale, derleme kitaplar ve yardımcı ders kitaplarım yayınlandı. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve TÜBİTAK tarafından desteklenen projelerde Yürütücü ve

жарияланды, бұған қоса түрлі жинақ кітаптары мен қосымша оқулықтардың авторымын. Мемлекеттік жоспарлау ұйымы (МЖҰ) және Түркия Республикасының Ғылым және техника жөніндегі кеңесі (TÜBİTAK) қолдау көрсеткен жобаларға атқарушы және зерттеуші ретінде қатыстым. Түркия Ғылым академиясының (TÜBA) қауымдастырылған мүшесімін.

2017 жылы 31 тамызда Түркия Президенті Режеп Тайып Ердоған тарапынан Нийде Өмер Халисдемир университетінің ректоры болып тағайындалдым.

Байқап отырғанымыздай, Нийде Өмер Халисдемир университеті түркі әлемінде өте белсенді. Түркі әлемінің өзекті мәселелеріне қызығушылығы бар жастарды оқытып шығаратын университет жайында оқырмандарымызға қысқаша айтып берсеңіз.

Біздің университет 1992 жылы Нийде университеті болып құрылды. 2016 жылдың 15 шілдесінде болған опасыз төңкеріс әрекетінде өзінің ерлігімен, батылдығымен қара түнек түнді жарқыратқан Өмер Ха-

ҚАЗАҚ МӘДЕНИ-БІЛІМ БЕРУ ОРТАЛЫҒЫ ТҮРКІ ӘЛЕМІ БОЙЫНША КӨПТЕГЕН ҒЫЛЫМИ, МӘДЕНИ ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІС-ШАРАЛАР ЖҮРГІЗЕ ОТЫРЫП, ӨЗ ЖҰМЫСТАРЫН ТИЯНАҚТЫ ОРЫНДАП КЕЛЕДІ

KAZAK KÜLTÜRÜ VE EĞİTİMİ UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ TÜRK DÜNYASI'NA YÖNELİK ÇOK SAYIDA BİLİMSSEL, KÜLTÜREL VE SANATSAL ETKİNLİK GERÇEKLEŞTİREREK ÇALIŞMALARINI BÜYÜK BİR TİTİZLİKLE SÜRDÜRÜYOR

Араştırmacı olarak yer aldım. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Asosiyе Üyesiyim.

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından 31 Ağustos 2017 tarihinde Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'ne rektör olarak atandım.

Faaliyetlerinizden görebildiğimiz kadarıyla Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi olarak Türk Dünyasında oldukça aktifsiniz. Türk Dünyasının güncel meselelerine ilgi duyan gençler yetiştiren Üniversitenizi okuyucularımıza kısaca tanıtabilir misiniz?

Üniversitemiz, 1992 yılında Niğde Üniversitesi adıyla kurulmuştur. Üniversitemizin adı, 15 Temmuz 2016 tarihindeki hain darbe girişiminde kahramanlığı ve cesaretiyle kara geceyi aydınlığa çeviren Şehit Ömer Halisdemir'in adını yaşatmak için Niğde Ömer Halisdemir olarak değiştirildi. Üniversitemiz bünyesinde lisans eğitimi yapılan 13 Fakülte (Eğitim, Fen-Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler, Mimarlık, İletişim, Güzel Sanatlar, Sağlık Bilimleri, Tıp, Mühendislik, Tarım Bilimleri ve Teknolojileri, İslami İlimler, Spor Bilimleri ve Diş Hekimliği), yüksek lisans eğitimi yapılan 4 Enstitü (Eğitim, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Sağlık), 2 Yüksekokul, 1 Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, 6 Meslek Yüksekokulu, 10 Araştırma ve Uygulama Merkezi ile 1 Kariyer Merkezi Geliştirme Merkezi, 1 Sürekli Eğitim Merkezi bulunmaktadır. Geniş bir alanda eğitim-öğretim faaliyetleri ile araştırmanın yapıldığı Üniversitemiz, 968 akademik ve 506 idari personel ile yaklaşık 26 bin öğrencimiz ile büyük bir ailedir.

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, günümüzde yapmış olduğu işbirlikleri, bilimsel araştırma, yayın ve projeler ile hem ulusal hem de uluslararası arenada tanınırlığını artıran bir üniversitedir. Üniversitemiz bilimsel saygınlığı

лисдемирдің құрметіне университетіміздің атауы Нийде Өмер Халисдемир болып өзгертілді. Біздің университетте бакалавриат бағдарламасы бойынша білім беретін 13 факультет (білім беру, жаратылыстану ғылымдары және әдебиет, экономика және мемлекеттік басқару, сәулет, коммуникация, бейнелеу өнері, денсаулық сақтау ғылымдары, медицина, инженерия, ауылшаруашылық ғылымдары және технологиялары, ислам ғылымдары, спорт ғылымдары және стоматология), магистратура бойынша білім беретін 4 институт (білім беру, әлеуметтік ғылымдар, жаратылыстану ғылымдары және денсаулық сақтау), 2 жоғары мектеп, 1 түрік музыкасы мемлекеттік консерваториясы, 6 кәсіптік жоғары мектеп, 10 ғылыми-практикалық орталық, 1 мансап орталығы және 1 үздіксіз білім беру орталығы бар. Көптеген салада білім беру қызметімен және ғылыми-зерттеу жұмыстарымен

**БІЗДІҢ УНИВЕРСИТЕТ
ТҮРКІ КЕҢЕСІ ТҮРКІ
УНИВЕРСИТЕТТЕРІ
ОДАҒЫНЫҢ МҮШЕСІ
БОЛДЫ ЖӘНЕ
«ОРХУН» СТУДЕНТ-
ОҚЫТУШЫ АЛМАСУ
БАҒДАРЛАМАСЫНА
ҚАТЫСАДЫ**

**ÜNİVERSİTEMİZ
TÜRK KENEŞİ TÜRK
ÜNİVERSİTELER
BİRLİĞİNİN ÜYESİ
OLMUŞ VE ORHUN
DEĞİŞİM PROGRA-
MININ BİR PARÇASI
HALİNE GELMİŞTİR**

ile modern eğitim-öğretim esaslarını baz alan bir düzen içinde alanında uzmanlaşmış öğrenciler yetiştirmek misyonu ve vizyonu ile hareket etmektedir. Üniversitemiz üstlenmiş olduğu bu sorumluluk bilinciyle bilimsel faaliyetlerin, dijital öğrenmeye uygun yöntemlerin, topluma hizmette sosyal, sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetlerin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi açısından geliştirici ve yenilikçi projeleri desteklemekte ve bu doğrultuda gerekli çabayı göstermektedir.

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nin Türk dünyasının bilim ve kültürel alanlarında gelişimine katkı sağlayan faaliyetlerinden bahsedersiniz?

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi yeni bilgiler üretebilen, farklı disiplinlerde ihtisaslaşma ve uzmanlaşma sağlayan, disiplinlerarası çalışma kültürünü benimseyen, bilgiyi ekonomik

айналысатын университетіміз 968 профессор-оқытушыдан және 506 әкімшілік қызметкерден және 26 мыңға жуық студенттен құралған үлкен отбасы болып табылады.

Нийде Өмер Халисдемир университеті – бүгінгі таңда жасаған ынтымақтастықтары, ғылыми-зерттеу жұмыстары, жариялаған басылымдары мен жобалары арқасында республикалық және халықаралық аренада өзінің беделін арттырып келеді. Ғылыми беделге ие болған университетіміз заманауи білім беру принциптеріне негізделген жүйеде өз саласының мықты мамандарын даярлау мақсаты шегінде әрекет етеді. Өз жауапкершілігін толық сезіне отырып, біздің университет ғылыми қызметтерді, оқытудың цифрлық технологияларын, қоғамға қызмет етуде әлеуметтік, көркемдік, мәдени және спорт іс-шараларын насихаттау және дамыту тұрғысынан инновациялық жобаларды қолдап, осы бағытта қажетті жұмыстарды атқарып келеді.

Нийде Өмер Халисдемир университетінің түркі әлемінің ғылым және мәдениет саласында дамуына қосқан үлесі туралы айтып берсеңіз.

Нийде Өмер Халисдемир университеті жаңа ақпарат өндіріп, әртүрлі мамандану пәндерін қамтамасыз ететін, пәнаралық жұмыс мәдениеті арқылы ақпаратты экономикалық және әлеуметтік пайдаға айналдыратын, білікті, әрі тәжірибелі профессор-оқытушылар құрамымен студенттерге бағдарланған оқыту әдістемесін қолданады. Университет өзінің жинақтаған тәжірибесін тегі, тілі, діні, тарихы және мәдениеті бірдей түркі мемлекеттері мен қауымдастықтарымен бөлісіп, өзара тәжірибе алмасу және ортақ жобалар жүзеге асыру үшін қызмет етеді. Түркі әлемі, оның ішінде Қа-

**МӘСЕЛЕГЕ
ЕРЕКШЕ КӨҢІЛ
БӨЛУ – ӘРБІР ІСТЕ
ТАБЫСҚА ЖЕТУДІҢ
ҚАРАПАЙЫМ
ҚҰПИЯСЫ.
АЙНАЛЫСАТЫН
ТАҚЫРЫПҚА
ҚАНШАЛЫҚТЫ
МӨН БЕРСЕҢІЗ,
ЖЕТІСТІКТЕРІҢІЗ
СОҒҰРЛЫМ ЖОҒАРЫ
БОЛАДЫ. БІЗ ТҮРКІ
ӘЛЕМІ МЕН СОНЫҢ
АЯСЫНДАҒЫ
ҚАРЫМ-
ҚАТЫНАСТАРҒА
ЕРЕКШЕ МӨН БЕРІП,
ОСЫ САЛАҒА ҮЛЕС
ҚОСУДЫ МАҢЫЗДЫ
ДЕП САНАЙМЫЗ**

**KONUUY
ÖNEMSEMEK HER
BAŞARI İÇİN GEÇERLİ
BASİT BİR SİRDİR.
ELE ALDIĞINIZ
KONUUY NE KADAR
ÖNEMSERSENİZ
BAŞARINIZ DA
O DENLİ YÜKSEK
OLUR. BİZ TÜRK
DÜNYASI'NI, BU
DOĞRULTUDAKİ
İLİŞKİLERİ, BU ALANA
KATKI SAĞLAMAYI
SON DERECE ÖNEMLİ
GÖRÜYORUZ**

ve sosyal faydaya dönüştürebilen, nitelikli ve deneyimli akademik personeli ile öğrenci odaklı eğitim-öğretim anlayışını benimsemiştir. Sahip olduğu birikimi, soyu, dili, dini, tarihi ve kültürü bizimle aynı olan farklı coğrafyalardaki Türk Devlet ve toplulukları ile paylaşmak, karşılıklı tecrübe paylaşımında bulunmak ve ortak projelere imza atmak için harekete geçirmiştir. Üniversite olarak, Türk Dünyası özelde de Kazakistan bizim stratejik önceliklerimiz arasındadır.

Tabiri caizse, yönünü Türk Dünyasına dönmüş bir üniversiteyiz. Doğal olarak bu bakış açısı bizleri bir takım sorumluluklar altına sokmakta ve Türk Dünyası'nın gelişimine karınca kararınca katkı sağlama gayreti içine itmektedir. Bu doğrultuda başta Kazakistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gibi Türk Devletleri olmak üzere Kosova, İran, Rusya gibi tabiiyetinde Türk toplulukları barındıran ülkelerdeki çok sayıda üniversiteyle karşılıklı öğrenci ve öğretim elemanı değişimi, ortak bilimsel ve kültürel çalışma yapma, ortak eğitim programları uygulama ve benzer faaliyetlere yönelik anlaşmalarımız bulunuyor.

Söz konusu anlaşmalar kapsamında bugüne kadar Türk Dünyası'nın farklı bölgelerinden çok sayıda öğrenci ve öğretim elemanını üniversitemizde misafir ettik, çok sayıda öğrenci ve öğretim elemanımızı gönderdik. Bazı üniversitelerle çift diploma programı, bazı alanlarda ortak lisansüstü programlar uyguluyoruz. Öğretim elemanlarımız Türk Dünyasının farklı üniversitelerinden meslektaşlarıyla ortak projeler yürütüyor, araştırma ve yayınlar yapıyorlar.

Bütün bunların dışında Üniversitemiz bünyesinde Türk Dünyası'na yönelik bilimsel araştırmalar ve bir takım faaliyetleri yürütmek üzere iki ayrı araştırma ve uygulama merkezi kurmuş

зақстан университетіміздің стратегиялық басымдықтарының бірі болып табылады.

Демек, біз түркі әлеміне бағытталған университетпіз. Әрине, бұл көзқарас бізге бірқатар міндеттер жүктеп, түркі әлемінің дамуына өзіндік үлес қосуға итермелейді. Осы бағытта Қазақстан, Әзербайжан, Қырғызстан, Өзбекстан және Солтүстік Кипр Түрік Республикасы сияқты түркі елдерінің, сондай-ақ Косово, Иран, Ресей және т.б. түркі қауымдастықтары бар елдердің көптеген университеттерімен өзара студенттер мен оқытушылар алмасу, бірлескен ғылыми және мәдени зерттеулер жасау, ортақ білім алу бағдарламаларын жүргізу және осыған ұқсас шараларды жүзеге асыру туралы келісімдеріміз бар.

Осы келісімдер аясында біз осы уақытқа дейін түркі әлемінің түкпір-түкпірінен көптеген студенттер мен профессор-оқытушылар құрамын қабылдап, бірқатар студенттер мен оқытушыларымызды жібердік. Кейбір университеттермен қос дипломды бағдар-

bulunuyoruz. Türk Dünyası Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Kazakistan L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi'nin destek ve ortaklığıyla Üniversitemiz bünyesinde kurduğumuz Kazak Kültürü ve Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Türk Dünyası'na yönelik çok sayıda bilimsel, kültürel ve sanatsal etkinlik gerçekleştirerek çalışmalarını büyük bir titizlikle sürdürüyor. Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının 28. yılı dolayısıyla, Kazak Kültürü ve Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından "Nur-Sultan Devlet Akademik Filarmonisi'nin Kazak Halk Müzik Enstrümanları Orkestrası Konseri" gerçekleştirildi. Araştırma Merkezinin açılışına Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi Sayın Abzal Saparbekuly'de bizzat katılmıştı ve Büyükelçimiz üniversitemizi her fırsatta ziyaret ediyor.

Kazakistan'dan Kazak Milli Kızlar Pedagoji Üniversitesi, Başkurtistan'dan M. Akmulla Başkurt Devlet Pedagoji Üniversitesi ve Azerbaycan'dan Bakü Avrasya Üniversitesi işbirliği ile gerçekleştirilen "Türk Dünyası Araştırmaları

ламаларды және кейбір бағыттар бойынша бірлескен магистратура және докторантура бағдарламаларын жүзеге асырамыз. Біздің оқытушылар түркі әлемінің әртүрлі университеттеріндегі әріптестерімен бірлескен жобалар мен ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізіп, бірге мақалалар жариялайды.

Бұған қоса, университетімізде түркі әлемі бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстары мен бірқатар іс-шаралар жүргізу үшін екі бөлек ғылыми-практикалық орталық құрылды. Түркі әлемі зерттеулері ғылыми-практикалық орталығы мен Қазақстанның Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің қолдауымен және серіктестігімен біздің университетіміздің жанынан құрылған Қазақ мәдени-білім беру орталығы түркі әлемі бойынша көптеген ғылыми, мәдени және шығармашылық іс-шаралар жүргізе отырып, өз жұмыстарын тиянақты орындап келеді. Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 28 жылдығына орай, Қазақ мәдени-білім беру орталығы Нұр-Сұлтан қаласы әкімдігінің Мемлекеттік

Семпозыуму” her yıl Türk Dünyasında marka haline gelmiş ve bilim şöleni olarak yoluna devam ediyor. Tabi bu durum bilimsel ve kültürel bir etkileşim ortamının oluşmasının yanı sıra gerek üniversiteler gerekse akademisyenler arasında bağlar kurulmasını ya da var olan bağların güçlenmesini sağlıyor. Aynı durum birincisini Niğde’de, ikincisini 2020 yılı Haziran ayında Kazakistan’ın başkenti Nur-Sultan’da gerçekleştireceğimiz “Uluslararası Türk Dünyası Fen ve Mühendislik Kongresi” adındaki bir başka bilgi şölenimiz için de geçerli. Bütün bunlar, Türk Dünyası’na bilim her alanında katkı sağlama gayretimizin bir sonucu.

Bu bağlamda değinilmesi gereken önemli bir konu da Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu kapsamında 7 yıldır düzenlediğimiz “Kökümüz Bir Türküz” adındaki festivaldir. Kökümüz Bir Türküz festivali, Sempozyum ortağı üniversitelerimizin öğrenci ve öğretim elemanlarının hazırladığı müzik, dans ve performans gösterileriyle, Türk Dünyası’na ait kültürel zenginliği bir ziyafet tadında bütün ihtişamıyla gözler önüne seriyor. Her yıl

академиялық филармониясының Қазақ халық аспаптар оркестрінің концертін өткізді. Зерттеу орталығының ашылуына Қазақстан Республикасының Түркия Республикасындағы Төтенше және Өкілетті Елшісі Абзал Сапарбекұлының өзі қатысты және ол университетімізде өткізілетін барлық іс-шараларға өте белсенді қатысады.

Қазақстанның Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Башқұртстанның М.Акмулла атындағы Башқұрт мемлекеттік педагогикалық университеті және Әзербайжанның Баку Еуразия университеті ынтымақтастығымен жүзеге асырылған Түркі әлемі зерттеулері симпозиумы жыл сайын өткізілетін брендке айналып, ғылыми мереке ретінде өткізіліп келеді. Әрине, бұл ғылыми және мәдени өзара әрекеттесу ортасын қалыптастырады, сондай-ақ университеттер мен профессор-оқытушылар арасында байланыстар орнатып, ынтымақтастықты нығайтады. Алғашқысы Нийде қаласында, екіншісі 2020 жылы маусым айында Қазақстанның елордасы Нұр-Сұлтан қаласында өтетін «Халықаралық түркі әлемі жаратылыстану және инженерлік ғылымдар конгресі» атты тағы бір ғылыми іс-шара туралы да дәл осылай айтуға болады. Мұның бәрі түркі әлемінде ғылымның барлық саласының дамуына үлес қосуға деген ынты-ықыласымыздың нәтижесі.

Бұл жерде Түркі әлемі зерттеулері симпозиумы аясында 7 жыл бойы ұйымдастырылып келе жатқан «Түбіміз бір Түрікпіз» фестиваліне тоқталып өткім келеді. «Түбіміз бір Түрікпіз» фестивалінде Симпозиум бойынша серіктес университеттердің студенттері мен профессор-оқытушыларынан құралған би және музыка ансамбльдері өнер көрсетіп, түркі әлемінің мәдени

**ҚОЖА АХМЕТ
ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҚАЗАҚ-ТҮРІК
УНИВЕРСИТЕТІНЕН
БАСТАУ АЛҒАН
БІЛІМ БЕРУ
БАЙЛАНЫСТАРЫ
БҮГІНДЕ НҰРСҰЛТАН
ӘБІШҰЛЫ
НАЗАРБАЕВТЫҢ
ҰСЫНЫСЫМЕН
ҚҰРЫЛҒАН
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ТҮРКІ АКАДЕМИЯСЫ
АЯСЫНДА
АТҚАРЫЛАТЫН
ЖҰМЫСТАРМЕН
ЖӘНЕ ЮНУС ЭМРЕ
ИНСТИТУТЫНЫҢ
МӘДЕНИ-АҒАРТУ
ІС-ШАРАЛАРЫМЕН
САБАҚТАСЫП, ӨТЕ
ЖАҚСЫ ДЕҢГЕЙГЕ
ЖЕТТІ**

**ІКІ ҮЛКЕ АРАСЫНДАҒЫ
ЕĞІТІМ ФААЛІЙЕТТЕРІ,
УЛУСЛАРАРАСИ
HOCA AHMET
YESEVI TÜRK KAZAK
ÜNİVERSİTESİ'YLE
BAŞLAYAN EĞİTİM
İLİŞKİLERİ, SAYIN
NAZARBAYEV'İN
ÖNERİSİYLE KURULAN
ULUSLARARASI TÜRK
AKADEMİSİ'NİN
ÇALIŞMALARI
VE YUNUS EMRE
ENSTİTÜSÜ'NÜN
FAALİYETLERİ İLE
İLİŞKİLERİ DÜZEYDE
YÜRÜTÜLMEKTEDİR**

kapsamı daha genişleyip daha zenginleşiyor. Bunun dışında Üniversitemiz bünyesinde benzer nitelikte çok sayıda faaliyet gerçekleştirerek Türk Dünyası'na sadece bilimsel değil aynı zamanda kültürel, sanatsal ve sportif alanlarda da katkı sağlama gayreti içerisinde hareket ediyoruz.

Son olarak, Üniversitemiz Türk Keneşi Türk Üniversiteler Birliğinin üyesi olmuş ve Orhun Değişim Programının bir parçası haline gelmiştir. Akademik personel ve öğrenci hareketliliği için yeni bir mekanizma olan bu girişimin aktif bir parçası olmanın ve Türk Dünyasının yakınlaşmasına katkı vermenin haklı gururunu da yaşıyoruz.

Üniversitenizin Türkiye çapında özelde Kazakistan genelinde ise Türk Dünyası coğrafyasından öğrencilerin en çok tercih ettiği veya eğitimi görmeyi hedeflediği Üniversitelerden birisi olma başarısının sırrını bizlerle paylaşabilir misiniz?

Öğrenci odaklı eğitim-öğretim anlayışını benimseyen Üniversitemiz, bilimsel ve araştırma faaliyetleri açısından evrensel değerleri ilke edinerek uluslararası standartta bir araştırma üniversitesi olma bilinciyle uluslararası etkileşim ve işbirliklerini artırmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda Üniversitemiz, Uluslararası rekabetçi ortamda araştırmacı üniversite vizyonunu geliştirmek ve eğitim-öğretim kalitesini artırmak misyonuyla akademik ve bilimsel işbirliği kapsamında 21 ülkede 54 yükseköğretim kurumu ile protokol imzalamıştır. Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Özbekistan, gibi çok sayıda Türk Dünyası Ülkeleri ile yapılan işbirlikleri ile Uluslararası öğrenci sayısı artırılmış ve öğrenci/öğretim elemanı hareketliliğinin önü açılmıştır. Özellikle Türk Dünyasından çok sayıda öğrencimiz Üniversitemiz ailesine katılarak eğitim-öğretim hayatlarını devam ettirmektedir. Üniversitemizin hem Türkiye çapından hem

байлығы паш етіледі. Фестиваль ауқымы жыл өткен сайын кеңейіп, дамып келеді. Университет аясында осындай көптеген іс-шаралар жүзеге асырып, түркі әлеміне тек ғылыми тұрғыдан ғана емес, сондай-ақ мәдениет, өнер және спорт салаларының дамуына да өз үлесімізді қосуға тырысамыз.

Сонымен қатар, біздің университет Түркі кеңесі Түркі университеттері одағының мүшесі болды және «Орхун» студент-оқытушы алмасу бағдарламасына қатысады. Профессор-оқытушылар құрамы мен студенттердің академиялық ұтқырлығының жаңа тетігі болып табылатын бұл бастамаға белсенді атсалысып, түркі әлемінің жақындасуына ықпал етіп жатқанымызды мақтан тұтамыз.

Сіздің университетіңізді Түркияның, Қазақстанның және жалпы түркі әлемінің жастары жоғары бағалап, сонда білім алғысы келеді. Осындай табысқа жетудің қыр-сырымен бөлісе аласыз ба?

Жауап 4: Студенттерге бағдарланған оқыту әдістемесін қолданатын университетіміз ғылыми-зерттеу қызметі тұрғысынан жалпыадамзаттық құндылықтарды меңгере отырып және халықаралық стандартқа сәйкес ғылыми-зерттеу университеті болуды ескере отырып, халықаралық әрекеттестік пен ынтымақтастықты арттыруды көздейді. Осы бағытта біздің университет халықаралық деңгейде бәсекелесе алатын ғылыми-зерттеу университетіне айналу мақсаты мен білім беру сапасын арттыру міндетімен академиялық және ғылыми ынтымақтастық аясында 21 елдің 54 жоғары оқу орнымен хаттамаларға қол қойды. Қазақстан, Қырғызстан, Әзербайжан, Өзбекстан сияқты көптеген түркі әлемі елдерімен жасалған ынтымақтастық арқылы халықаралық студенттер саны артып, студенттер

**ЕУРАЗИЯ
ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ОРТАЛЫҒЫНЫҢ
ЖАСАП ЖАТҚАН
ЖҰМЫСТАРЫ
ДА ЕКІ ЕЛДІҢ
ЖАҚЫНДАСУЫНА
ҮЛКЕН СЕПТІГІН
ТИГІЗІП ОТЫР ЖӘНЕ
БІЗ СІЗДЕРДІҢ
ЕҢБЕКТЕРІҢІЗДІ
ЖОҒАРЫ
БАҒАЛАЙМЫЗ**

**PAYDAŞ OLDUĞUMUZ
AVRASYA ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ'NÜN
GERÇEKLEŞTİRDİĞİ
ÇALIŞMALAR
DA İKİ ÜLKENİN
HER ANLAMDA
YAKINLAŞMASINA
ÖNEMLİ KATKILAR
YAPMAKTA VE
ÇABALARINI
TAKDİR VE
HAYRANLIKLA
İZLİYORUZ**

Türk Dünyası coğrafyasından hem de diğer ülkelerden tercih edilen bir üniversite olmasındaki en önemli etkenler arasında öğrenci odaklı eğitim-öğretim anlayışını geliştiren, araştırma potansiyeli yüksek akademik personel istihdamının sağlanması, girişimcilik faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, ulusal ve uluslararasılaşma ilkeleri çerçevesinde kurumsallaşmanın önemsenmesidir.

Uluslararası öğrencilerimiz için gerekli akademik kadro ve fiziksel alt yapının varlığı, ulusal ve uluslararası akademik, bilimsel ve sanayi işbirliklerinin geliştirilmesi gibi birçok unsur yer alıyor. Aslında, *konuyu önemsemek* her başarı için geçerli basit bir sırdır. Ele aldığınız konuyu ne kadar önemserseniz başarı da o denli yüksek olur. Biz Türk Dünyası'nı, bu doğrultudaki ilişkileri, bu alana katkı sağlamayı son derece önemli görüyoruz. Elde ettiğimiz başarı da bu konuyu önemsiyor olmamızın bir sonucu. Şunu itiraf etmeliyim ki, hedeflerimiz çok daha büyük. Bugün üniversitemizde Kazakistan'dan 34 olmak üzere, Türk Dünyası'ndan 226 öğrenci eğitim görmekte.

Sizin de ifade ettiğiniz gibi çok daha fazla öğrencinin üniversitemizde okumayı hedeflediğini ve tercih ettiğini de biliyoruz. Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan, geçtiğimiz Temmuz ayında 8.si düzenlenen Uluslararası Öğrenciler Mezuniyet Töreni'nde yaptığı konuşmada Türkiye'nin bu anlamdaki hedefini net bir şekilde ortaya koyarak ülkemizde 2023 yılında okuyan uluslararası öğrenci sayısının 200 bine çıkarılmasının amaçlandığını ifade etti. Doğal olarak biz de üniversite olarak bu hedefin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak bir yaklaşım içerisindeyiz. Dolayısıyla gelecekte gerek Türk Dünyası'ndan gerekse farklı coğrafyalardan çok daha fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapmanın gayreti içerisindeyiz.

Türkiye ve Kazakistan'ın eğitim ala-

мен профессор-оқытушылар құрамының академиялық ұтқырлығы қамтамасыз етілді. Біздің университетте әсіресе түркі әлемінен көптеген студенттер білім алып жатыр. Университетіміздің Түркияда, сондай-ақ түркі әлемі мен басқа да елдерде жоғары бағалануының ең маңызды факторларының бірі студенттерге бағдарланған оқыту технологиясын дамытып, ғылыми әлеуеті жоғары профессор-оқытушылар құрамының жұмыспен қамтылуын қамтамасыз ету, кәсіпкерлік қызметті кеңейту, ұлттық және интернационалдандыру қағидалары шеңберінде институттандыруға көңіл бөлу.

Халықаралық студенттер үшін қажетті профессор-оқытушылар құрамы мен физикалық инфрақұрылымның болуы, ұлттық, әрі халықаралық академиялық, ғылыми және өндірістік ынтымақтастықтың дамуы сияқты көптеген факторлар бар. Шынтуайтына келгенде, *мәселеге ерекше көңіл бөлу* – әрбір істе табысқа жетудің қарапайым құпиясы. Айналысатын тақырыпқа қаншалықты мән берсеңіз, жетістіктеріңіз соғұрлым жоғары болады. Біз түркі әлемі мен соның аясындағы қарым-қатынастарға ерекше мән

нındaki ilişkilerinin seviyesi ile güncel gelişmeler hakkındaki görüşlerinizi öğrenebilir miyiz?

Bildiğiniz üzere Kazakistan bağımsızlığını ilan ettiğinde ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. Bundan sonrasında Türkiye ile Kazakistan arasında çeşitli alanlarda yüzlerce anlaşma imzalanmış ve birçok alanda ortaklıklar kurulmuştur. Bu anlamda önemli işbirliği alanlarından biri de eğitimidir. İki kardeş ülke arasında 1992 yılında imzalanan Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması'ndan sonra eğitimin her seviyesine yönelik önemli işbirlikleri kurulmuş ve bu işbirlikleri her geçen yıl biraz daha artarak ilerleme kaydetmiştir. Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk Kazak Üniversitesi'yle başlayan eğitim ilişkileri günümüzde Sayın Nazarbayev'in önerisiyle kurulan Uluslararası Türk Akademisi aracılığıyla yürütülen çalışmalar, Yunus Emre Enstitüsü'nün ortaya koyduğu kültür ve eğitim faaliyetleri, iki ülke üniversitelerinin işbirlikleri oldukça iyi bir düzeye ulaşmış durumda. Bu vesile ile paydaş olduğumuz Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği çalışmalar da iki ülkenin her anlamda yakınlaşmasına önemli katkılar yap-

беріп, осы салаға үлес қосуды маңызды деп санаймыз. Жетістікке қол жеткізгеніміздің өзі осы мәселені маңызды деп санауымыздың нәтижесі. Біздің мақсаттарымыз әлдеқайда үлкен екенін мойындауым керек. Бүгінгі таңда университетімізде түркі әлемінен 226 студент оқиды, олардың 34-і Қазақстаннан келген.

Өзіңіз айтқандай, көптеген студенттер біздің университетке түскісі келіп, осында білім алуды армандайды. Түркия Президенті Режеп Тайып Ердоған шілде айында өткен Университет түлектерінің 8-ші Халықаралық салтанатты оқу бітіру рәсімінде сөйлеген сөзінде Түркияның осы бағыттағы мақсатын нық қойып, 2023 жылы елімізде білім алатын халықаралық студенттер санын 200 мыңға жеткізу көзделіп отырғанын айтты. Әрине, университет ретінде осы мақсатты жүзеге асыруға біз де үлес қоспақпыз. Сондықтан болашақта түркі әлемінен де, басқа аймақтардан да студенттерді көптеп қабылдауға тырысамыз.

Түркия мен Қазақстанның білім беру саласындағы қарым-қатынастарының деңгейі мен ағымдағы оқиғалар туралы не айтасыз?

мақта ve җабаларынызды такдир ve Һайранлықла из-лиyoruz.

Tүрkiye’deki eđitim сектöрүнүн гүнүмүзде gelmiş olduđu noktayı nasıl deđerlen-diriyorsunuz ve her iki үлке birbirlerinin deneyimlerinden hangi konularda fayda-lanabilirler?

Ülkemiz eđitim сектöрү çok hızlı gelişen bir ivmeye sahip olup çok sayıda kamu kurum ve kuruluđu barındıran ve bu alanda ciddi oran-larda istihdam sađlayan bir сектöрдүр. Tүrkiye’deki eđitim сектöрүнүн дүnyaы yakın-dan takip ettiđini söylemek mümkün. Eđitim bir үлкенin gelişmişlik düzeyini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Tүrkiye’nin bilim, teknoloji, ekonomik sosyal, kùltürel gibi alan-larda rekabet edebilmesi ve refah seviyesini gelişmiş үlkeler seviyesine getirebilmesinin yolu eđitim performansına ve bu alanda ya-pılan nitelikli ve uzun vadeli җalıшmalara bađ-lıdır. Bu anlamda ülkemizde eđitim seviyes-i-nin artırılması hedeflenerek bu dođrultuda yenilikçi җalıшmalar yürütölmektedir. Tүrkiye ve Kazakistan birbirlerinin tek bir alandaki deneyimlerden deđil bilimsel birikimlerinden, teknolojik gelişmelerinden, eđitim, kùltür, sa-nat, ekonomi gibi birçok alana yönelik olarak etkileşim iҗerisinde olmalarının Tүrk Dүnyası

Өздеріңіз білетіндей, Түркия Қазақстанның тәуелсіздігін таныған тұңғыш ел болды. Осыдан кейін Түркия мен Қазақстан арасында әртүрлі салаларда жүздеген келісімдерге қол қойылып, бірқатар салада серіктестіктер құрылды. Бұл тұрғыда ынтымақтастықтың маңызды бағыттарының бірі білім беру болып табылады. 1992 жылы екі бауырлас ел арасында қол қойылған Білім беру, ғылым, мәдениет және спорт салаларындағы ынтымақтастық туралы келісімнен кейін білім берудің барлық деңгейлері үшін маңызды ынтымақтастықтар орнатылды және бұл ынтымақтастықтар жыл сайын арта берді. Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінен бастау алған білім беру байланыстары бүгінде Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың ұсынысымен құрылған Халықаралық Түркі академиясы аясында атқарылатын жұмыстармен және Юнус Эмре институтының мәдени-ағарту іс-шараларымен сабақтасып, екі елдің университеттерінің ынтымақтастығы өте жақсы деңгейге жетті. Еуразия ғылыми-зерттеу орталығының жасап жатқан жұмыстары да екі елдің жақындасуына үлкен септігін тигізіп отыр және біз сіздердің еңбектеріңізді жоғары бағалаймыз.

Түркиядағы білім беру саласының қазіргі жағдайы туралы не ойлайсыз және екі мемлекет бір-бірінің қандай тәжірибелерін үйрене алады?

Еліміздің білім беру саласы қарқынды дамып келеді және көптеген мемлекеттік мекемелер мен ұйымдарда жұмыспен қамтамасыз ететін сала болып табылады. Түркияның білім беру саласы әлемдік үрдістерді жіті бақылап отырады деуге болады. Елдің даму деңгейін анықтауда білім беру саласы маңызды рөл атқарады. Түркияның ғылым, технология, экономикалық,

**НИЙДЕ ÖMER HALİSDEMİR
УНИВЕРСИТЕТИ
РЕТІНДЕ БІЗ ОРТАҚ
ТАРИХЫМЫЗДАН,
МӘДЕНИЕТІМІЗ БЕН
ӨРКЕНИЕТІМІЗДЕН
КҮШ-ҚҰАТ АЛЫП,
ЕЛДЕРІМІЗДІҢ
ЖАРҚЫН
БОЛАШАҒЫ МЕН
ӘЛ-АУҚАТЫНА
ҮЛЕС ҚОСУҒА
БАР КҮШІМІЗДІ
САЛАМЫЗ**

**NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR
ÜNİVERSİTESİ
OLARAK, ORTAK
TARİHİMİZDEN,
KÜLTÜRÜMÜZDEN VE
MEDENİYETİMİZDEN
ALDIĞIMIZ GÜÇ
İLE ÜLKELERİMİZİN
AYDINLIK GELECEĞİNE
VE REFAHINA
KATKI YAPMAYA
ÇABALIYORUZ**

ve ülkemizin bütünleşmesi ve bağlarının daha da kuvvetli olması açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü ülkelerarası deneyimlerin teorik, pratik ve fikirsel açıdan çok yönlü katkı oluşturacağı kanaatindeyim.

Sizler gibi Türk Dünyasının türlü alanlarının gelişim ve kalkınma sürecine katkı sağlayan eğitim neferlerine ve özellikle gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Dünya çok hızlı bir değişim içinde. Küreselleşme süreci, ülkeler arasındaki coğrafi sınırları kaldırmış, bilişim devrimin etkisiyle bilgiye erişimi inanılmaz ölçüde kolaylaştırmıştır. Diğer yandan bu süreç birçok fırsatı ve tehdidi de içinde barındırmaktadır. Özellikle son yıllarda küresel üretim merkezlerinin değişmesi, Asya'nın üretimin yeni üssü haline gelmesi ve yeni bölgesel güçlerin küresel sistemde söz sahibi olmak istemesi kaotik bir döneme de girdiğimizi işaret etmektedir. Önümüzdeki dönem kaotik küreselleşmenin tüm yönleriyle ortaya çıktığı bir dönem olacaktır. Hegemonyanın barışçıl devrinin mümkün olup olmayacağını bilemiyoruz. Ama bu süreci sağlıklı bir şekilde yönetmenin yolu birlik, beraberlik ve dayanışmadan geçmektedir. Türk Dünyası olarak, aramızdaki bağları güçlendirmeye her zamankinden daha çok ihtiyacımızı olduğu söz konusudur. Dış dünyadan gelen fiziki, bilimsel ve entelektüel meydan okumalara ancak birlikte karşılık verebiliriz. Bunun da yolu eğitim alanında daha çok işbirliği ve daha çok ortak projeden geçmektedir. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi olarak, ortak tarihimizden, kültürümüzden ve medeniyetimizden aldığımız güç ile ülkelerimizin aydınlık geleceğine ve refahına katkı yapmaya çalışıyoruz.

Gelin yaşanabilir yeni bir dünyayı birlikte kurmak için yola çıkalım!

әлеуметтік, мәдени салаларда бәсекеге түсіп, халықтың әл-ауқатын дамыған елдер деңгейіне жеткізу жолы білім берудің нәтижелеріне және осы саладағы білікті және ұзақ мерзімді зерттеулерге байланысты. Бұл тұрғыда елімізде білім деңгейін көтеру мақсаты қойылып, осы бағытта инновациялық зерттеулер жүргізілуде. Түркия мен Қазақстанның бір-бірінен тек бір саладағы тәжірибені ғана емес, ғылыми-технологиялық тәжірибені меңгеріп, білім беру, мәдениет, өнер, экономика сияқты көптеген салаларда өзара әрекеттесуі түркі әлемі мен еліміздің интеграциясы және байланыстарының одан әрі нығаюы тұрғысынан маңызды. Себебі мемлекеттер арасындағы тәжірибелер теория, практика және идея тұрғысынан жан-жақты үлес қосады деген ойдамын.

Сіздер сияқты түркі әлемінің әртүрлі салаларының дамуына сүбелі үлес қосып жүрген білім сарбаздарына, әсіресе жастарға қандай кеңес берер едіңіз?

Әлем өте тез өзгеруде. Жаһандану үдерісі елдер арасындағы географиялық шекараларды алып тастады және ақпараттық революция нәтижесінде ақпаратқа қол жет-

кізу жеңілдей түсті. Дегенмен бұл үдеріс көптеген мүмкіндіктермен қатар, бірқатар қауіптерді қамтиды. Әсіресе, соңғы жылдары ғаламдық өндіріс орталықтарының өзгеруі, Азияның өндірістің жаңа базасына айналуы және жаңа аймақтық державалардың жаһандық жүйеде ықпалын көрсетуге тырысуы аласапыран кезеңге аяқ басқанымызды көрсетеді. Алдағы кезең аласапыран жаһандану кезеңі болмақ. Бейбіт гегемон дәуірі бола ма, жоқ па білмейміз. Бірақ бұл үдерісті дұрыс басқарудың жолы – бірлік пен ынтымақтастық. Түркі әлемі ретінде байланыстарымызды бұрынғыдан да көбірек нығайтуымыз керек. Біз сыртқы әлемнің физикалық, ғылыми және зияткерлік сын-тегеуріндеріне бірлесіп күш жұмылдыру арқылы ғана төтеп бере аламыз. Мұның жолы – білім беру саласындағы ынтымақтастық пен ортақ жобаларды арттыру. Нийде Өмер Халисдемир университеті ретінде біз ортақ тарихымыздан, мәдениетіміз бен өркениетімізден күш-қуат алып, елдеріміздің жарқын болашағы мен әл-ауқатына үлес қосуға бар күшімізді саламыз.

Өмір сүруге қолайлы жаңа әлемді бірге құрайық!

NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
KAZAK KIZLAR PEDAGOJİ MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
M. AKMULLA BAŞKURT DEVLET PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
BAKÜ AVRASYA ÜNİVERSİTESİ

VII. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU

TÜRK DÜNYASI
TÜRKİ ӘЛЕМІ
TӨRKİ ДОНЪЯҺЫ

18-20
HAZİRAN
2020
NIĞDE

TÜDAS 2020

SEMPOZYUM
TEMASI
“ORTAK
TARİH YAZIMI”

www.utudas.org

Sempozyum Konuları

DİL/EDEBİYAT/TARİH

- Türk Lehçeleri ve Edebiyatları- Karşılaştırmalı Çalışmalar
- Türk ve Dünya Edebiyatlarının İlişkisi ve Etkileşimi
- Avrasya Devletleri ve Topulukları Tarihi
- Avrasya'nın Tarihi Değerleri-Arkeoloji

EĞİTİM/KÜLTÜR/SANAT/İLETİŞİM

- Bölgede Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar ve Uygulamalar
- Avrasya'da Kültürlerarası İlişkiler
- Türk Topuluklarında Halk Bilim Çalışmaları
- Türk Dünyasında Müzik, Güzel Sanatlar ve Sanat Tarihi
- Türk Dünyasında ve Modern Toplumlarda Medya ve İletişim

BÖLGESEL SORUNLAR/ULUSLARARASI İLİŞKİLER

- Avrasya'da Bölgesel Sorunlar ve Çözümler
- Bölge Devletleri ve Topuluklarının Siyasi İlişkileri
- Türk Dünyası ve Uluslararası Politika
- Avrasya'da Enerji

İŞLETME/EKONOMİ

- Türk Dünyasında Ekonomik Sorunlar
- Avrasya'da Ekonomik İlişkiler, İşbirliği ve Bütünleşme
- Türk Cumhuriyetlerinde Para ve Maliye Politikaları
- Türk Dünyasında İktisat Tarihi
- Türk Cumhuriyetlerinde İşletmecilik ve Yönetim Anlayışı
- Türk Cumhuriyetlerinde Kobir ve Girişimcilik

DİĞER

- Türk Dünyasında Din, Felsefe ve Hukuk
- Türk Dünyasında Sosyolojik Sorunlar ve Çözümler
- Türk Dünyası Coğrafyası ve Coğrafya Çalışmaları
- Bölge Turizmi ve Uygulamaları
- Türk Dünyasında Kadın Çalışmaları

Sempozyum Dili:
Bütün Türk Lehçeleri

Bildiri Tam Metin Son Gönderme Tarihi
26 Nisan 2020

Kabul Edilen Bildirilerin İlan Tarihi
4 Mayıs 2020

Kayıt Ücreti Yatırma ve Son Kayıt Tarihi
8 Mayıs 2020

Sempozyum Tarihi
18-19-20 Haziran 2020

Bildiri Tam Metin Gönderme İşlemi Sempozyum Ağ Sayfasından Yapılacaktır: <https://www.utudas.org>

Sempozyum Yeri: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Adres: Bor Yolu üzeri, Merkez Yerleşke, Niğde/TÜRKİYE

İLETİŞİM

Türkiye İletişim Koordinatörü

Öğr. Gör. Perizat YERTAYEVA

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Merkez Yerleşke 51240, Niğde/TÜRKİYE
Tel: +90 (388) 2252430 GSM: +90 553 0230573 E-posta: perizat.yertayeva@onu.edu.tr

Kazakistan İletişim Koordinatörü

Adilhan ŞORABEK

Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi Gogol Sokaklı 114 1 Okul Binası Almatı/KAZAKISTAN
Telefon: +7 (727) 2370005 GSM: +7 (707) 6636919 E-posta: khan_adil@mail.ru

Azerbaycan İletişim Koordinatörü

Doc. Dr. Sayavuş GASIMOV

Bakı Avrasya Üniversitesi Ak. Hasan Aliyev Kuşesi 135/A BAKU - AZ1073 AZERBAIJAN
Telefon: +994 125 646 242 GSM: +994 50 444 14 21 Faks: +994125644272 E-posta: sayavushgasimov@yahoo.com

f <https://web.facebook.com/UluslararasıTürkDünyasıAraştırmalarıSempozyumu/>

t https://twitter.com/TUDAS_

POPULATION AND ECONOMIC GROWTH: LESSONS FOR KAZAKHSTAN

AZIMZHAN KHITAKHUNOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

НАСЕЛЕНИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ: УРОКИ ДЛЯ КАЗАХСТАНА

Links between population and economic growth and development have been and remain one of the most discussed issues in economic theory as changes in population affect basic growth indicators. Usually, this debate starts with T. Malthus' famous prediction that population growth can lead to famine. Simple exogenous models of economic growth show that growth in population reduces capital per worker, which negatively affects productivity and output. This means that in order to achieve economic growth under higher growth rates of the population the economy needs higher levels of investment to provide workers by capital. However, many economists indicate that population growth can stimulate technological change. As Kremer (1993) shows in his famous work, historically, among societies with no possibility for technological contact, those with larger initial populations have had faster technological change and population growth. In this sense, it is important to analyze the schemes under which population can be treated as an engine of economic growth.

Population changes differently af-

**CHANGES IN POPU-
LATION AFFECT BASIC
ECONOMIC GROWTH
INDICATORS**

**ИЗМЕНЕНИЯ В
ЧИСЛЕННОСТИ
НАСЕЛЕНИЯ ВЛИЯЮТ
НА ОСНОВНЫЕ
ПОКАЗАТЕЛИ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РОСТА**

Связи между населением и экономическим ростом и развитием были и остаются одной из наиболее обсуждаемых вопросов экономической теории, поскольку изменения в численности населения влияют на основные показатели роста. Обычно эти дебаты начинаются с известного прогноза Т. Мальтуса о том, что рост населения может привести к голоду. Простые экзогенные модели экономического роста показывают, что рост населения уменьшает капитал на одного работника, что негативно влияет на производительность и выпуск продукции. Это означает, что для достижения экономического роста при более высоких темпах роста населения экономике необходим высокий уровень инвестиций для обеспечения работников капиталом. Однако многие экономисты указывают, что рост населения может стимулировать технологические изменения. Как показал М. Кремер (1993) в своей известной работе, исторически, в обществах, не имеющих возможности для технологического контакта, быстрые технологические изменения и рост населения происходили в тех из них, в которых наблюдалась более вы-

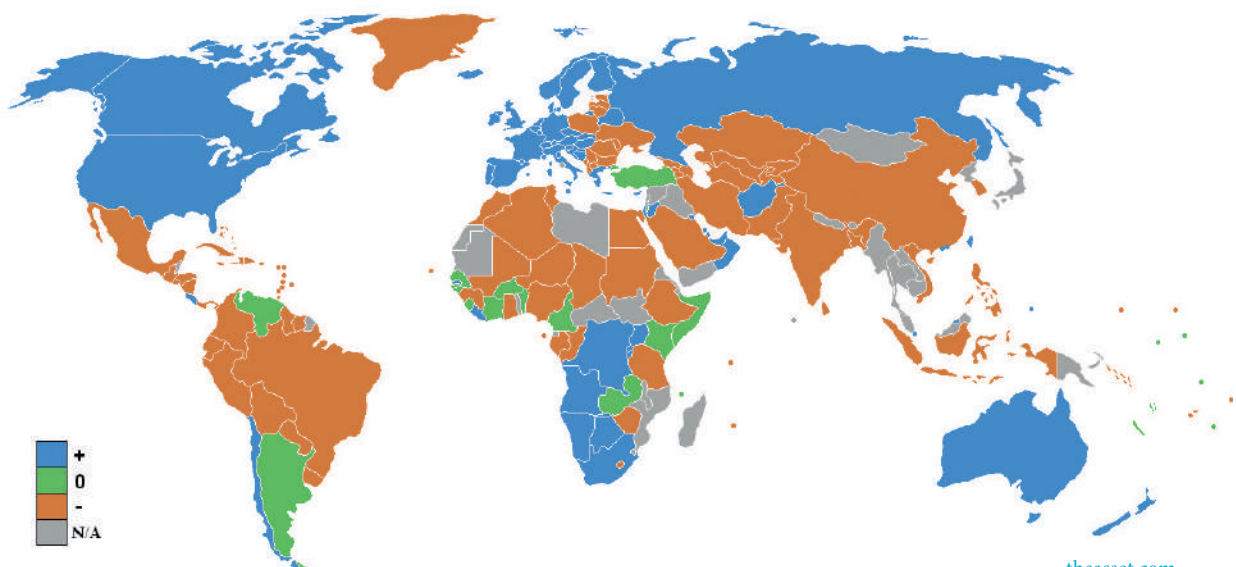
fect high and low developed countries. For instance, Peterson (2017) using historical data for the past 200 years, shows that low population growth in high-income countries is likely to create social and economic problems while high population growth in low-income countries may slow their development as in the short and medium term it leads to large numbers of dependent children. He adds that the potential solution for this situation is international migration, but it is being opposed by many countries. Thus, the growth of the population significantly affects well-being. Larger families and high rates of fertility under low economic growth and incomes can lead to poverty.

Nowadays, taking into account all external risks of the global economy, economic growth is a major goal for the majority of countries. Besides investment, population plays an important role in providing economic growth. Growth or reduction of population, migration, urbanization, automation, and aging affect production and consumption indicators. Higher rates of population growth increase the labor force which can produce more output and contribute to the GDP growth. Indeed, a rising population can be viewed not only as producers but also as consumers. This indicator is important as it not only stimulates the production and affects its diversity, but also influence on in-

сокая начальная численность населения. Следовательно, важно проанализировать схемы, в соответствии с которыми население может рассматриваться как драйвер экономического роста.

Изменения в численности населения по-разному влияют на страны с высоким и низким уровнем развития. Например, У. Петерсон (2017), используя исторические данные за последние 200 лет, показывает, что низкий рост населения в странах с высоким уровнем дохода может создать социальные и экономические проблемы, в то время как высокий рост населения в странах с низким уровнем дохода может замедлить их развитие, так как в краткосрочной и среднесрочной перспективах приводит к большому количеству детей, зависящих от родителей. Он добавляет, что потенциальным выходом из этой ситуации является международная миграция, но против нее выступают многие страны. Таким образом, рост населения существенно влияет на благосостояние. Большие семьи и высокие показатели рождаемости при низком экономическом росте и доходах могут привести к бедности.

В настоящее время, принимая во внимание все внешние риски мировой экономики, экономический рост является основной целью для большинства стран. По-

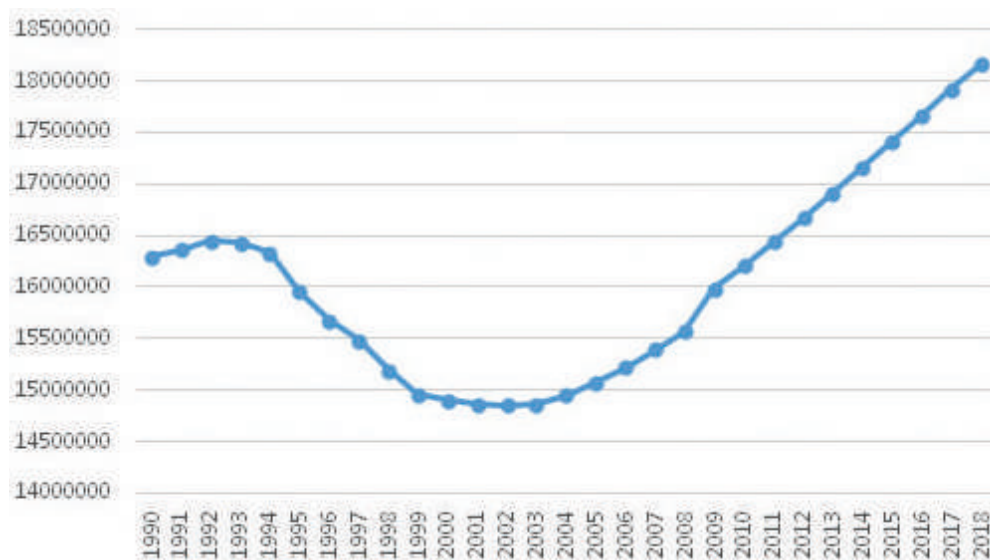
vestment decisions. Lower growth of the population can have an adverse effect. For instance, in Russia adverse demographic trends – a declining working-age population and aging of the population cause weak growth prospects [Dabrowski and Collin, 2019]. Otsu and Shibayama (2016) studied the effects of projected population aging on potential growth in Asian economies (up to 2050) and found that an increase in the share of the population over 64 years of age will significantly lower output growth through decreased labor participation and increased labor income taxes.

Kazakhstan experienced radical changes in population since independence. Since 1993, following political and economic shocks, mass emigration occurred. Between 1992 and 2002 the population of Kazakhstan reduced from 16.5 to 14.9 million people. The urban population reduced from 9.4 million in 1992 to 8.4 million in 2000, while the rural population decreased from 7.2 million in 1994 to 6.4 million in 2003. Only in 2012 the population of Kazakhstan exceeded the highest level of the initial period and equaled 16.7 million people (Figure 1). In the first de-

Figure 1. Dynamics of population of Kazakhstan

мимо инвестиций, население играет важную роль в обеспечении экономического роста. Рост или сокращение населения, миграция, урбанизация, автоматизация и старение влияют на показатели производства и потребления. Более высокие темпы роста населения увеличивают рабочую силу, которая может производить больше продукции и способствовать росту ВВП. Действительно, рост населения можно рассматривать не только как увеличение производителей, но и потребителей. Этот показатель важен, поскольку он не только стимулирует производство и влияет на его разнообразие, но и оказывает воздействие на инвестиционные решения. Низкий рост населения может оказать неблагоприятное влияние. Например, в России неблагоприятные демографические тенденции – сокращение населения трудоспособного возраста и старение населения вызывают слабые перспективы роста [Дабровски и Коллин, 2019]. Отсу и Шибаяма (2016) изучили влияние прогнозируемого старения населения на потенциальный рост в азиатских странах (до 2050 года) и обнаружили, что увеличение доли населения старше 64 лет значитель-

Рисунок 1. Динамика численности населения Казахстана, чел.

Source: The Author's compilation based on the Statistical Committee (2020a) data

Источник: Составлено автором по данным Статистического комитета (2020a)

cade of independence, the economy of Kazakhstan was characterized by negative growth rates. In 1991, the growth rate was -11% and the lowest rate was observed in 1994 and equaled -12.6% [World Bank, 2020]. Obviously, a reduction in population contributed to the significant drop in the growth rates of Kazakhstan. Further assessment using econometric techniques is needed to identify the numerical links.

There are several factors affecting population changes in Kazakhstan, including urbanization and international migration. Urbanization is one of the most important factors which affects production and consumption patterns. In 2018, all regions (oblasts) of Kazakhstan experienced negative net migration. Internal migrants mainly come to three cities such as Almaty, Nur-Sultan and Shymkent. According to the data from the Statistical Committee (2020b), net migration to these cities in 2018 equaled 33.2, 24 and 34 thousand people respectively. Net migration for the Almaty region (oblast) peaked in 2018 and equaled -16 thou-

GROWTH OF POPULATION SIGNIFICANTLY AFFECTS WELL-BEING. LARGER FAMILIES AND HIGH RATES OF FERTILITY UNDER LOW ECONOMIC GROWTH AND LOW INCOMES CAN LEAD TO POVERTY

РОСТ НАСЕЛЕНИЯ ЗНАЧИТЕЛЬНО ВЛИЯЕТ НА БЛАГОСОСТОЯНИЕ. БОЛЬШИЕ СЕМЬИ И ВЫСОКИЕ ТЕМПЫ РОЖДАЕМОСТИ ПРИ НИЗКОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РОСТЕ И НИЗКИХ ДОХОДАХ МОГУТ ПРИВЕСТИ К БЕДНОСТИ

но замедлит рост производства за счет сокращения трудового участия и увеличения налогов на трудовые доходы.

Казахстан испытал радикальные изменения в численности населения с момента обретения независимости. С 1993 года, после политических и экономических потрясений, произошла массовая эмиграция. В период с 1992 по 2002 год население Казахстана сократилось с 16,5 до 14,9 миллионов человек. Городское население сократилось с 9,4 млн. в 1992 году до 8,4 млн. в 2000 году, в то время как сельское население сократилось с 7,2 млн. в 1994 году до 6,4 млн. в 2003 году. Только в 2012 году население Казахстана превысило самый высокий уровень первоначального периода и составило 16,7 млн. человек (Рисунок 1). В первое десятилетие независимости экономика Казахстана характеризовалась отрицательными темпами роста. В 1991 году темпы роста составляли -11%, а самый низкий показатель наблюдался в 1994 году и равнялся -12,6% [Всемирный

sand people. It should be noted that in 2016 net migration in Nur-Sultan equaled 77 thousand people and this was the highest number.

These shifts under low development of manufacturing can radically change urban labor markets over time. In this case, the labor supply will be increased, if there is no appropriate level of demand then urban unemployment will go up and wages will be decreased which negatively affects well-being. There are also risks of increasing social conflicts. It should be noted that urbanization can significantly contribute to economic growth if it is characterized by strong manufacturing and high-quality and productive services.

Despite urbanization trends, the share of the rural population is still high and in 2018 equaled 42.1%. It should be noted that in absolute numbers the rural population increased despite the reduction of its shares. For instance, if in 2000 the rural population equaled 6.5 million, in 2018 this number increased to 7.6 million people. Significant changes in rural population dynamics occurred during 2007-2008. It should be noted that in 2008 the rural population increased to 7.3 million from 6.6 million in 2007. The corresponding shares increased from 42.6% to 46.9% then gradually starting to decrease.

International migration is also very important in terms of economic growth theory. Since 2012 with the start of structural problems in Kazakhstan's economy and the slowdown of trade with its major partners like Russia and China net international migration became negative. If in 2012 the net migration equaled -1.4 thousand then in 2018 it increased to -29.1 thousand people. Thus, economic growth can attract an additional population, while economic slowdown and stagnation,

KAZAKHSTAN EXPERIENCED RADICAL CHANGES IN POPULATION SINCE INDEPENDENCE. SINCE 1993, FOLLOWING ECONOMIC AND POLITICAL SHOCKS, MASS EMIGRATION OCCURRED. BETWEEN 1992 AND 2002 POPULATION OF KAZAKHSTAN REDUCED FROM 16.5 TO 14.9 MILLION PEOPLE

КАЗАХСТАН ИСПЫТАЛ РАДИКАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ЧИСЛЕННОСТИ НАСЕЛЕНИЯ С МОМЕНТА НЕЗАВИСИМОСТИ. С 1993 ГОДА, ПОСЛЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ И ПОЛИТИЧЕСКИХ ПОТЯСЕНИЙ, ПРОИЗОШЛА МАССОВАЯ ЭМИГРАЦИЯ. МЕЖДУ 1992 И 2002 ГОДАМИ ЧИСЛЕННОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ КАЗАХСТАНА СОКРАТИЛАСЬ С 16,5 ДО 14,9 МЛН. ЧЕЛОВЕК

Банк, 2020]. Очевидно, что сокращение населения способствовало значительному снижению темпов роста экономики в Казахстане. Для определения количественных связей необходима оценка с использованием эконометрических методов.

Существует несколько факторов, влияющих на изменение численности населения в Казахстане, включая урбанизацию и международную миграцию. Урбанизация является одним из наиболее важных факторов, влияющих на структуру производства и потребления. В 2018 году все регионы (области) Казахстана показали отрицательную чистую миграцию. Внутренние мигранты в основном прибывают в три города, такие как Алматы, Нур-Султан и Шымкент. Согласно данным Статистического комитета (2020б), чистая миграция в эти города в 2018 году составила 33,2, 24 и 34 тысячи человек соответственно. Чистая миграция по Алматинской области достигла пика в 2018 году и составила -16 тысяч человек. Следует отметить, что самый высокий показатель чистой миграции в Нур-Султан был зафиксирован в 2016 году и составил 77 тысяч человек.

Данные сдвиги в условиях низкого уровня развития обрабатывающей промышленности могут со временем радикально изменить городские рынки труда. В этом случае предложение рабочей силы будет увеличено и при отсутствии соответствующего уровня спроса безработица в городах будет расти, а заработная плата будет снижаться, что негативно повлияет на уровень благосостояния. Существуют также риски увеличения социальных конфликтов. Следует отметить, что урбанизация может значительно способствовать экономическо-

in turn, lead to emigration.

To overcome the current situation, the government of Kazakhstan should take into consideration the population-related changes. Firstly, the increase in population requires higher levels of investment. As investment comes from both government and business, the business-friendly environment should be constructed. The government, in turn, should invest in education and healthcare to develop human capital and according to the levels of the OECD countries. Secondly, both government and people should overcome the existing misunderstanding. It is important for the government not to maintain the existing low level of living standards by providing benefits, but by using fiscal and monetary measures to involve people into productive activity and business development. The goal of the government and the people should be in constructing productive collaboration. Thirdly, excessive labor supply, lower wages and low productive services will not contribute significantly to economic growth making urbanization the reason of social tensions. Therefore, it is needed to develop manufacturing in big cities. At the same time, it is important to focus on the development of rural areas by providing them with high-quality social services. The current underdeveloped level of agriculture will benefit significantly from investment into services from the government side and business investment from the private sector. Both manufacturing and agriculture may significantly contribute to employment, productivity and export. Finally, developing countries, in particular, Kazakhstan, should make a clear choice: whether to go to the social instability and poverty trap or using population in generating new ideas and contributing to the economic growth and development.

References:

1. Dabrowski Marek and Antoine Mathieu Collin (2019). Russia's growth problem. Retrieved from [//bruegel.org/wp-content/uploads/2019/02/PC-04_2019.pdf](https://bruegel.org/wp-content/uploads/2019/02/PC-04_2019.pdf). Accessed on 10.01.2020.
2. Kremer Michael (1993). Population Growth and Technological Change: One Million B.C. to 1990. The Quarterly Journal of Economics 108 (3): 681-716.

му росту, если она характеризуется ростом обрабатывающей промышленности и высококачественными и производительными услугами.

Несмотря на тенденцию урбанизации, доля сельского населения остается высокой и в 2018 году составила 42,1%. Следует отметить, что в абсолютных значениях сельское население увеличилось, несмотря на сокращение его доли. Например, если в 2000 году сельское население составляло 6,5 млн., то в 2018 году это число увеличилось до 7,6 млн. человек. Значительные изменения в динамике сельского населения произошли в течение 2007-2008 гг. Следует отметить, что в 2008 году сельское население увеличилось до 7,3 млн. с 6,6 млн. в 2007 году. Соответствующие доли увеличились с 42,6% до 46,9%, затем постепенно начали снижаться.

Международная миграция также очень важна с точки зрения теории экономического роста. С 2012 года, когда начались структурные проблемы в экономике Казахстана и замедлилась торговля с его ключевыми партнерами, такими как Россия и Китай, чистая международная миграция стала отрицательной. Если в 2012 году чистая миграция составляла -1,4 тысячи, то в 2018 году она выросла до -29,1 тысячи человек. Таким образом, экономический

3. Otsu Keisuke and Katsuyuki Shibayama (2016). Population Aging and Potential Growth in Asia. *Asian Development Review* 33 (2): 56–73.
4. Peterson Wesley (2017). The Role of Population in Economic Growth. *SAGE Open* 7 (4): 1–15.
5. Statistical Committee of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan (2020a). The main demographic indicators of Kazakhstan. Retrieved from <https://stat.gov.kz/api/getFile/?docId=ES-TAT101667>. Accessed on 08.01.2020.
6. Statistical Committee of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan (2020b). Migration of population. Retrieved from <https://stat.gov.kz/api/getFile/?docId=ESTAT101381>. Accessed on 09.01.2020.
7. World Bank (2020). GDP growth, annual. Retrieved from <http://api.worldbank.org/v2/en/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?downloadformat=excel>. Accessed on 13.01.2020.

рост может стимулировать иммиграцию, в то время как экономический спад и стагнация, в свою очередь, ведут к эмиграции.

Чтобы преодолеть сложившуюся ситуацию, правительство Казахстана должно принять во внимание изменения, связанные с населением. Во-первых, рост населения требует более высоких уровней инвестиций. Поскольку инвестиции поступают как от правительства, так и от бизнеса, необходимо создать благоприятную среду для бизнеса. Правительство, в свою очередь, должно инвестировать в образование и здравоохранение в соответствии с уровнями членов ОЭСР для развития человеческого капитала. Во-вторых, правительство и население должны преодолеть существующее между ними недопонимание. Для правительства важно не поддерживать существующий низкий уровень жизни путем предоставления льгот, а вовлечение людей в производительную деятельность и развитие бизнеса через использование фискальных и монетарных мер. Цель правительства и населения должна заключаться в построении продуктивного сотруд-

THE INCREASE IN POPULATION REQUIRES HIGHER LEVELS AND GROWTH RATES OF INVESTMENT IN EDUCATION AND HEALTHCARE, BUSINESS-FRIENDLY ENVIRONMENT, DEVELOPMENT OF MANUFACTURING IN BIG CITIES, AND STRENGTHENING THE ROLE OF AGRICULTURE

УВЕЛИЧЕНИЕ ЧИСЛЕННОСТИ НАСЕЛЕНИЯ ТРЕБУЕТ БОЛЕЕ ВЫСОКИХ УРОВНЕЙ И ТЕМПОВ РОСТА ИНВЕСТИЦИЙ В ОБРАЗОВАНИЕ И ЗДРАВООХРАНЕНИЕ, БЛАГОПРИЯТНУЮ СРЕДУ ДЛЯ БИЗНЕСА, РАЗВИТИЕ ОБРАБАТЫВАЮЩЕЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В БОЛЬШИХ ГОРОДАХ И УСИЛЕНИЕ РОЛИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

ничества. В-третьих, чрезмерное предложение рабочей силы, более низкая заработная плата и низкий уровень производительных услуг не будут в значительной степени способствовать экономическому росту, что сделает урбанизацию причиной социальной напряженности.

Поэтому необходимо развивать обрабатывающую промышленность в крупных городах. В то же время важно сосредоточиться на развитии сельских районов, предоставляя им высококачественные социальные услуги. Нынешний слабо развитый уровень сельского хозяйства значительно выигрывает

от инвестиций в услуги со стороны правительства и инвестиций бизнеса из частного сектора. Как обрабатывающая промышленность, так и сельское хозяйство могут внести существенный вклад в занятость, производительность и экспорт. Таким образом, развивающиеся страны, в частности Казахстан, должны сделать четкий выбор: либо идти в ловушку социальной нестабильности и бедности, или использовать население для генерирования новых идей и содействия экономическому росту и развитию.

Источники:

1. Всемирный банк (2020). Рост ВВП, годовой. Доступно по адресу <http://api.worldbank.org/v2/en/indicator/NY.GDPMKTPKD.ZG?downloadformat=excel>. Дата обращения 13.01.2020.
2. Добровски Марек и Антуан Матье Коллин (2019).

Проблема роста России. Доступно по адресу https://bruegel.org/wp-content/uploads/2019/02/PC-04_2019.pdf. Дата обращения 10.01.2020.

3. Кремер Майкл (1993). Рост населения и технологические изменения: один миллион лет до н.э. до 1990. Ежеквартальный экономический журнал 108 (3): 681-716.
4. Отсу Кейсуке и Кацуюки Шибаяма (2016). Старение населения и потенциальный рост в Азии. Обзор развития Азии 33 (2): 56-73.
5. Петерсон Уэсли (2017). Роль населения в экономическом росте. SAGE Open 7 (4): 1-15.
6. Статистический комитет Министерства национальной экономики Республики Казахстан (2020а). Основные демографические показатели Казахстана. Доступно по адресу <https://stat.gov.kz/api/getFile/?docId=ESTAT101667>. Дата обращения 08.01.2020.
7. Статистический комитет Министерства национальной экономики Республики Казахстан (2020б). Миграция населения. Доступно по адресу <https://stat.gov.kz/api/getFile/?docId=ESTAT101381>. Дата обращения 09.01.2020.

SCIENTIFIC WORK: QUALITY OR QUANTITY?

PROF. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

НАУЧНАЯ РАБОТА: КАЧЕСТВО ИЛИ КОЛИЧЕСТВО?

How to measure a scientist's labor productivity? It depends on the measurement and evaluation system. Judging by the number of articles published by scientists, some figures are amazing. For example, the most prolific scientist in the world from 2016 to 2018 is Tasawar Hayat, a professor of mathematics at the Qa'id-i-Azam University of Pakistan, who has published 996 articles, that is, about one research work per day. In the UK, Gregory Leap, a professor of cardiovascular medicine at the University of Liverpool, co-authored 548 peer-reviewed papers over this three-year period, according to the Elsevier Scopus database [Frith, 2019].

Obviously, for such "hyperfertility" one can find an explanation in the specifics of the disciplines, experimental laboratory conditions, the existing authorship system, as well as teamwork. In some research institutes and centers, the management team is automatically among the authors of all publications, although sometimes the number of authors of one publication can reach 50-100 people. Nevertheless, many people have a question, how can they manage to accommodate the process of formulating an idea, conducting experiments or collecting data, analyzing and interpreting them, and also coordinating with all authors, especially if there are a lot of them, in a short time frame?

The motivation for such abundance is the current system of using the number of publica-

Как измерить производительность труда ученого? Это зависит от системы измерения и оценки. Если судить по количеству статей, опубликованных учеными, то некоторые цифры просто поражают. Например, самым плодовитым ученым в мире с 2016 по 2018 год является Тасавар Хаят, профессор математики в Пакистанском университете Кайд-и-Азам, который опубликовал 996 статей, то есть примерно по

**THE MOST PROLIFIC
SCIENTIST IN THE WORLD
FROM 2016 TO 2018 IS
TASAWAR HAYAT, WHO HAS
PUBLISHED 996 ARTICLES**

**САМЫМ ПЛОДОВИТЫМ
УЧЕНЫМ В МИРЕ С 2016
ПО 2018 ГОД ЯВЛЯЕТСЯ
ТАСАВАР ХАЯТ, КОТОРЫЙ
ОПУБЛИКОВАЛ 996 СТАТЕЙ**

tions as an indicator of a scientist's results, his / her effectiveness, in order to build a rating of both the personal and the institution in which the scientist works. In many countries, not only a personal career, a scientist's salary, certain privileges, but also receiving research grants for a department or unit depends on this ranking. It is for this reason that China, for example, pays for its researchers' publications, especially in influential journals, and this reward can be many times higher than the salary. In such a situation, publishing means becoming a wealthy scientist [Price, 2018]. For this reason, some scholars sacrifice their days off for the sake of creative work on the article [Ross, 2020].

It is generally accepted that along with the number of publications, the impact factor (IF) and the total number of citations of articles (H-in) published in journals are the most important parameters of a scientist's scientific production value, although experts acknowledge that the H-index, first, gives an advantage to older articles and, secondly, is assigned to all authors, regardless of their contribution to the creative process. Unfortunately, this approach does not take into ac-

одной исследовательской работе в день. В Великобритании Грегори Лип, профессор сердечно-сосудистой медицины в Университете Ливерпуля, является соавтором 548 рецензированных работ за этот трехлетний период, согласно базе данных Elsevier Scopus [Фрит, 2019].

Очевидно, что для такой «гиперплодовитости» можно найти объяснение в специфике дисциплин, экспериментальных лабораторных условиях, существующей системе авторства, а также командной работе. В некоторых научно-исследовательских институтах и центрах руководящий состав автоматически входит в число авторов всех публикаций, хотя иногда число авторов одной публикации может достигать 50-100 человек. И тем не менее возникает вопрос, как можно успеть вместить процесс формулирования идеи, проведения экспериментов или сбора данных, их анализ и интерпретацию, согласование со всеми авторами, особенно, если их много, в сжатые временные сроки?

Мотивацией для такой плодовитости является сложившаяся система использо-

count other types of scientific activity, such as the number and quality of external grants, leadership in national or international scientific societies, work in the editorial boards of authoritative journals, participation in national review committees, number of trained PhD students, publication of scientific results in non-indexed journals, etc. But all these activities are also important, because they create the scientific credibility of the researcher [Zeremn, 2017].

Many scholars believe that in addition to the fact that the number of publications is an insufficient indicator of research effectiveness, the use of this criterion unwittingly encourages questionable publication practices, such strategies as "self-plagiarism" arise, that is, publishing their results with minor changes under different names, fragmenting experimental data in order to create the maximum possible number of publications, "thanks from the co-authors" response. Experts argue that it would be much fairer to shift the focus from quantity to quality [Wheeler, 1989].

What the "put on stream" publications may

вания количества публикаций в качестве показателя результатов ученого, его/ее эффективности с целью выстраивания рейтинга, как личного, так и рейтинга учреждения, в котором он или она работает. Во многих странах от этого зависит не только личная карьера, заработная плата ученого, определенные привилегии, но и получение грантов на исследования для департамента или подразделения. По этой причине Китай, например, поощряет своих исследователей деньгами за публикации, особенно во влиятельных журналах, и эти деньги могут во много раз превышать зарплату. В такой ситуации активная публикационная деятельность делает ученого обеспеченным человеком [Прайс, 2018]. По этой причине некоторые ученые жертвуют своими выходными ради творческой работы над статьей [Росс, 2020].

Общепринято, что наряду с количеством публикаций импакт-фактор (IF) и общее количество цитирований (H-index) статей, опубликованных в журналах, являются наиболее важными параметрами ценности научной продуктивности ученого, хотя

lead to is the situation with Francis Arnold, an American scientist and engineer at the California Institute of Technology, a 2018 Nobel Prize winner in chemistry who had to withdraw her last year's article from the "Science" journal because she could not repeat the results obtained. She admitted and apologized that she had not double-checked and misinterpreted the results of one of her research because of her too much employment with other projects [Denis, 2020].

In Kazakhstan and Russia, the Ministries of Education and Science also rely on the quantitative characteristics of the publication activity of researchers in order to increase the international ranking of countries. Over the past 10 years, some success in the field of scientific publications has been achieved. However, Kazakhstani scientists acknowledge the presence of a large number of problems in the field of promoting the effectiveness of scientific research. To mention just a few: a high proportion of articles by Kazakh scientists and Ph.D. doctoral students in questionable journals; a small number of Kazakhstani journals indexed in the Scopus and Web of Science databases, as well as a low level of their citation; a small proportion of scholars publishing articles in powerful international journals; insufficient motivation of Kazakhstani researchers to publish articles in stronger journals [KazNU, 2019]

In Russia, a special methodology was developed for determining the number of publications of organizations depending on the amount of state financing, and also the number of hours that a scientist can spend on work ending in publication of an article was determined [Medvedev, 2019]. However, serious scientists are skeptical, they believe that if you fetish a figure, if it is more important than the content of the work, then

THE MOTIVATION FOR SUCH ABUNDANCE IS THE CURRENT SYSTEM OF USING THE NUMBER OF PUBLICATIONS AS AN INDICATOR OF A SCIENTIST'S RESULTS

МОТИВАЦИЕЙ ДЛЯ ТАКОЙ ПЛОДОВИТОСТИ ЯВЛЯЕТСЯ СЛОЖИВШАЯСЯ СИСТЕМА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОЛИЧЕСТВА ПУБЛИКАЦИЙ В КАЧЕСТВЕ ПОКАЗАТЕЛЯ РЕЗУЛЬТАТОВ УЧЕНОГО

эксперты признают, что H-index, во-первых, дает преимущество более ранним статьям и, во-вторых, присваивается всем авторам независимо от их вклада в творческий процесс. К сожалению, этот подход не учитывает другие виды научной деятельности, такие как количество и качество внешних грантов, лидерство в национальных или международных научных обществах, работа в редколлегиях авторитетных журналов, участие в национальных комитетах рецензирования, количество подготовленных докторов PhD, публикации научных результатов в неиндексированных журналах и т. д. Но все эти мероприятия также важны, поскольку они создают научный авторитет ученого [Зеремн, 2017].

Многие ученые полагают, что помимо того, что количество публикаций является недостаточным показателем эффективности исследований, использование этого критерия невольно поощряет сомнительную практику публикаций, возникают такие стратегии, как «самоплагиат», то есть публикация своих результатов с незначительными изменениями под разными названиями, фрагментации экспериментальных данных с целью создания максимально возможного количества публикаций, ответная «благодарность соавторов». Эксперты утверждают, что было бы гораздо справедливее переместить акцент с количества на качество [Уилер, 1989].

К чему могут привести публикации «поставленные на поток», показывает ситуация с американским ученым и инженером Калифорнийского технологического института Фрэнсис Арнольд, лауреатом Нобелевской премии по химии 2018 года, которой пришлось отозвать свою прошлогоднюю статью

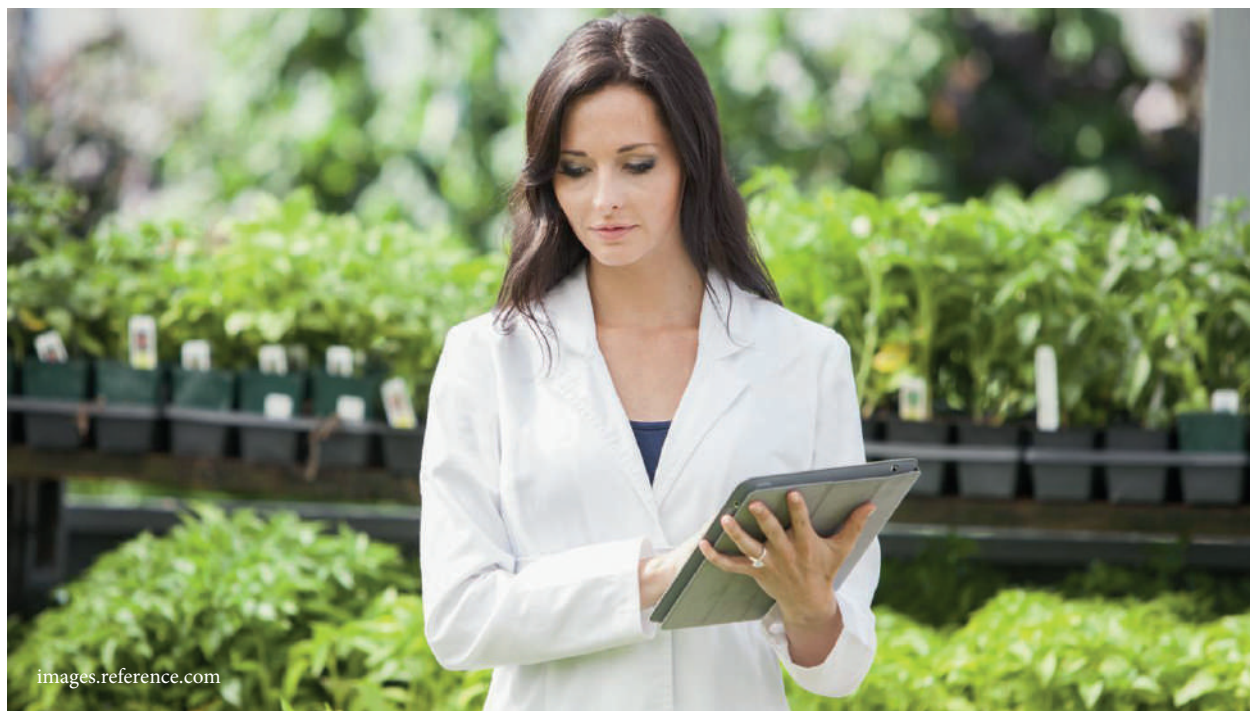
you can achieve the goals, but the results are unlikely to please. The validity of this opinion is evidenced by the fact that the Commission for Countering the Falsification of Scientific Journals of the Russian Academy of Sciences applied to 541 editions of journals with proposals for the recall of 2528 articles. The grounds for this were signs of the presence of unfair borrowings in the articles, which can be regarded as plagiarism, of "unclear authorship", i.e. partial intersection of authors in two articles with matching text, and self-duplicating publications [Postimees.2019].

Uta Frith, former president of the British Science Association, has made a radical proposal to tackle this problem: restricting researchers to just one scientific article per year [Grove, 2019]. Nevertheless, few people agreed with this proposal, it was especially criticized among young researchers who are at the beginning of their careers, and among scholars at scientific institutes for whom publications are the only product of their activity, unlike colleagues from universities.

Perhaps more practical is the New England Medical Journal's suggestion that job seekers or funding candidates are invited to offer a limited number of their best publications to

из журнала «Science», потому что она не может повторить полученные результаты. Она признала это и извинилась за то, что не проверила дважды и неверно истолковала результаты одного из своих исследований из-за слишком большой занятости в других проектах [Денис, 2020].

В Казахстане и России министерства образования и науки также полагаются на количественные характеристики публикационной активности исследователей в целях повышения международного рейтинга стран. За последние 10 лет был достигнут определенный успех в области научных публикаций. Однако казахстанские ученые признают наличие большого количества проблем в области повышения эффективности научных исследований. Можно упомянуть лишь некоторые из них - большая доля статей казахстанских ученых и докторантов в сомнительных журналах; небольшое количество казахстанских журналов, проиндексированных в базах данных Scopus и Web of Science, а также низкий уровень их цитирования; небольшая доля ученых, публикующих статьи во влиятельных международных журналах; недостаточная мотивация казахстанских

consider, say, three in one year or 10 out of the last five years. In any case, the formal approach harms science, especially when it is not controlled by scientists, but by officials. In addition, we need a more advanced assessment system, focused not on numbers, but on content that better recognizes and pays tribute to the real work that scientists do.

References:

1. Denis (2020). Winner of the Nobel Prize in Chemistry withdrew her article from a scientific journal because of irreparable results. Retrieved from: <https://m.habr.com/ru/news/t/482962/> Accessed on 06.01.2020.
2. Grove Jack (2019). Restrict researchers to one paper a year, says UCL professor. Retrieved from: <https://www.timeshighereducation.com/news/restrict-researchers-one-paper-a-year-says-ucl-professor>. Accessed on 05.01.2020.
3. KazNU (2019). Scientometrics and management of scientific-technological development of society. Retrieved from: <https://www.kaznu.kz/RU/19337/news/one/16439/>. Accessed on 10.01.2020.
4. Medvedev Yuri (2019). Academician in standard hours. Retrieved from: <https://rg.ru/2019/04/21/pochemu-unikalnaia-sistema-ocenki-raboty-uchenyh-snizhaet-ee-kachestvo.html>. Accessed on 04.01.2020.
5. Postimees (2019). Russian science was shocked by a grand scandal. Retrieved from: <https://rus.postimees.ee/6868246/rossiyskuyu-nauku-potryas-grandioznyy-skandal>. Accessed on 10.01.2020.
6. Price Michael (2018). Some scientists publish more than 70 papers a year. Here's how—and why—they do it. Retrieved from: <https://www.sciencemag.org/news/2018/09/some-scientists-publish-more-70-papers-year-here-s-how-and-why-they-do-it>. Accessed on 05.01.2020
7. Ross John (2020). Work after hours? It's academic. Retrieved from: <https://www.timeshighereducation.com/news/working-after-hours-its-academic>. Accessed on 05.01.2020.
8. Wheeler Ag (1989). The Pressure To Publish Promotes Disreputable Science. Retrieved from: <https://www.the-scientist.com/opinion-old/the-pressure-to-publish-promotes-disreputable-science-61944>. Accessed on 05.01.2020.
9. Zeremn Enver (2017). The ranking of scientists based on scientific publications assessment. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/320388339_The_ranking_of_scientists_based_on_scientific_publications_assessment. Accessed on 05.01.2020.

THE USE OF THIS CRITERION UNWITTINGLY ENCOURAGES QUESTIONABLE PUBLICATION PRACTICES

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭТОГО КРИТЕРИЯ НЕВОЛЬНО ПООЩРЯЕТ СОМНИТЕЛЬНУЮ ПРАКТИКУ ПУБЛИКАЦИЙ

исследователей для публикации статьи в более сильных журналах [КазНУ, 2019]

В России была разработана специальная методика определения количества публикаций организаций в зависимости от объема государственного финансирования, а также было определено количество часов, которые ученый может потратить на работу, заканчивающуюся публикацией статьи [Медведев, 2019]. Однако серьезные ученые настроены скептически, они считают, что фетишизировать цифру, если она важнее содержания работы, то можно достичь поставленных целей, но результаты вряд ли порадуют. Обоснованность этого мнения подтверждается тем фактом, что Комиссия по противодействию фальсификации научных журналов Российской академии наук обратилась к 541 редакции журналов с предложениями об отзыве 2528 статей. Основанием для этого послужили признаки наличия некорректных заимствований в статьях, которые можно рассматривать как плагиат, «неясное авторство», то есть частичное пересечение авторов в двух статьях с совпадающим текстом и самодублирующие публикации [Postimees.2019].

Ута Фрит, бывший президент Британской научной ассоциации, сделала радикальное предложение для решения этой проблемы: ограничить исследователей только одной научной статьей в год [Гроув, 2019]. Тем не менее, мало кто согласился с этим предложением, оно было особенно раскритиковано молодыми исследователями, которые находятся в начале своей карьеры, и среди ученых в научных институтах, для которых публикации являются единственным продуктом их деятельности, в отличие от коллег из университетов.

Возможно, более практичным является предложение «New England Medical Journal» о том, что соискателям или кандидатам на финансирование предлагается демонстрировать ограниченное число своих лучших публикаций, например, три за один год или 10 за последние пять лет. В любом случае, формальный подход наносит вред науке, особенно когда он контролируется не учеными, а чиновниками. Кроме того, нужна более совершенная система оценки, ориентированная не на цифры, а на контент, который лучше характеризует и отдает дань реальной работе ученых.

Источники:

1. Денис (2020). Лауреат Нобелевской премии по химии отозвала свою статью из научного журнала из-за невоспроизводимых результатов. Доступен по адресу: <https://m.habr.com/ru/news/t/482962/>. Дата обращения: 06.01.2020.
2. Гроув Джек (2019) Ограничьте исследователей одной статьей в год, говорит профессор UCL. Доступен по адресу: <https://www.timeshighereducation.com/news/restrict-researchers-one-paper-a-year-says-ucl-profse>. Дата обращения: 05.01.2020.
3. КазНУ (2019). Наукометрия и управление научно-техническим развитием общества. Доступен по адресу: <https://www.kaznu.kz/RU/19337/news/one/16439/>. Дата обращения: 10.01.2020.

**THE FORMAL
APPROACH HARMS
SCIENCE, ESPECIALLY
WHEN IT IS NOT
CONTROLLED BY
SCIENTISTS, BUT BY
OFFICIALS**

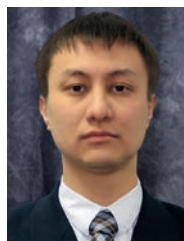
**ФОРМАЛЬНЫЙ
ПОДХОД НАНОСИТ
ВРЕД НАУКЕ,
ОСОБЕННО
КОГДА ОН
КОНТРОЛИРУЕТСЯ
НЕ УЧЕНЫМИ, А
ЧИНОВНИКАМИ**

4. Медведев Юрий (2019). Академик в стандартных часах. Доступен по адресу: <https://rg.ru/2019/04/21/pochemu-unikalnaia-sistema-ocenki-raboty-uchenyh-snizhaet-ee-kachestvo.html>. Дата обращения: 04.01.2020.
5. Postimees (2019). Российскую науку потряс грандиозный скандал. Доступен по адресу: <https://rus.postimees.ee/6868246/rossiyskuyu-nauku-potryas-grandioznyy-skandal>. Дата обращения: 10.01.2020.
6. Прайса Майкл (2018). Некоторые ученые публикуют более 70 статей в год. Как и почему они это делают. Доступен по адресу: <https://www.sciencemag.org/news/2018/09/some-scientists-publish-more-70-papers-year-here-s-how-and-why-they-do-it>. Дата обращения: 05.01.2020.
7. Росс Джон (2020). Работать в нерабочее время? Это академично. Доступен по адресу: <https://www.timeshighereducation.com/news/working-after-hours-its-academic>. Дата обращения: 05.01.2020.
8. Уилер Аг (1989). Давление на публикацию способствует сомнительной науке. Доступен по адресу: <https://www.the-scientist.com/opinion-old/the-pressure-to-publish-promotes-disreputable-science-61944>. Дата обращения: 05.01.2020.
9. Зеремн Энвер (2017). Рейтинг ученых основан на оценке научных публикаций. Доступен по адресу: https://www.researchgate.net/publication/320388339_The_ranking_of_scientists_based_on_scientific_publications_assessment. Дата обращения: 05.01.2020.

PARLIAMENTARY ELECTIONS IN UZBEKISTAN THROUGH THE EYES OF THE OBSERVER

ASSET ORDABAYEV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ В УЗБЕКИСТАНЕ ВЗГЛЯД НАБЛЮДАТЕЛЯ

On December 22, 2019, the parliamentary elections were held in Uzbekistan for the first time after President Shavkat Mirziyoyev succeeded the country's long-serving leader Islam Karimov who passed away in September 2016. The author of this article participated in the elections as an observer, and this analysis is based on his personal experience and impressions.

744 candidates from five political parties competed in single-mandate constituencies for 150 seats in the Legislative Chamber, the lower house of the Uzbek parliament. Almost 14 million people cast a vote in the elections, including approximately 60,000 voters living abroad, many of whom had such an opportunity for the first time. The turnout was 67.8%, the lowest in the history of modern Uzbekistan [Elections.uz, 2019]. According to the country's new electoral code, which was adopted in 2019, elections in a constituency are considered valid if one candidate receives more than 50% of the vote. Since this was not achieved in 22 constituencies, and arithmetic errors were found in another three constituencies, only 125 legislators were elected as a result of the elections [RIA Novosti, 2019]. Therefore, the second round of the

**THE MOVEMENT OF
ENTREPRENEURS AND
BUSINESS PEOPLE - THE
LIBERAL DEMOCRATIC
PARTY OF UZBEKISTAN,
WHICH RECEIVED 53
MANDATES CAN BE
CONSIDERED THE
WINNER OF THE
ELECTIONS**

**ПОБЕДИТЕЛЕМ
ВЫБОРОВ МОЖНО
СЧИТАТЬ ДВИЖЕНИЕ
ПРЕДПРИНИМА-
ТЕЛЕЙ И ДЕЛОВЫХ
ЛЮДЕЙ - ЛИБЕРАЛЬ-
НО-ДЕМОКРАТИ-
ЧЕСКУЮ ПАРТИЮ
УЗБЕКИСТАНА,
ПОЛУЧИВШУЮ 53
МАНДАТА**

22 декабря 2019 года в Узбекистане впервые прошли парламентские выборы после того, как президент Шавкат Мирзиёев сменил на этом посту лидера страны Ислама Каримова, скончавшегося в сентябре 2016 года. Автор этой статьи участвовал в выборах в качестве наблюдателя, и этот анализ основан на его личном опыте и впечатлениях.

744 кандидата от пяти политических партий боролись за 150 мест в Законодательной палате. По итогам голосования на выборах приняли участие почти 14 миллионов человек, включая 60 тысяч граждан проживающих за рубежом, для многих из которых такая возможность появилась впервые. Явка избирателей составила 67,8% это самая низкая за всю историю современного Узбекистана [Elections.uz, 2019]. Согласно новому избирательному кодексу страны, который был принят в 2019 году, выборы в округе считаются действительными, если один кандидат получает более 50% голосов. Поскольку этого не произошло в 22 избирательных округах, а в трех других округах были обнаружены арифметические ошибки, в результате выборов было

parliamentary elections was held in 25 constituencies on January 5, 2020, and only afterward the Central Electoral Commission of Uzbekistan announced the final results.

The Movement of Entrepreneurs and Business People - the Liberal Democratic Party of Uzbekistan, which received 53 mandates can be considered the winner of the elections. It is followed by the Uzbekistan National Revival Democratic Party with 36 seats, the Social Democratic Party "Adolat" (Justice) with 24 seats, the People's Democratic Party of Uzbekistan with 22 seats, and the Ecological Party of Uzbekistan with 15 seats [Fergana, 2019]. However, such party diversity should not mislead anyone. Funded by the state, all these parties publicly express their support for President Mirziyoyev and are ready to actively assist his reform efforts. Nevertheless, for the first time the electoral campaign was quite active. The national television hosted debates that were very dynamic, with the heads of the political parties actively criticizing not only each other but also concrete

FOR THE EXTERNAL AUDIENCE, THE ELECTIONS WERE TO DEMONSTRATE THE SUCCESS OF THE LIBERALIZATION PROCESS THAT HAD BEGUN IN UZBEKISTAN

ДЛЯ ВНЕШНЕЙ АУДИТОРИИ ВЫБОРЫ ДОЛЖНЫ БЫЛИ ПРОДЕМОНСТРИРОВАТЬ УСПЕХ НАЧАТОЙ ЛИБЕРАЛИЗАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ

избрано только 125 законодателей [РИА, 2019]. Поэтому 5 января 2020 года в 25 избирательных округах прошел второй тур парламентских выборов, и только после этого Центральная избирательная комиссия Узбекистана смогла объявить окончательные результаты выборов.

Победителем выборов можно считать Движение предпринимателей и деловых людей - Либерально-демократическую партию Узбекистана, получившую 53 мандата. За ней следуют Демократическая партия национального возрождения Узбекистана на 36 мест, Социал-демократическая партия «Адолат» (Справедливость) на 24 места, Народно-демократическая партия Узбекистана на 22 места и Экологическая партия Узбекистана на 15 мест [Фергана, 2019]. Однако, такое партийное разнообразие никого не должно вводить в заблуждение. Все эти партии, финансируемые государством, публично заявляют о своей поддержке президента Мирзиёева и готовы активно содейство-

government officials, which was unprecedented for electoral periods in Uzbekistan. At the same time, many problems were attributed to the previous years, although without indicating any responsible persons.

Nevertheless, the political parties had few disagreements, because each focused on its own niche. This is quite logical since the parties in Uzbekistan do not compete for playing a major political role but rather for increasing their possible share in the political system. Certainly, *de jure* the party which has the majority in the Legislative Chamber nominates the prime minister, but the candidate for this position is *de facto* chosen by the president. Therefore, the Uzbek political parties do not try to create a broad national agenda, proposing instead narrow programs reflecting the interests of specific social groups. For example, the Adolat party, which focuses on the intelligentsia, promised a reform of the healthcare system. The party plans to develop and introduce several laws: on healthcare, on the transplantation of human organs, as well as on protecting medical personnel from aggressive behavior of patients and their relatives [Adolat Party, 2019].

It appears that the parliamentary elections in

вать его усилиям по проведению реформы. Тем не менее предвыборная кампания впервые была настолько активной. На национальном телевидении проходили дебаты, которые были очень динамичными, при участии глав политических партий активно критикующими не только друг друга, но и конкретных государственных чиновников, это было беспрецедентно для избирательных периодов в Узбекистане. В то же время многие проблемы были привязаны к предыдущим годам, хотя и без указания за это ответственных лиц.

Тем не менее, политические партии имели мало разногласий, потому что каждая из них была сосредоточена на своей электоральной нише. Это вполне логично, поскольку партии в Узбекистане борются не за то, чтобы играть важную политическую роль, а скорее за увеличение своего влияния в политической системе. Конечно, *де-юре* партия, которая имеет большинство в парламенте, назначает премьер-министра, но кандидат на эту должность *де-факто* выбирается президентом. Поэтому политические партии не пытаются создать широкую общенациональную повестку дня, предлагая узкие

Uzbekistan carried out two important tasks, external and internal. For the external audience, the elections were to demonstrate the success of the liberalization process that had begun in Uzbekistan. A record number of foreign observers arrived in the country including the participation, for the first time, of the full-fledged observer mission from the Organization for Security and Cooperation in Europe. Coincidentally, on the eve of the elections, the Economist named Uzbekistan the country of the year [The Economist, 2019]. This contributed to the increasing external interest in Uzbekistan's elections. The Uzbek leadership demonstrated openness, the focus on democratization, and the improvement of the human rights situation. In particular, the gender equality theme was actively exploited, and a mandatory quota for female candidates was introduced, with each party obliged to have at least 30% of women in its nomination list. As a result, women received 48 seats in the Legislative Chamber, or 32% of the total [Fergana, 2019].

In turn, the internal task was to demonstrate a breakaway from the methods of the previous regime. For this, the government developed and launched the campaign "New Uzbekistan - New Elections". The authorities tried to show the Uzbek people that elections are an important mechanism through which they could influence the decision-making process and selected parties would have the power to make necessary changes. Therefore, the election campaign was quite bright, and TV channels constantly demonstrated commercials dedicated to the elections. In addition, many different contests related to the elections were held throughout the country, such as the contest for the best promotional video dedicated to the elections, in which both professionals and amateurs, including children, participated.

HOWEVER, SOME SENSITIVE TOPICS DID NOT RECEIVE MUCH MEDIA COVERAGE, SUCH AS THE LAND SEIZURE IN TASHKENT FOR THE CONSTRUCTION OF THE TASHKENT CITY INTERNATIONAL BUSINESS CENTER

ТЕМ НЕ МЕНЕЕ, НЕКОТОРЫЕ ДЕЛИКАТНЫЕ ТЕМЫ НЕ ПОЛУЧИЛИ ШИРОКОГО ОСВЕЩЕНИЯ В СМИ, НАПРИМЕР, ЗАХВАТ ЗЕМЛИ В ЦЕНТРЕ ТАШКЕНТА ДЛЯ СТРОИТЕЛЬСТВА МЕЖДУНАРОДНОГО ДЕЛОВОГО ЦЕНТРА «ТАШКЕНТА-СИТИ»

программы, отражающие интересы только определенной социальной группы. Например, партия «Адолат» ориентируется на интеллигенцию, пообещала провести реформу системы здравоохранения. Партия планирует разработать и предложить несколько законов: о здравоохранении, о трансплантации человеческих органов, а также о защите медицинского персонала от агрессии [Адолат партия, 2019].

В тоже время, похоже, что парламентские выборы в Узбекистане выполнили две важные задачи, внешнюю и внутреннюю. Для внешней аудитории выборы должны были продемонстрировать успех начатой либерализации в Узбекистане. В страну впервые прибыло такое рекордное количество иностранных наблюдателей, включая участие полномасштабной миссии наблюдателей от Организации по Безопасности и Сотрудничеству в Европе. По совпадению, накануне выборов The Economist назвал Узбекистан страной года [The Economist, 2019]. Это способствовало росту внешнего интереса к выборам в Узбекистане. Узбекское руководство продемонстрировало открытость, ориентацию на демократизацию и улучшение ситуации с правами человека. В частности, активно использовалась тема гендерного равенства, была введена обязательная квота для кандидатов-женщин, причем каждая партия обязывала включать не менее 30% женщин в свой список кандидатов. В результате женщины получили 48 мест в парламенте или 32% от общего числа [Фергана, 2019].

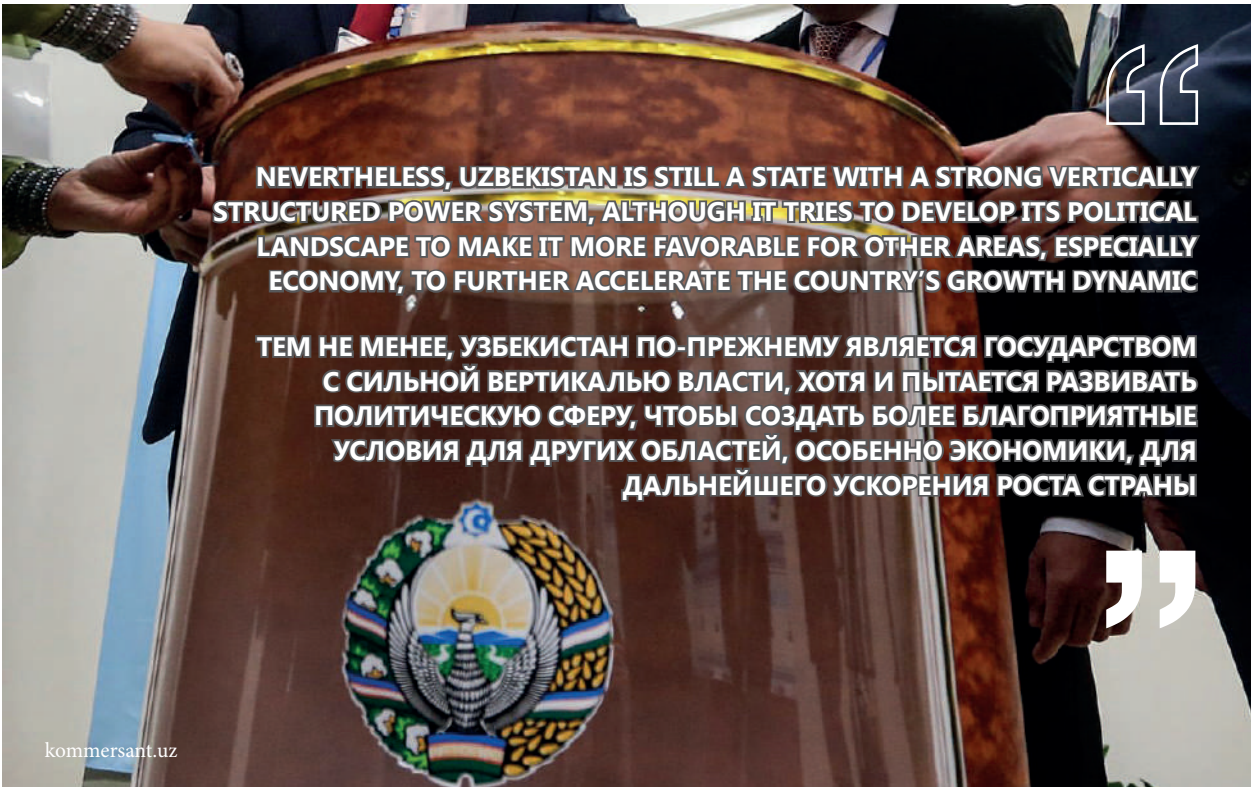
В свою очередь, внутренняя задача состояла в том, чтобы продемонстрировать отход от методов предыдущего режима. Для этого было правительством была разработана и запущена кампания «Но-

Analyzing the materials and topics discussed in the Uzbek media during these elections, it can be concluded that the authorities provided the opportunity for free expression about some pressing issues of society. At the same time, it must be admitted that the number of discussed topics was limited and the main focus was diverted to grassroots corruption, the inefficiency of state institutions and state enterprises, labor migrants, and education issues. However, some sensitive topics did not receive much media coverage, such as the land seizure in Tashkent for the construction of the Tashkent City international business center.

In any case, the trend towards a renewal has affected the Uzbek political parties. The leadership was renewed in almost every party, and party functionaries were forced to enter the information space, trying to manifest their position on urgent issues. The political parties became really active in social networks and messengers and attracted popular bloggers and musicians to their campaigns. On the other hand, perhaps, the elections were used as an excuse to rebuild the parties' bureaucratic apparatus, which was still connected

вый Узбекистан - Новые выборы». Власти пытались показать узбекскому народу, что выборы являются важным механизмом, с помощью которого они могут влиять на процесс принятия решений, и выбранные партии смогут вносить необходимые изменения. Поэтому предвыборная агитация была яркой, а телеканалы постоянно демонстрировали рекламные ролики, посвященные выборам. Кроме того, по всей стране было проведено множество различных конкурсов, связанных с выборами, таких как конкурс на лучший рекламный ролик, посвященный выборам, в котором приняли участие как профессионалы, так и любители, включая детей.

Анализируя материалы и темы, обсуждаемые в средствах массовой информации, можно сказать, что на этих выборах власти предоставили возможность свободно выражения о некоторых насущных проблемах общества. В то же время, нужно признать, что количество обсуждаемых тем было ограничено, основное внимание было уделено коррупции на низовом уровне, неэффективности государственных учреждений и государственных пред-

NEVERTHELESS, UZBEKISTAN IS STILL A STATE WITH A STRONG VERTICALLY STRUCTURED POWER SYSTEM, ALTHOUGH IT TRIES TO DEVELOP ITS POLITICAL LANDSCAPE TO MAKE IT MORE FAVORABLE FOR OTHER AREAS, ESPECIALLY ECONOMY, TO FURTHER ACCELERATE THE COUNTRY'S GROWTH DYNAMIC

ТЕМ НЕ МЕНЕЕ, УЗБЕКИСТАН ПО-ПРЕЖНЕМУ ЯВЛЯЕТСЯ ГОСУДАРСТВОМ С СИЛЬНОЙ ВЕРТИКАЛЬЮ ВЛАСТИ, ХОТЯ И ПЫТАЕТСЯ РАЗВИВАТЬ ПОЛИТИЧЕСКУЮ СФЕРУ, ЧТОБЫ СОЗДАТЬ БОЛЕЕ БЛАГОПРИЯТНЫЕ УСЛОВИЯ ДЛЯ ДРУГИХ ОБЛАСТЕЙ, ОСОБЕННО ЭКОНОМИКИ, ДЛЯ ДАЛЬНЕЙШЕГО УСКОРЕНИЯ РОСТА СТРАНЫ

freesmi.by

with the old regime. After all, the ideology of the parties has not changed dramatically, and the old nomenclature could cope well with the new elections.

The election campaign has shown that candidates need to work on their communication skills while talking to the public or during a debate because some candidates made several political gaffes in their speeches. For instance, head of the People's Democratic Party Ulugbek Inoyatov said that a family of five can live on a monthly income of about \$260, and this statement was severely criticized [Kun.uz, 2019]. Although later other party officials tried to downplay his statement saying that he meant only food expenses, it was too late [UzNews, 2019].

Another issue with this election is that the event itself has become more important than the parties. For the country's leadership, it was a big PR campaign. Therefore, the authorities judged the parties by their public activity, and it was not important how they worked with voters. Hence, the political parties were carried away by work with the media and over the internet, while party representatives seemed not to have much time to meet with their electorates face-to-face in the streets. Voters at 15 polling stations in the most densely populated areas of four constituencies told the author that they had not seen their candidates in person.

приятый, трудовым мигрантам и вопросам образования. Тем не менее, некоторые деликатные темы не получили широкого освещения в СМИ, например, захват земли в центре Ташкента для строительства международного делового центра «Ташкента-сити».

В любом случае, тенденция к обновлению коснулась и узбекских политических партий. Руководство партий обновлялось практически везде, партийные чиновники были вынуждены выходить в информационное пространство, стараясь активно выражать свою позицию по актуальным вопросам. Политические партии серьезно активизировались в социальных сетях и мессенджерах, привлекали популярных блогеров и музыкантов к своим кампаниям. С другой стороны, возможно, выборы использовались в качестве предлога для перестройки партийного бюрократического аппарата, который все еще был связан со старым режимом. В конце концов, идеология партий кардинально не изменилась, и старая номенклатура вполне могла справиться с новыми выборами.

Избирательная кампания показала, что кандидаты должны работать над своими коммуникативными навыками, разговаривая с общественностью или участвуя в предвыборных дебатах, потому что некоторые кандидаты допустили ряд политических оплошностей в своих выступлениях. Например, глава Народно-демократической партии Улугбек Инояттов заявил, что семья из пяти человек может прожить на месячный доход примерно в 260 долларов, это заявление подверглось серьезной критике [Kun.uz, 2019]. Хотя, позже однопартийцы попытались объяснить его заявление, указав, что их лидер имел в виду только расходы на питание, но было слишком поздно [Uznews, 2019].

Другая проблема с выборами заключается в том, что само событие стало важнее партий. Для руководства страны это была большая пиар-кампания. Поэтому власти были оценены партиями по их общественной активности, и неважно, как они

Given all the above, the parliamentary elections in Uzbekistan have not brought many surprises: the Liberal Democrats have traditionally won, and Abdulla Aripov remains the prime minister. At the same time, the elections have changed the state apparatus, as it has become more open. The information space is filled with discussions about current issues, and the demand for politics in the media has increased. It should be noted that these are serious changes in the public space of the country. Nevertheless, Uzbekistan is still a state with a strong vertically structured power system, although it tries to develop its political landscape to make it more favorable for other areas, especially economy, to further accelerate the country's growth dynamic.

References:

1. Adolat Party (2019). Party poster observed during the elections.
2. Elections.uz (2019). Chairperson Announces Re-Voting. Retrieved from <http://elections.uz/ru/lists/view/2240>. Accessed on 09.01.2020.
3. Fergana (2019). Final results of the parliamentary elections in Uzbekistan announced. Retrieved from <https://www.fergana.agency/news/113927/>. Accessed on 09.01.2020.
4. Kun.uz (2019). Ulugbek Inoyatov: "In Tashkent, a family of five can easily live on 2.5 million soums per month". Retrieved from <https://kun.uz/ru/news/2019/11/11/ulugbek-inoyatov-v-tashkente-semiya-iz-pyati-chelovek-spokoyno-mojyet-projit-na-25-mln-sumov-v-mesyats>. Accessed on 09.01.2020.
5. RIA Novosti (2019). Repeated voting in Uzbekistan will be held on January 5 in 25 constituencies. Retrieved from <https://ria.ru/20191225/1562816565.html>. Accessed on 26.12.2019.
6. The Economist (2019). Which nation improved the most in 2019? Retrieved from <https://www.economist.com/leaders/2019/12/21/which-nation-improved-the-most-in-2019>. Accessed on 24.12.2019.
7. UzNews (2019). Party explained the leader's speech on the content of a family of 5 people for 2.5 million sum. Retrieved from <https://uznews.uz/ru/article/17710>. Accessed on 09.01.2020.

работают с электоратом. Следовательно, политические партии были увлечены работой со СМИ и интернетом и не имели времени и мотивации встречаться с людьми на прямую. Избиратели на 15 избира-

тельных участках в наиболее густонаселенных районах четырех избирательных округов сообщили автору, что они не видели своих кандидатов лично.

Учитывая все вышесказанное, парламентские выборы в Узбекистане не принесли много сюрпризов: либеральные демократы традиционно победили, а Абдулла Арипов остается премьер-министром. При этом выборы изменили государственный аппарат, он стал более открытым. Информационное поле наполнилось дискуссиями о текущих проблемах, а спрос на политику в СМИ возрос. Следует отметить, что это серьезные изменения в публичном пространстве страны. Тем не менее, Узбекистан по-прежнему является государством с сильной вертикалью власти, хотя и пытается развивать политическую сферу, чтобы создать более благоприятные условия для других областей, особенно экономики, для дальнейшего ускорения роста страны.

Источники:

1. Адолат Партия (2019). Партийный плакат, период наблюдения за выборами.
2. Elections.uz (2019). Председатель ЦИК озвучил число избирателей на повторном голосовании. Доступен по адресу: <http://elections.uz/ru/lists/view/2240>. Дата обращения 09.01.2020.
3. Фергана (2019). Объявлены окончательные итоги выборов в парламент Узбекистана. Доступен по адресу: <https://www.fergana.agency/news/113927/>. Дата обращения 09.01.2020.
4. Kun.uz (2019). Улугбек Иноят: «В Ташкенте семья из пяти человек спокойно может прожить на 2,5 млн сумов в месяц». Доступен по адресу: <https://kun.uz/ru/news/2019/11/11/ulugbek-inoyatov-v-tashkente-semiya-iz-pyati-chelovek-spokoyno-mojyet-projit-na-25-mln-sumov-v-mesyats>. Дата обращения 09.01.2020.
5. РИА новости (2019). Повторное голосование в Узбекистане пройдет 5 января в 25 округах. Доступен по адресу: https://ria.ru/20191225/1562816565.html?utm_source=yxnews&utm_medium=desktop&utm_referrer=https%3A%2F%2Fyandex.ru%2Fnews. Дата обращения 26.12.2019.
6. The Economist (2019). Какая страна улучшилась больше всего в 2019 году? Доступен по адресу: <https://www.economist.com/leaders/2019/12/21/which-nation-improved-the-most-in-2019>. Дата обращения 24.12.2019.
7. Uznews (2019). Партия объяснила речь лидера о содержании семьи из 5 человек на 2,5 млн. сум. Доступен по адресу: <https://uznews.uz/ru/article/17710>. Дата обращения 09.01.2020.

SOSYAL MEDYADAKİ TÜRKİSTAN'IN GÖRSEL ANALİZİ

DAULET ZHAILYBAYEV

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ТҮРКІСТАНҢЫҢ ӘЛЕУМЕТ- ТІК ЖЕЛІДЕГІ ВИЗУАЛДЫ ТАЛДАУЫ

Sosyal bilimlerdeki gelişmelere paralel olarak kültürel konuların farklı açılardan incelenme imkânları artmaktadır. Günümüzde yaşanan bu süreç, bilimsel düşünce ve keşiflerin daha sağlam kaynaklara dayanarak doğruluğunun ve gerçekliğinin ortaya konulması gerektiğini bizlere göstermektedir. Her ne kadar bu anlayışın temel olarak alındığı pek çok alan olmasına rağmen bazı bilim dallarında kaynak gösteriminde farklı yöntemlere başvurulduğu görülmektedir. Bu tür yöntemlerin büyük çoğunluğu sosyal bilimlerde yoğunlaşmaktadır. Bunlardan birisi de, etnokültürel modellerin incelenmesinde görsel yöntemlerin etkili bir şekilde kullanımıdır. Görsel araştırma yöntemleri ilk olarak batılı araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Özellikle Amerikalı kültür antropologu Margaret Mid, Papua Yeni Gine'deki eski kabilelerle ilgili araştırmasında görsel imgeleri etnografik araştırmalarda kullanmaya başlamıştır (articlekz.com, 2016). Günümüzde bu yöntem gelişerek görsel antropoloji olarak sosyal antropoloji içerisinde ayrı bir bilimsel alan haline gelmiştir. Görsel antropoloji, kültürün fotoğraflar, resimler, filmler ve ses kayıtları aracılığıyla incelenmesidir. Bu bilimsel yöntemin gelişmesi, doğal olarak teknoloji ile doğrudan ilgilidir.

**2018 YILI İSTATİSTİKİ
VERİLERE GÖRE,
KAZAKİSTAN GENÇLERİ
BOŞ ZAMANLARININ
%70'İNİ
INSTAGRAM'DA,
%69.2'Sİ
VKONTAKTE'DE
KALAN %29.5'İ
İSE FACEBOOK'TA
GEÇİRMEKTE**

**2018 ЖЫЛҒЫ
СТАТИСТИКАЛЫҚ
МӘЛІМЕТТЕРДЕ
ҚАЗАҚСТАН
ЖАСТАРЫ БОС
УАҚЫТЫНЫҢ 70%
ИНСТАГРАМДА,
69,2% ВКОНТАКЕ,
29,5% ФЕЙСБУК
ЖЕЛІЛЕРІНДЕ
ӨТКІЗЕТІНДІГІН
КӨРСЕТКЕН**

Қоғамдық ғылымдардың дамуы мен өркендеуі мәдениетті түрлі қырынан зерттеуге мүмкіндік беріп отыр. Уақыт өткен сайын ғылыми пайымдар мен жаңалықтар нақтылықты және шынайылықты талап етуде. Соған сәйкес ғылымдар арасында кейбір мәселелерді тар түсінікте қамтитын бағыттар қалыптасты. Олардың көпшілігі осы қоғамдық ғылымдардың еншісінде десек қателеспейміз. Осындай әдістердің бірі этномәдениет үлгілерін зерттеудегі визуалды тәсілдерді тиімді пайдалану болып табылады. Визуалды зерттеу әдістері алғашында батыс зерттеушілері тарапынан қолға алынған болатын. Атап айтсақ, американдық мәдени антрополог Маргарет Мид Жаңа Гвинея Папуа аралдарындағы көне тайпаларды зерттеу барысында визуалды көріністерді этнографиялық зерттеулерде қолдана бастады [articlekz.com, 2016]. Алайда, қазіргі кезде визуалды антропология әлеуметтік антропологияның арнайы ғылыми бағыты ретінде қалыптасып үлгерді. Визуалды антропология фото, суреттер, фильмдер, аудио жазбалар арқылы мәдениетті зерттеу болып табылады. Аталмыш ғылыми бағыттың жетілуі ғылыми техниканың жетілуіне тікелей байланысты. Мысалы, осыдан 150 жыл бұрынғы

Örneğin, bundan 150 yıl önce araştırmacılar, bilimsel çalışmaları için saha araştırmalarında kullanacakları bilgi ve görsel imgeleri kalem ve kağıt yardımı ile üretmekteydiler.

20. yüzyıldan sonraki duruma baktığımızda ise bir dizi teknolojik gelişmeler sayesinde araştırmacıların kamera kullanımlarının arttığı görülmektedir. Teknolojinin araştırmalarda etkin kullanımından itibaren dünyada etno-kültürel çalışmalarda yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar, araştırma konularını tam anlamıyla görselleştirme ve öznel etkilerin ötesinde inceleme fırsatına sahip olmuşlardır. Gelişen teknolojik yenilikler ile araştırmaların verimliliğinin artırılmasını sağlayan çok sayıda araç da yıllar itibarıyla üretilerek modern bilimin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte, Kazakistan'da, bu araçların belli alanlarda kullanımları yaygınlaşırken, etnokültürel araştırmalarda fotoğraf ve video materyallerinin kullanımı gibi özel görsel yöntemler henüz yeterince gelişmemiştir. Lakin araştırmacılar gerekli araştırma konularında bilimsel çalışmalar için fotoğraf veya video çekerek bulgularını literatüre dahil etmektedirler.

зерттеушілер зерттеу алаңына қағаз қаламмен келіп, қажетті көріністерді қағазға түсіріп отырды.

Ал, XX ғасырдан кейінгі жағдай бірқатар технологиялық үрдістердің дамуына алып келіп, зерттеушілердің фотоаппараттарды қолдана бастауына жол ашты. Осы кезден бастап әлемде этномәдениетті зерттеуге жаңа көзқарастар қалыптасты. Зерттеушілер зерттеу нысанын шынайы түрде бейнелеуге, деректі субъективті әсерден тыс зерделеуге мүмкіндік алды. Ал, қазіргі ғылыми-технология дамыған заманда ғылыми ізденістерді әлдеқайда тиімді ететін көмекші құралдардың түрлері өте көп.

Алайда, Қазақстанда осы құралдар арқылы зерттеулердің жүргізілуі жекелеген бағыттар бойынша дамығанмен, арнайы визуалды әдістерді этномәдениетті бейнелеуде кенже қалып келеді. Дегенмен, зерттеушілер қажетті зерттеу нысанын фото немесе бейнекамераға түсіріп оны ғылыми айналымға енгізіп жатыр.

Біздің зерттеу нысанымыз Түркістан облысының территориясын қамтығандықтан, осы зерттеуімізде Түркістан қаласының

Bu araştırma, Türkistan bölgesini kapsadığı için, Türkistan şehrinin sosyal ilişkilerine ve kültürel süreçlerine ve Türkistan'daki insanların günlük yaşamına odaklanmaya çalışmaktayız. Bu önceliği görsel antropoloji yöntemlerini kullanarak fotoğraf olarak çekilen belgeler veya fotoğraflar aracılığıyla uygulamayı tercih ettik.

Genel olarak, Türkistan'ın ilk resimleri 19. yüzyılın ikinci yarısındaki çizimleri, fotoğraflar üzerinden tasvir edilmiştir. Örneğin, A.K. Gaines, 1886 yılındaki Türkistan seyahatinde Hoca Ahmet Yesevi türbesini ve diğer yapıları kayıt altına almıştır. Bununla birlikte şehrin ana caddelerinin de fotoğrafını çekmiştir (Gaines, 1898). Bu tarihi fotoğraflar "Türkistan Albümü" adı ile bir araya getirilmiş olup 19. yüzyıl Türkistan kentinin günlük yaşamını anlatan çeşitli tarihi resimleri içermektedir (wdl.org, 2016). Buna ek olarak turistlerin ve askeri araştırmacıların özel çizimleri de çeşitli arşivlerde saklanmaktadır.

Günümüzde sosyal ağların modern toplumun ana bilgi platformu haline geldiği bilinmektedir. Görsel antropoloji yöntemleri genellikle aile albümlerine dayanarak araştırmaların yapılmasını uygun bulmaktadır. Ancak günümüzde aile albümlerinin anlamı kaybolmakta ve onun yerini sosyal ağlardaki sayfalar almaktadır. Bu bağlamda, Türkistan şehrindeki kültürel eğilimleri ve kent nüfusunun günlük

әлеуметтік қатынастары мен мәдени үрдістеріне және қала халқының күнделікті өміріне фокус жасауға тырысамыз. Бұл басымдықты визуалды антропологияның методтары арқылы фото құжаттар немесе фото суреттер арқылы іске асыруды жөн көрдік.

Жалпы, Түркістан қаласының алғашқы суреттері XIX ғасырдың екінші жартысындағы сызбаларда, суреттерде бейнеленген. Мысалға айтатын болсақ, 1886 жылғы А.К. Гейнстің Түркістанға саяхатында Қожа Ахмет Яссауи кесенесінің және басқа да ғимараттарды суреттеп өтеді. Сонымен қатар, қаланың негізгі көшелерін фотоға түсірген [Гейнс, 1898]. Бұл тарихи суреттердің топтамасы ретінде «Түркістан альбомы» жинағында да XIX ғасырдағы Түркістан қаласының тұрмыс-тіршілігінен сыр шертетін суреттер жеткілікті [wdl.org, 2016]. Бұдан бөлек саяхатшылар мен әскери зерттеушілердің арнайы сызба суреттері де архивтерде сақталған.

Қазіргі қоғамның негізгі ақпараттық алаңына айналған әлеуметтік желілер екені белгілі. Визуалды антропологияның әдістері көбінесе, отбасылық альбомдар арқылы зерттеулер жүргізуді жөн көреді. Алайда, қазіргі кезде отбасылық альбомның маңызы жоғалып бара жатыр десек болады. Оның орнын желілердегі парақшалар басуда. Осыған байланысты Түркістан

yaşamlarını Facebook, Instagram ve Vkontakte ağıları aracılığıyla belirlemeye çalıştık. Bu bağlamda, 2018 istatistik verilerine göre, Kazakistan gençleri boş zamanlarının %70'ini Instagram'da, %69.2'si Vkontakte'de ve %29.5'i Facebook'ta geçirdiklerini belirtmek gerekir (Kazakistan Gençleri, 2018). Günümüzdeki bilgi alışverişindeki hız, onu tam olarak takip ve kontrol etmemize izin vermemektedir. Lakin araştırma alanımız ile ilgili, özel kronolojik, tematik ve sayısal karşılaştırmalı yöntemler kullanarak veri tabanından gerekli bilgileri elde etmeye çalıştık. Bunun için adı geçen sosyal ağlardaki toplam fotoğrafların sayısı belirlenmiştir ve fotoğraflar #түркістан, #түркестан, #turkistan etiketleri (hashtag) aracılığı ile filtrelenerek incelenmiştir. Örnek olarak, Instagram'da 2020'nin Ocak ayına kadar #түркістан etiketi ile 95,136 foto ve video paylaşılrken, #түркестан etiketi ile 465,348, #turkistan etiketi ile ise 46,852 foto ve video paylaşılmıştır (Yazarın Kendi Materyalleri, 2020).

Bu noktada belirtilmesi gerekir ki, kültürel görsel antropoloji tekniklerine uygun olarak, sadece incelenen toplum temsilcileri tarafından paylaşılan fotoğrafların kullanılması gerekmektedir. Böylece yerel kültürel ve sosyal ilişkilerin tam olarak tanımlanmasına imkân tanınır. Bu metodolojik bakış açısını takiben, tüm etiketlenen fotoğrafların incelenmesinin doğru olmadığı kanısına vardık. Bunun nedeni, okuyucu sayısını artırmaya veya reklamlarını sosyal ağlarda yayınlamaya çalışanların, paylaşımlarında Kazakistan'ın tüm şehirlerini etiketlemiş olmalarıdır. Öte yandan Türkistan adı ile etiketlenen ve çekilen fotoğrafların başka bir bölgeye ait olma durumları da bulunmaktadır. Bu bağlamda fotoğrafları analiz ederek, onların içinden coğrafi konum filtresi kullananların araştırmaya dahil edilmesinin daha doğru bir yöntem olacağına

қаласындағы мәдени үрдістер мен қала халқының күнделікті өмірін фейсбук, инстаграм және вконтакте желілері арқылы анықтауға тырыстық. Осыған орай 2018 жылғы статистикалық мәліметтерде Қазақстан жастары бос уақытының 70,0% инстаграмда, 69,2% Вконтакте, 29,5% фейсбук желілерінде өткізетіндігін көрсеткен [Қазақстан жастары, 2018]. Бірақ, қазіргі ақпараттық алмасудың жойқын қарқыны, оны толық бақылауға мүмкіндік бермейді. Алайда, біздің зерттеу бағытымыз бойынша арнайы хронологиялық, тақырыптық және сандық-салыстырмалы методтарды пайдалану арқылы осы ақпарат базасынан қажетті мәліметті алуға тырыстық. Ол үшін аталмыш әлеуметтік желілердегі жалпы фотолардың саны анықталды. Оны #түркістан, #туркестан, #turkistan сияқты хэштегтер арқылы барлық фотолар қарастырылды. Мысалы, инстаграмда 2020 жылдың қаңтар айына дейін #түркістан хэштегімен 95,136 фото және бейне материалдар жарияланған болса, #туркестан бойынша 465,348 және #turkistan хэштегімен 46,852 фото және бейне материалдар жарияланған [АӨЖМ, 2020].

Алайда, мәдени визуалды антропологияның әдістеріне сәйкес фото құжаттар сол зерттеліп отырған қоғам өкілдерінің тарапынан жасалса ғана сондағы жергілікті мәдени және әлеуметтік қатынастарды толық анықтауға мүмкіндік береді. Осы методологиялық ұстанымды ұстана отырып хэштег арқылы фото құжаттарды зерттеудің шынайы болмайтынына көзіміз жетті. Себебі, әлеуметтік желідегі жарнама-лық жарияланымдар немесе оқырман санын көбейтуге тырысқан адамдар Қазақстан бойынша барлық қалаларға хэштег жасап шығады. Шындығында түсірілген фото басқа өңірге тиесілі болуы мүмкін. Осы тұрғыда фотоларды сараптап

“

**2015 YILINDA
PAYLAŞILAN 219
FOTOĞRAFTAN
%26.5'İ HOCA AHMET
YESEVİ TÜRBESİ
ETRAFINDA ÇEKİLEN
FOTOĞRAFLARDAN
OLUŞMAKTADIR**

**2015 ЖЫЛҒЫ
ЖАРИЯЛАНҒАН 219
ФОТОНЫҢ 26,5%
ҚОЖА АХМЕТ ЯССАУИ
КЕСЕНЕСІ МАҢЫНДА
ТҮСІРІЛГЕН**

“

karar verdik. Örneğin, Instagram'daki araştırmamızda Türkistan şehrine ait ilk fotoğrafın 10 Mayıs 2014'te paylaşıldığı görülmektedir. Fotoğrafta Hoca Ahmet Yesevi türbesinin ön cephesi çekilmiştir. Genel olarak, 2014 yılında Instagram'da toplam 37 fotoğraf paylaşılmıştır. Bunların %35'i Hoca Ahmet Yesevi türbesi etrafında çekilen fotoğraflardan oluşmakta olup, %40'ı bina içinde ve düğünlerde çekilen özel fotoğraflardan oluşmaktadır. Geri kalan %25'i ise gündelik yaşama ait çeşitli fotoğraflardan oluşmaktadır. 2015 yılında Instagram'da paylaşılan fotoğrafların sayısının artış eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. Öte yandan paylaşılan fotoğrafların nedenlerinde de çeşitli farklılıklar gözlemlenmektedir. Örneğin, 2015 yılında yayınlanan 219 fotoğraftan %26.5'i Hoca Ahmet Yesevi türbesi etrafında çekilirken, %15'i düğünlerde çekilen fotoğraflardan oluşmakta olup fotoğrafların geri kalan % 58.5'i türbe içerisinden çekilen fotoğraflar ve kişilerin özel fotoğraflarını içermektedir (Yazarın Kendi Materyallari, 2020).

2016 yılında paylaşılan fotoğrafların toplam sayısı 647 civarında olup bunların %9'u düğün fotoğrafları, %13.4'ü çocuk fotoğrafları

келе, оны геолокациялық сүзгі арқылы іздеуді жөн көрдік. Жарияланымды геолокация арқылы іздеу барынша объективті болады. Мысалы, инстаграмда Түркістан қаласының алғашқы фото суреті 2014 жылы 10 мамырда жарияланған. Суретте Қожа Ахмет Яссауидің кесенесінің қас беті түсірілген. Жалпы, 2014 жылы инстаграмда барлығы 37 фото жарияланған. Оның 35% Қожа Ахмет Яссауи кесенесі маңында түсірілген болса, 40% ғимарат ішіндегі немесе тойларда түскен және жеке адамдардың фотолары болып табылады. Ал, қалған 25%-ы әр түрлі мәнде түсірілген тұрмыстық суреттер болып табылады. Дәл осылай 2015 жылы инстаграмда жарияланған фотолардың саны арта түсті. Сонымен қатар, жарияланған фотолардың әлеуметтік мәні де өзгере түскен. Мысалы, 2015 жылғы жарияланған 219 фотонның 26,5% Қожа Ахмет Яссауи кесенесі маңында түсірілген болса, 15% желі қолданушы тойда түскен фотоларын жариялаған. Сондай-ақ, қалған 58,5% фотолар жеке фотолар мен ғимараттардың ішінде түсірілген суреттерді құрайды [АӨЖМ, 2020].

ından oluşmaktadır. Yani aile temalı paylaşılan fotoğrafların 2016'da çoğaldığını görebilmekteyiz. Geri kalan paylaşımların %44,6'sı ise çeşitli fotoğraflar ile %2'lik reklam amaçlı fotoğrafları kapsamaktadır. Instagram'da 2016'da paylaşılan fotoğrafların incelendiğinde Türkistan halkının sosyal yaşamı hakkında dikkat çekici sonuçlar elde etmekteyiz. 2016'dan başlayarak Türkistan sakinlerinin paylaşımlarında aile fotoğraflarının yaygınlaşması şehir halkının aile olarak dinlenmeye odaklanmaya ve bunları yayınlamaya hazır başladıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, işyerindeki fotoğrafların ortaya çıkması, kişilerin fotoğraf çekilmek için özel alanlara gitmeden, işyerinde de hatıra fotoğrafları çekmeye başladıklarını göstermektedir. 2016 yılında Instagram üzerinden reklam fotoğraflarının ortaya çıkması, Türkistan şehrinde yerel ticaret ilişkilerinin yeni yöntemlerle gelişerek bir dönüşüm yaşadığını da bildirmektedir. Şehir halkının günlük yaşamlarından fotoğrafları artan oranlarda yüklemeye başlaması boş zamanlarında internet kullanımının artmaya başladığını da gözler önüne sermektedir. Ayrıca, son 3 yıllık paylaşımlarda da ayrı bir öneme sahip olan Hoca Ahmet Yesevi türbesi yakınında çekilen fotoğraflar, türbeyi dinlenme yeri ve yerel halkın ziyaret ettiği ana merkezlerden birisi olarak göstermektedir. Buna ek olarak, türbedeki fotoğraflar, şehre gelen turistlerin de sayıları hakkında bilgiler sunmaktadır. Düşünlerden ve çeşitli kutlamalardan fotoğraflar ise bölgedeki akrabalık bağlarının güçlü olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Genel olarak, günümüz Kazak toplumundaki akrabalık bağlarının yansımalarının ana göstergesi şüphesiz ki düşünler ve merasimlerde ortaya çıkmaktadır.

Instagram'daki fotoğrafların ile Facebook'taki fotoğraflar karşılaştırıldığında birçok farklılık görmek müm-

**SOSYAL AĞ
KULLANICILARI
TARAFINDAN
YAYINLANAN
FOTOĞRAFLAR
TÜRKİSTAN'DAKİ
SOSYAL
DEĞİŞİKLİKLERİ DE
GÖSTERMEKTEDİR**

**ЖЕЛІ ҚОЛДАНУ-
ШЫЛАРДЫҢ
ЖАРИЯЛАП
ОТЫРҒАН
ФОТОЛАРЫНАН
ТҮРКІСТАН
ҚАЛАСЫНДАҒЫ
ӘЛЕУМЕТТІК
ӨЗГЕРІСТЕРДІ
БАЙҚАУҒА
БОЛАДЫ**

2016 жылғы фотолардың жалпы саны 647-ге жетіп, оның 9%-ы тойда түскен фотолар, 13,4%-ы жас нәрестелер мен балалардың суретінен тұрады. Яғни отбасылық фотолардың көбейгендігін байқауға болады. Сонымен қатар, 2% жарнамалық мәндегі фотолар жарияланған. Қалған 44,6% фото әр түрлі фотоларды құрайды. Соның ішінде адамдардың ғимарат ішінде, жұмыс уақытында түскен фотолары ерекше байқалады. Берілген бұл көрсеткіштерден 2016 жылы Түркістан қаласы тұрғындарының мәдени өзгерістерін байқауға болады. Мысалы, отбасылық фотолардың жариялануы қала тұрғындарының отбасылық демалысқа көңіл бөліп, оны жариялауға дайын екендігін анықтайды. Сонымен қатар, жұмыс орнындағы фотолардың пайда бола бастауы адамдардың фотоға түсу үшін арнайы аймақтарға бармай-ақ, жұмыс орнында естелік фотоға түсуге бейімделе бастағанын байқаймыз. Ал, 2016 жылдағы инстаграм желісіндегі жарнамалық фотолардың пайда бола бастауы Түркістан қаласындағы жергілікті сауда қатынастарының жаңа әдістерге ауыса бастағанын байқауға болады. Бұл қала халқының әр түрлі тұрмыстық фотоларды желіге жүктей бастауы күнделікті бос уақытын интернет алаңында өткізетіні көрінеді. Сонымен қатар, 3 жылғы көрсеткіштерде де өзіндік орны бар Қожа Ахмет Яссауи кесенесі маңында түсірілген фотолар кесенені халықтың демалыс орны және зиярат ететін басты орталық ретінде көрсетеді. Сонымен қатар, кесене маңындағы фотолар қалаға келуші туристердің де үлес салмағын анықтайды. Ал, тойлар мен әр түрлі мерекелік шаралардағы фотолар өңірдегі туыстық қатынастың берік екендігін көрсетеді. Жалпы, қазіргі кездегі қазақ қоғамындағы туыстық қатынастар-

күндір. Өзelle, Facebook’da 2017-2018 yılları arasında paylaşılan fotoğrafların büyük çoğunluğunu sosyal sorunlar ile ilgili konular oluşturmaktadır. Bu durum, şehirdeki güncel sosyal sorunların incelenmesine yardımcı olmaktadır. 2018’de paylaşılan fotoğrafların 2017’ye göre içerik açısından da değişikliğe uğradığı ve resmi makamların paylaşımlarının arttığı fark edilmektedir. Bunların arasında devlet kurumlarının toplantıları, konferanslar, açılış törenleri, konserler, müzeye giden öğrencilerin fotoğrafları çoğunlukla yer almaktadır. Bunun nedenleri arasında Facebook’ta devlet kurumlarının özel sayfalarının açılması ve ikinci olarak da eyalet merkezinin Türkistan’a taşınması gibi sebepler gösterilebilir. Buna benzer eğilimler, V Kontakte sosyal ağı için de geçerlidir. V Kontakte sosyal ağı içerisinde ise ana eğilim, kişilerin şahsi hesaplarına ek olarak site içinde kurulan grupların da aktif bir şekilde paylaşımlarda bulundukları görülmekte olup genel olarak halkın günlük yaşamlarına dair fotoğrafların paylaşıldığı gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak, sosyal ağlarda paylaşılan fotoğraflar, Türkistan şehrinin görsel analizinin yapılmasında ve sakinlerinin kültürel potansiyelini ve sosyal durumunun incelenmesine olanak sağlamaktadır. Paylaşılan fotoğraflar aracılığıyla şehir halkının tatil dönemlerinde en çok gittiği mekânların haritasının oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Bunun dışında şehir halkının günlük hayatındaki değişiklikleri de göstermektedir. Genel olarak, sosyal ağlarda yayınlanan fotoğraflardan Türkistan’daki kültürel eğilimler içerisindeki değişiklikleri görmemiz mümkün olmaktadır. Bu gelişmeler, aynı zamanda, şehrin mimari görünüşü hakkında son gelişmeleri de takip etme olanağı sağlamaktadır. Günümüzde, Kazakistan’daki bazı araştırma

**SOSYAL AĞLARDA
YAYINLANAN FOTOĞRAFLARDAN,
TÜRKİSTAN NÜFUSUNUN KÜLTÜREL
EĞİLİMİNDEKİ
DEĞİŞİMİ GÖRMEK
MÜMKÜNDÜR**

**ЖЕЛІДЕ
ЖАРИЯЛАНҒАН
ФОТОЛАРДАН
ТҮРКІСТАН
ҚАЛАСЫНЫҢ
ТҰРҒЫНДАРЫНЫҢ
МӘДЕНИ ҮРДІСТЕРДЕ
БЕЛСЕНДІЛІГІН
КӨРУГЕ БОЛАДЫ**

дың негізгі көрсеткіші тойлар мен астарда көрініс табатыны сөзсіз.

Инстаграмдағы фото-суреттермен фейсбук желісіндегі фотоларды салыстырсақ көптеген ерекшеліктер анықталады. Соның ішінде фейсбуктегі 2017–2018 жж. фотолардың басым көпшілігі әлеуметтік мәселелерге арналған. Бұл қала ішілік өзекті әлеуметтік мәселелерді қарастыруға мүмкіндік береді. Алайда, 2018 жылғы фото суреттер бір жақты өзгерістерге ұшыраған. Яғни фотолардың басым бөлігі ресми сипат алады. Оған мемлекеттік мекемелердің жиындары, конференциялар, ашылу салтанаттары, концерттер, оқушылардың музейге барған фотолары және т.б. жатады. Бұл бірқатар себептермен байланысты деп ойлаймыз, біріншіден, фейсбуктегі мемлекеттік мекемелердің жеке парақшаларының ашылуы болса, екіншіден, облыс орталығының Түркістан қаласына ауысуына байланысты. V Kontakte желісінде де осындай ерекшеліктер байқалады. Алайда, VK желісіндегі жарияланған фотолардың көпшілігі арнайы бірлестіктер тарапынан жарияланған жаңалықтарға жатады және халықтың күнделікті өмірінен хабар береді.

Қорытындылай келе, әлеуметтік желілерде жарияланған фотолар арқылы Түркістан қаласының визуалды көріністерін анықтауға болады. Бұл қала халқының мәдени әлеуеті мен әлеуметтік жағдайын қарастыруға мүмкіндік береді. Жарияланған фотолар арқылы қала халқының демалыс уақытында көп баратын жерлерінің картасын жасауға негіз болады. Сондай-ақ, қала халқының күнделікті өміріндегі өзгерістерді көрсетеді. Жалпы, желіде жарияланған фотолардан байқағанымыз Түркістан қаласының тұрғындарының мәдени үрдістерде белсенділігін көруге бола-

merkezleri, medyada yer alan bilgileri inceleyerek çeşitli analizler üretmektedir (eljastary.kz, 2019). Bu bağlamda, sosyal medya veri tabanlarındaki bu içerik analizlerinin, önümüzdeki dönemde artarak devam edeceğini söyleyebiliriz. Benzer çalışmaların, Türkistan şehrinin antropolojisinde görsel materyallerin kullanımında yeni imkanların artmasına sebep olacağı söylenebilir.

Kaynakça:

1. Articlekz.com (2016). Seksenbayeva, G.A., Görsel Antropoloji: Oluşumu ve Gelişimi Alınan yer: <https://articlekz.com/article/18192>. Erişim Tarihi: 16.01.2020.
2. Gaines A.K. (1898). Kaynak Çalışmaları. Türkistan'a Seyahet – T. II. – СПб, 1898.
3. Wdl.org (2016). Türkistan Albümü. Sır Derya Eyaleti. Alınan Yer: <https://www.wdl.org/ru/item=ru>. Erişim Tarihi: 17.01.2020.
4. Kazakistan Gençleri (2018). Milli Rapor. Astana 2018. s. 48.
5. Yazarın Kendi Materyalleri (2019).
6. Eljastary.kz (2019). İçerik Analiz. Yerli ve Yabancı Basın-yayın. Alınan Yer: <https://eljastary.kz/analitics/group/2>. Erişim Tarihi: 20.12.2019.

ды. Сонымен қатар, қала ішіндегі соңғы өзгерістер мен құрылыс жұмыстарының қарқыны да осы желілерде көрінеді. Қазіргі кезде Қазақстандағы аналитикалық орталықтар көпшілігіне БАҚ-тағы материалдарға сараптама жасап келеді [eljastary.kz, 2019]. Осыған орай әлеуметтік желідегі ақпараттық базаға контент сараптама жасау келешекте өзекті мәселеге айналатыны сөзсіз. Бұл Түркістан қаласы антропологиясында визуалды материалды пайдаланудың жаңа цифрлы мүмкіндіктерін ашады.

Дереккөз:

1. Articlekz.com (2016). Сексенбаева Г.А. Визуальная антропология: становление и развития. Сілтеме: <https://articlekz.com/article/18192>. Қаралған уақыты: 16.01.2020.
2. Гейнс А.К. Собрание литературных трудов. Путешествие в Туркестан. – Т. II. – СПб, (1898).
3. Wdl.org (2016). Туркестанский альбом. Сырдарьинская область. Сілтеме: <https://www.wdl.org/ru/item=ru>. Қаралған уақыты: 17.01.2020.
4. Қазақстан жастары – (2018). Ұлттық баяндама. – Астана, 2018. – 48-б.
5. АӨЖМ (2019).
6. Eljastary.kz (2019). Контент-анализ. Отечественных и зарубежных СМИ. Сілтеме: <https://eljastary.kz/analitics/group/2>. Қаралған уақыты: 20.12.2019.

TAJIK-KYRGYZ BORDER DISPUTE: A LIGHT IN THE END OF A TUNNEL?

ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПРИГРАНИЧНЫЙ СПОР МЕЖДУ ТАДЖИКИСТАНОМ И КИРГИЗСТАНОМ: СВЕТ В КОНЦЕ ТУННЕЛЯ?

On January 14, 2020, Deputy Prime Minister of Kyrgyzstan Jenish Razakov and his counterpart from Tajikistan Azim Ibrokhim held a coordination meeting on the Tajik-Kyrgyz border at a border crossing near the Kyrgyz village of Kyzyl-Bel and the Tajik village of Guliston. As a result of the meeting, the parties signed a protocol that includes an arrangement to provide by February 15, 2020 an agreed position on the project line at border sections with a total length of about 114 km and to develop by March 1, 2020 options for the exchange of equal land plots between the Batken district, one of the three districts of Kyrgyzstan's Batken region, and the Tajik town of Isfara [Gov.kg, 2020]. Taking into consideration that there were at least three conflicts that led to casualties at the border in 2019 alone, the achieved agreements give hope that the sides will finally reach a consensus on their mutual frontiers.

Undefined boundaries, the 'Achilles' heel' of Kyrgyz-Tajik relations, have been complicating the bilateral interaction of the two countries since their independence. To date, Kyrgyzstan and Tajikistan have

**THE BORDER
ISSUE BETWEEN
TAJIKISTAN AND
KYRGYZSTAN
IS AMONG THE
MAJOR OBSTACLES
FOR COOPERATION**

**ВОПРОС
ГРАНИЦЫ МЕЖДУ
ТАДЖИКИСТАНОМ
И КЫРГЫЗСТАНОМ
ЯВЛЯЕТСЯ ОДНИМ
ИЗ ОСНОВНЫХ
ПРЕПЯТСТВИЙ
СОТРУДНИЧЕСТВА**

14 января 2020 года, заместитель премьер-министра Кыргызской Республики Жениш Разакров и его коллега из Таджикистана Азим Иброхим провели координационную встречу по таджикско-киргизской границе на пограничном переходе возле киргизского села Кызыл-Бел и таджикского села Гулистон. По итогам встречи, стороны подписали протокол, включающий договоренность о предоставлении к 15 февраля 2020 г. согласованной позиции по линии проекта на участках границы общей протяженностью около 114 км и разработке к 1 марта 2020 г. вариантов обмена равными земельными участками между Баткенским районом, одним из трех районов Баткенской области Кыргызстана, и таджикским городом Исфара [Gov.kg, 2020]. Принимая во внимание, что только в 2019 году, на пограничных территориях произошло, по меньшей мере, три конфликта с жертвами, достигнутые договоренности вселяют надежду, что стороны наконец достигнут консенсуса по своим взаимным границам.

Неопределенные границы, «Ахиллесова пята» кыргызско-таджик-

succeeded in delimiting 519 km out of the 978-km long mutual border, while the remaining 46% of boundaries that pass through densely populated areas in the Fergana valley are left undefined. Overall, there are 70 sections that remain uncoordinated and unspecified, which causes conflicts in border settlements due to competition for land, pasture and water, as well as illegal crossings of borders [Matveeva et al., 2017]. The administrative map of the Soviet Fergana Valley was designed in a way that each republic that shared the valley had some enclaves within its territory. In the Kyrgyz part of the Fergana Valley, there are two Tajik exclaves in the Batken region – villages Vorukh and Kayragach. Out of them, there are disputed sites in the Leilek district of Kyrgyzstan's Batken region and in the Isfara district of Tajikistan's Sughd region of [Bogaturov et al., 2011].

The roots of the border dispute lie in the early Soviet period's policy when during 1924-1929 Stalin delineated the region based on the 'divide and rule' policy. As a result, the Fergana Valley, which before the Bolshevik Revolution was a single entity, had been drawn and redrawn based on different concepts in the 1920s, 1950s, and 1980s. Moreover, these land alienations happened without considering the ethnic composition of densely populated areas [Megoran, 2007]. Therefore, even during the Soviet times,

ских отношений, осложняют двустороннее взаимодействие с момента обретения независимости. В настоящее время, Кыргызстан и Таджикистан смогли определить 519 км границ длиной 978 км, в то время как еще 46% границ, проходящих через густонаселенные районы в Ферганской долине, остаются неопределенными. В целом, 70 участков остаются несогласованными и неуказанными, которые вызывают конфликты в пограничных поселениях из-за конкуренции за землю, пастбища и воду, а также незаконного пересечения границ [Матвеева и др., 2017]. Административная карта Советской Ферганской долины была разработана таким образом, что каждая республика, разделяющая долину, имеет на своей территории несколько анклавов. В киргизской части Ферганской долины в Баткенской области находятся две таджикских эксклава: села Ворух и небольшая часть Западной Калачи. Из них имеются спорные участки в Лейлекском районе Баткенской области Кыргызстана и Исфаринском районе Таджикистана [Богатуров и др., 2011].

Корни пограничного спора кроются в политике раннего советского периода, когда в течении 1924–1929 годов, Сталин размежевал регион на основе политики «разделяй и властвуй». В результате, Ферганская

there were conflicts due to confrontations over land in 1936, 1938, 1969, 1975 and 1989 [Matveeva et al., 2017]. At present, both Tajiks and Kyrgyz use different documents when defining the borders. Tajikistan persists in determining the borders by relying on the documents and maps of 1924-1927, whereas Kyrgyz authorities insist on the legitimacy of maps of the bilateral commissions from 1958-1959 and 1989 [Matveeva et al., 2017]. In addition to the puzzle of artificial borders, the demography of border areas increases the sense of vulnerability. For instance, 100,000 people populate three municipalities of the Isfara district of Tajikistan – Voruh, Chorkuh, and Surkh, in comparison to 20,000 population in three villages of the Batken region of Kyrgyzstan – Ak-Sai, Ak-Tatyr and Samarkandyk. These imbalances of population distribution threaten shared livelihood and resources. Thus, given the difficult socio-economic conditions in these areas, where almost every family is forced to send at least one family member to work abroad, the issues of division and struggle for resources become the cause of conflicts. Moreover, the majority of these conflicts are colored by ethnicity. As a result, at least 155 incidents were recorded from 2010 to 2019 at the Kyrgyz-Tajik border. In particular, in 2010, there were 24 border conflicts, in 2011 – 18,

долина, которая до большевистской революции была единым целым, была нарисована и перерисована на основе различных концепций в 1920-х, 1950-х и 1980-х годах. Более того, эти отчуждения происходили без учета этнического состава густонаселенных районов [Мегоран, 2007]. Поэтому, даже в советское время были конфликты из-за доступа к земле в 1936, 1938, 1969, 1975 и 1989 годах [Матвеева и др., 2017]. В настоящее время, таджики и киргизы используют разные документы при определении границ. Таджикистан настаивает на определении границ, опираясь на документы и карты 1924-1927 гг., тогда как власти Кыргызстана убеждают в законности карт двусторонних комиссий 1958-1959 и 1989 гг. [Матвеева и др., 2017]. В дополнении к головоломке искусственных границ, демография приграничных районов усиливает чувство уязвимости. Например, 100 000 человек проживают в трех муниципалитетах Исфаринского района Таджикистана - Ворух, Чорку и Сурх, по сравнению с 20 000 жителями в трех селах Баткенского района: Ак-Сай, Ак-Татыр и Самаркандек в Кыргызстане. Этот дисбаланс в распределении людей угрожает общим источникам существования и ресурсам. Таким образом, учитывая сложные социально-э-

in 2012 – 18, in 2013 – 19, in 2014 – 32, in 2015 – 10, in 2016 – 11, in 2017 – 10, and in 2018 – 7 [Niyazova, 2019].

Considering that the border issue between Tajikistan and Kyrgyzstan is among the major obstacles for cooperation, it is unsurprising that the leaders from both sides proclaimed the recent progress in the border settlement as a matter of pride. For instance, during the July 2019 border incident, ex-president of Kyrgyzstan Almazbek Atambayev stated that during his presidency “the negotiations on demarcation and delimitation with Emomali Rahmon reached the finish line”. As a result of that conflict, a meeting between the presidents of Kyrgyzstan and Tajikistan, Sooronbai Jeenbekov and Emomali Rahmon, took place, after which the press services of both presidents reported how important the negotiations were for resolving cross-border incidents [Niyazova, 2019]. Ironically, two months later, in September 2019, the ministries of foreign affairs of both countries presented a note of protest to each other due to the non-compliance with the previous agreements in border areas. The reason was the conflict that happened on September 17, 2019, when at least three Tajik and one Kyrgyz border guards were killed in a shootout at the border. Later the Kyrgyz side admitted the hospitalization of 14 people with bullet and shrapnel wounds. This time both sides accused each other in conducting construction works in the undefined section of the border [BBC, 2019]. On December 18, 2019, another clash occurred at the border, with about 180 people from both sides throwing stones at each other [Sputnik, 2019]. The most recent conflict occurred on the night of January 10, 2020, when residents of Tajik and Kyrgyz settlements again stoned each other [Sputnik, 2020a].

**AN AGREEMENT
TO DESCRIBE 114
KILOMETERS OF
THE BORDER AND
DEVELOP LAND SWAP
OPTIONS GIVES HOPE
THAT THIS EMERGING
MECHANISM
WILL SERVE TO
CONTINUE THE
BORDER SETTLEMENT
PROCESS**

**СОГЛАШЕНИЕ О
ОПИСАНИИ 114
КИЛОМЕТРОВ
ГРАНИЦЫ И
ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ
ВАРИАНТОВ
ОБМЕНА ЗЕМЛИ
ДАЕТ НАДЕЖДУ, ЧТО
ДАННЫЙ МЕХАНИЗМ
ДАСТ ВОЗМОЖНОСТЬ
ПРОДОЛЖИТЬ
ОПРЕДЕЛЕНИЕ
ГРАНИЦ**

экономические условия в районах, где почти каждая семья вынуждена отправлять хотя бы одного члена семьи на работу за границу, проблемы разделения и борьбы за ресурсы становятся причиной конфликтов. Более того, в большинстве случаев эти конфликты окрашены по этническому признаку. В результате, с 2010 по 2019 годы на кыргызско-таджикской границе было зарегистрировано не менее 155 инцидентов. В частности, в 2010 году было 24 пограничных конфликта, в 2011 году – 18, в 2012 году – 18, в 2013 году – 19, в 2014 году – 32, в 2015 году – 10, в 2016 году – 11, в 2017 году – 10 и в 2018 году – 7 [Ниязова, 2019].

Учитывая, что вопрос о границе между Таджикистаном и Кыргызстаном является одним из основных препятствий сотрудничества, неудивительно, что главы государств обеих сторон рассказывают о развитии ситуации в пограничном урегулировании как о предмете гордости. Например, во время конфликта, в июле 2019 года, экс-президент Кыргызстана Алмазбек Атамбаев заявил, что во время его президентства «переговоры по демаркации и делимитации с Эмомали Рахмоном достигли финишной прямой». Тогда как после встречи президентов Кыргызстана и Таджикистана Сооронбай Жээнбеков и Эмомали Рахмон, произошедшая в результате того же столкновения на границе в июле 2019 года, пресс-службы обоих президентов сообщили о том, насколько важна встреча для разрешения трансграничных инцидентов [Ниязова, 2019]. По иронии судьбы, через два месяца, в сентябре 2019 года, министерства иностранных дел обеих стран представили друг другу ноты протеста в связи с несоблюдением предыдущих соглашений в приграничных районах. Причиной стал конфликт, произошедший 17 сентя-

Consequently, the news about the start of the work of topographers on the exchange of land plots between Tajikistan and Kyrgyzstan was welcomed by the public [Sputnik, 2020b]. The importance of the border settlement was also shown by Kyrgyz activists, when on January 15, 2020, they held a demonstration in front of the building of the Jogorku Kenesh in Bishkek. According to Askhat Osmonov, one of the protesters, "Over 30 years, thirty prime ministers and five presidents have changed. But our position in the border zone is only weakening from day to day. These issues could have been resolved before 1997, and we have been dragging them to this day. It is already 2020, and the borders are still not fixed" [Current Time, 2020]. It is worth mentioning that in 2015 the sides were close to the exchange of 16 hectares of land, as there was at least an oral agreement. Moreover, at that time, the presidents of Kyrgyzstan and Tajikistan assured that they would come to an agreement resolving the bulk of border disputes in the next two years [Larin, 2019].

However, it is obvious that, despite numerous commissions, negotiations and meetings at different levels from the heads of state to

↑

брю 2019 года, когда по меньшей мере три таджикских и один киргизский пограничник погибли в перестрелке на границах. Позднее, киргизская сторона подтвердила о госпитализации 14 человек с пулевыми и осколочными ранениями. Обе стороны обвинили друг друга в строительстве неопиcуемого участка границ [BBC, 2019]. 18 декабря 2019 года на границе произошло очередное столкновение, где приграничные жители около 180 человек с обеих сторон забросали камнями друг друга [Sputnik, 2019]. Самый недавний конфликт произошел в ночь на 10 января 2020 года, стороны снова забросали друг друга камнями [Sputnik, 2020a].

Следовательно, новость о начале работы топографов по обмену участками между Таджикистаном и Кыргызстаном была встречена позитивно широкой публикой [Sputnik, 2020b]. Важность пограничного урегулирования также продемонстрировали киргизские активисты, которые 15 января 2020 года провели митинг перед зданием Жогорку Кенеша в Бишкеке. По словам Асхата Осмонова, одного из участников акции «За 30 лет поменялись тридцать премьеров, пять президентов.

working groups, the border issues between Kyrgyzstan and Tajikistan has still not got off the ground. At the same time, taking into account the current geopolitical changes in the region and an apparent “thaw” in regional interaction, there is a higher probability that the parties will finally come to a compromise. Hence, an agreement to describe 114 kilometers of the border and develop land swap options gives hope that this emerging mechanism will serve to continue the border settlement process until the entire perimeter of the Tajik-Kyrgyz border becomes dispute-free.

References:

1. BBC (2019). Skirmish on the border of Kyrgyzstan and Tajikistan: four dead. Retrieved from <https://www.bbc.com/russian/news-49724981>. Accessed on 17.01.2020.
2. Bogaturov, Aleksei (2011). International Relations in Central Asia: Events and Documents. Moscow: ыAspect Press, 549 p.
3. Currenttime.tv (2020). Kyrgyzstan and Tajikistan signed a protocol of future demarcation at one of the disputed sections of the border. Retrieved from <https://>

“

“OVER 30 YEARS, THIRTY PRIME MINISTERS AND FIVE PRESIDENTS HAVE CHANGED. BUT OUR POSITION IN THE BORDER ZONE IS ONLY WEAKENING FROM DAY TO DAY”

“ЗА 30 ЛЕТ ПОМЕНЯЛИСЬ ТРИДЦАТЬ ПРЕМЬЕРОВ, ПЯТЬ ПРЕЗИДЕНТОВ. НО НАША ПОЗИЦИЯ НА ПРИГРАНИЧНОЙ ЗОНЕ ДЕНЬ ОТО ДНЯ ТОЛЬКО ОСЛАБЕВАЕТ”

”

Но наша позиция на приграничной зоне день ото дня только ослабевает. Эти вопросы можно было решить еще до 1997 года, а мы тащим их по сей день. Уже 2020 год, а границы до сих пор не закреплены» [Currenttime.tv, 2020]. Стоит отметить, что в 2015 году стороны были близки к обмену 16 гектаров земли, по крайней мере, было достигнуто соглашение в устной форме. Более того, в то время, президенты Кыргызстана и Таджикистана заверили, что они достигнут соглашения по разрешению пограничных споров в ближайшие два года [Ларин, 2019].

Однако очевидно, что, несмотря на многочисленные комиссии, переговоры и встречи на разных уровнях от глав государств до рабочих групп, пограничные вопросы между Кыргызстаном и Таджикистаном до сих пор не сдвинулись с мертвой точки. При этом, принимая во внимание текущие геополитические изменения в регионе и явную «оттепель» в региональном взаимодействии, существует большая вероятность что стороны придут к компромис-

www.currenttime.tv/a/kyrgyzstan-tajikistan-border/30379334.html. Accessed on 17.01.2020.

4. Gov.kg (2020). Kyrgyzstan and Tajikistan signed a protocol following the discussion of cross-border issues. Retrieved from <https://www.gov.kg/ru/post/s/kyrgyzstan-i-tadzhikistan-podpisali-protokol-po-itogam-obsuzhdeniya-prigranichnykh-voprosov>. Accessed on 17.01.2020.
5. Matveeva, Anna, Faizullaev, Alisher, and Max Bader (2017). Divided we fall... or rise? Tajikistan–Kyrgyzstan border dilemma. Cambridge Journal of Eurasian Studies, Vol. 1 (13), <https://doi.org/10.22261/94D4RC>.
6. Megoran, Nick (2007). On researching 'Ethnic Conflict': epistemology, politics, and a Central Asian boundary dispute. Europe-Asia Studies, Vol. 59 (2), pp. 253-277.
7. Niyazova, Mahinur (2019). Conflicts at the border. How did the presidents report and what really happens. Retrieved from https://24.kg/vlast/129609_konfliktyi_nagranitse_kak_raportovali_prezidentyi_ichto_proishodit_nasamom_dele/. Accessed on 17.01.2020.
8. Sputnik (2019). Stoned: the conflict occurred on the border of Kyrgyzstan and Tajikistan. Retrieved from <https://ru.sputniknews.kz/Asia/20191218/12321443/zabrosali-kamni-konflikt-granitsa-kyrgyzstan-tadzhikistan.html>. Accessed on 17.01.2020.
9. Sputnik (2020a). Conflict occurs again on Tajik-Kyrgyz border. Retrieved from <https://tj.sputniknews.ru/country/20200110/1030517309/tajiksko-kirgizskaya-granica-konflikt.html>. Accessed on 17.01.2020.
10. Sputnik (2020b). Topographers began work on the exchange of plots of Tajikistan with Kyrgyzstan. Retrieved from <https://tj.sputniknews.ru/country/20200116/1030549014/obmen-uchastkami-tajikistan-kyrgyzstan.html>. Accessed on 17.01.2020.
11. Larin, Ivan (2019). Kyrgyz-Tajik border: imitation of delimitation? Retrieved from <http://inozpress.kg/news/view/id/53934>. Accessed on 17.01.2020.

су. Следовательно, соглашение по описанию 114 километров границы и разработке вариантов обмена земельными участками дает надежду, что новый механизм будет служить для продолжения процесса урегулирования границы до тех пор, пока весь периметр таджикско-киргизской границы не станет свободным от споров.

TAKING INTO ACCOUNT THE CURRENT GEOPOLITICAL CHANGES IN THE REGION AND AN APPARENT "THAW" IN REGIONAL INTERACTION, THERE IS A HIGHER PROBABILITY THAT THE PARTIES WILL FINALLY COME TO A COMPROMISE

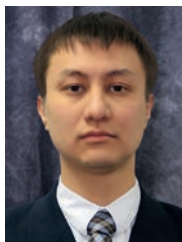
ПРИНИМАЯ ВО ВНИМАНИЕ ТЕКУЩИЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ В РЕГИОНЕ И ВИДИМУЮ «ОТТЕПЕЛЬ» В РЕГИОНАЛЬНОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ, СУЩЕСТВУЕТ БОЛЬШАЯ ВЕРОЯТНОСТЬ ЧТО СТОРОНЫ ПРИДУТ К КОМПРОМИССУ

Источники:

1. BBC (2019). Перестрелка на границе Кыргызстана и Таджикистана: четверо погибших. Доступен по адресу: <https://www.bbc.com/russian/news-49724981>. Дата обращения: 17.01.2020.
2. Богатуров, Алексей (2011). Междоусобицы в Центральной Азии: события и документы: Учеб. / А.Д. Богатуров, А.С. Дундич, В.Г. Коргун и др. ; - М.: Аспект Пресс. - 549 с.
3. Currenttime.tv (2020). Кыргызстан и Таджикистан подписали протокол будущей демаркации на одном из спорных участков границы. Доступен по адресу: <https://www.currenttime.tv/a/kyrgyzstan-tajikistan-border/30379334.html>. Дата обращения: 17.01.2020.
4. Gov.kg (2020). Кыргызстан и Таджикистан подписали протокол по итогам обсуждения приграничных вопросов. Доступен по адресу: <https://www.gov.kg/ru/post/s/kyrgyzstan-i-tadzhikistan-podpisali-protokol-po-itogam-obsuzhdeniya-prigranichnykh-voprosov>. Дата обращения: 17.01.2020.
5. Матвеева Анна, Файзуллаев, Алишер и Макс Бадер (2017). Разделенные мы падаем ... или поднимаемся? Дилемма на границе Таджикистана и Кыргызстана. Cambridge Journal of Eurasian Studies, № 1: #94D4RC, <https://doi.org/10.22261/94D4RC>
6. Мегоран, Ник (2007). Об исследовании «этнического конфликта»: эпистемология, политика и центрально-азиатский пограничный спор, Europe-Asia Studies, Vol.59 (2), сс.253-277.
7. Ниязова, Махинур (2019). Конфликт на границе. Как рапортовали президенты и что происходит на самом деле. Доступен по адресу: https://24.kg/vlast/129609_konfliktyi_nagranitse_kak_raportovali_prezidentyi_ichto_proishodit_nasamom_dele/. Дата обращения: 17.01.2020.
8. Sputnik (2019). Забросали камнями: конфликт произошел на границе Кыргызстана и Таджикистана. Доступен по адресу: <https://ru.sputniknews.kz/Asia/20191218/12321443/zabrosali-kamni-konflikt-granitsa-kyrgyzstan-tadzhikistan.html>. Дата обращения: 17.01.2020.
9. Sputnik (2020a). На таджикско-киргизской границе снова произошел конфликт. Доступен по адресу: <https://tj.sputniknews.ru/country/20200110/1030517309/tajiksko-kirgizskaya-granica-konflikt.html>. Дата обращения: 17.01.2020.
10. Sputnik (2020b). Топографы начали работу по обмену участками Таджикистана с Кыргызстаном. Доступен по адресу: <https://tj.sputniknews.ru/country/20200116/1030549014/obmen-uchastkami-tajikistan-kyrgyzstan.html>. Дата обращения: 17.01.2020.
11. Ларин, Иван (2019). Кыргызско-таджикская граница: имитация делимитации? Доступен по адресу: <http://inozpress.kg/news/view/id/53934>. Дата обращения: 17.01.2020.

ALTERNATIVE ROUTE VIA CENTRAL ASIA: UZBEKISTAN'S VISION

ASSET ORDABAYEV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

АЛЬТЕРНАТИВНЫЕ МАРШРУТЫ В ЦЕНТРАЛЬНУЮ АЗИЮ: ВЗГЛЯД УЗБЕКИСТАНА

On December 19-20, 2019, a meeting of the heads of the national railways of Azerbaijan, Georgia, Kyrgyzstan, Turkmenistan and Uzbekistan was held in Tashkent. The agenda of the negotiations was the development of an international multimodal route. The meeting was productive, as the parties agreed to launch a pilot train on the route from Uzbekistan to Georgia via Azerbaijan and Turkmenistan in the first quarter of 2020 and managed to resolve the issues of uniform tariff rates for transit and the conditions for transporting goods along the route [Podrobno.uz, 2019]. The parties also agreed to create a coordination committee. This meeting was important for Central Asia in the context of the development of international trade-transit routes, especially given the prospects of the Southern Corridor from South Asia and the Asia-Pacific region to Europe. In this article, the author analyzes the possibilities and potential of the transport route and whether it can influence the relations of the Central Asian states.

It is noteworthy that the meeting was initiated by Uzbekistan. This follows Tashkent's strategy to develop its transit potential and become the gateway of the Southern Corridor. Thus, Uzbekistan attempts to use its

**THIS FOLLOWS
TASHKENT'S
STRATEGY TO
DEVELOP ITS
TRANSIT POTENTIAL
AND BECOME
THE GATEWAY OF
THE SOUTHERN
CORRIDOR FROM
SOUTH ASIA AND THE
ASIA-PACIFIC REGION
TO EUROPE**

**ЭТО СООТВЕТСТВУЕТ
СТРАТЕГИИ
ТАШКЕНТА ПО
РАЗВИТИЮ
ТРАНЗИТНОГО
ПОТЕНЦИАЛА И
ПРЕВРАЩЕНИЕ
СТРАНЫ В ВОРОТА
ЮЖНОГО КОРИДОРА
МАРШРУТА ИЗ
ЮЖНОЙ АЗИИ И АТР
В ЕВРОПУ**

19-20 декабря 2019 года в Ташкенте состоялась встреча руководителей железных дорог Азербайджана, Грузии, Кыргызстана, Туркменистана и Узбекистана. Темой переговоров стало развитие международного мультимодального маршрута. Встреча прошла продуктивно, стороны договорились запустить пилотный поезд по маршруту из Узбекистана в Грузию через Азербайджан и Туркменистан в первом квартале 2020 года и сумели решить вопросы единых тарифных ставок на транзит и условий перевозки товаров по маршруту [Podrobno.uz, 2019]. Стороны также договорились создать координационный комитет. Эта встреча была важна для Центральной Азии в контексте развития международных торгово-транзитных маршрутов, особенно с учетом перспектив Южного коридора из Южной Азии и Азиатско-Тихоокеанского региона в Европу. В этой статье автор анализирует возможности и потенциал транспортного маршрута и может ли он повлиять на отношения государств Центральной Азии.

Примечательно, что встреча была инициирована Узбекистаном. Это соответствует стратегии Ташкента

competitive advantage and seize the initiative from the Lapis Lazuli transport corridor, the agreement on which was signed in 2017 between Afghanistan, Turkmenistan, Azerbaijan, Georgia, and Turkey. The estimated cost of that project is around \$2 billion to be funded by the Asian Development Bank [TASS, 2017]. The idea is that the transregional corridor would connect Afghanistan's Herat province and Turkmenistan's Turkmenbashi port, where goods would travel to Baku and continue westward to Europe through Turkey. However, after two years, there is still no established regular transportation of goods. The problem is that Turkmenistan and Afghanistan have not yet completed the construction of the Akina-Herat railway.

Under these conditions, to resolve the problem of the delivery of goods to/from Afghanistan, Uzbekistan decided to use its infrastructure, including the Termez-Mazar-i-Sharif railway, and to establish transit through its own territory. There were no representatives of Afghanistan at the Tashkent meeting, but the Termez-Mazar-e-Sharif railway is managed by the Uzbek side, and the delivery of goods to/from Afghanistan already works along this route. Therefore, connecting Afghanistan to the Uzbekistan-Azerbaijan route will not be

по развитию транзитного потенциала и превращению в ворота Южного коридора. Таким образом, Узбекистан пытается использовать свое конкурентное преимущество и перехватить инициативу у транспортного коридора «Ляпис-лазури», соглашение о котором было подписано в 2017 году между Афганистаном, Туркменистаном, Азербайджаном, Грузией и Турцией. Ориентировочная стоимость проекта составляет около 2 миллиардов долларов и финансируется Азиатским банком развития [TASS, 2017]. Идея состоит в том, что трансрегиональный коридор соединит афганскую провинцию Герат и туркменский порт Туркменбаши, откуда товары будут доставляться в Баку и далее в Европу через территорию Турции. Однако спустя два года до сих пор не налажена постоянная перевозка грузов. Проблема в том, что Туркменистан и Афганистан еще не завершили строительство железной дороги Акина-Герат.

В этих условиях для решения проблемы доставки товаров в/из Афганистана Узбекистан решил использовать свою инфраструктуру, в том числе железную дорогу Термез-Мазари-Шариф, и наладить транзит через свою территорию. На встрече в

difficult, and this will virtually repeat the northern route for the supply of U.S. troops in Afghanistan.

The next important factor is that the Uzbek side tries to increase the attractiveness of the China-Kyrgyzstan-Uzbekistan railway which is still under negotiation. If they could create a transit-trade corridor, this can strengthen the Uzbek position in the negotiation process. To date, Kyrgyzstan and Uzbekistan have not been able to find a compromise on the construction of the railway. The Kyrgyz side is not ready to borrow funds from China for the construction which would cost approximately \$3 billion [Joint Report, 2019]. China, in turn, proposes to build at the expense of the investment but with a condition that the railway will be according to their gauge standard, which is 1,435 mm. In fact, European countries also use the 1,435 mm gauge standard, whereas in the former Soviet space railway infrastructure is still built with the 1,520 mm standard. Therefore it is not in the interest of Kyrgyzstan, which wants to connect its southern and northern railway lines by building this transit road from China to Uzbekistan.

At the same time, in Kyrgyzstan, some experts believe that the railway can be built if Uzbekistan takes upon itself part of the costs. It is worth noting, however, that in 2016 Uzbekistan completed the construction of the Kamchik tunnel and the electrified Angren-Pap railway line with a length of 129 km, having spent about \$1 billion [Gazeta.uz, 2016]. The tunnel is largely in the interests of Uzbekistan itself, connecting the Andijan, Namangan and Fergana regions with the rest of the country, but it also allowed access to the border with Kyrgyzstan. Therefore, it is difficult to expect that Uzbekistan will incur additional costs for the construction of a railway through Kyrgyzstan. Even if they do, they will insist on building a short route that

THERE WERE NO REPRESENTATIVES OF AFGHANISTAN AT THE TASHKENT MEETING, BUT THE TERMEZ-MAZAR-E-SHARIF RAILWAY IS MANAGED BY THE UZBEK SIDE

НА ВСТРЕЧЕ В ТАШКЕНТЕ НЕ БЫЛО ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ АФГАНИСТАНА, НО ЖЕЛЕЗНОЙ ДОРОГОЙ ТЕРМЕЗ-МАЗАРИ-ШАРИФ УПРАВЛЯЕТ УЗБЕКСКАЯ СТОРОНА

Ташкенте не было представителей Афганистана, но железная дорога Термез-Мазари-Шариф управляется узбекской стороной, и доставка грузов в/из Афганистана уже работает по этому маршруту. Поэтому, соединить Афганистан с узбекско-азербайджанским маршрутом не составит труда, и это фактически повторит северный маршрут снабжения американских войск в Афганистане.

Следующим важным фактором является то, что узбекская сторона пытается повысить привлекательность железной дороги Китай-Кыргызстан-Узбекистан, создание которой находится на стадии переговоров. Если они смогут создать транзитно-торговый коридор, это может укрепить позиции Узбекистана в переговорном процессе. На сегодняшний день Кыргызстан и Узбекистан не смогли найти компромисс по строительству железной дороги. Кыргызская сторона не готова заимствовать у Китая средства на строительство, которое обойдется примерно в 3 млрд. долларов [Совместный доклад, 2019]. Китай, в свою очередь, предлагает строить за счет инвестиций, но с условием, что железная дорога будет соответствовать их стандарту колеи, который составляет 1435 мм. Стоит отметить, что страны Европы также используют стандарт 1435 мм, тогда как на территории бывшего Советского союза железнодорожная инфраструктура построена с шириной 1520 мм. Поэтому это не в интересах Кыргызстана, который хочет соединить свои южные и северные железнодорожные линии, построив транзитную дорогу из Китая в Узбекистан.

В то же время в Кыргызстане некоторые эксперты считают, что железная дорога может быть построена, если Узбекистан возьмет на себя

will not connect the northern and southern branches of Kyrgyzstan's railway.

Kyrgyzstan apparently decided to test the potential of the transport corridor from Uzbekistan and agreed to participate using land vehicles, but with this option cargo volumes will be very low. Tashkent hopes that Bishkek will understand the potential of the transport corridor and soften its position in the negotiations on the railway. Simultaneously, the transport corridor to Turkey and further to Europe created at the initiative of Uzbekistan could become attractive to China. To join the corridor, it is only necessary for China to resolve its differences with Kyrgyzstan, and, perhaps, Beijing will try to achieve consensus more actively.

However, the transport corridor initiated by Uzbekistan has a number of disadvantages. The first one is borders, since trains need to pass more of them compared with the route through Kazakhstan. For Chinese goods, Kazakhstan provides a quicker access to the South Caucasus and Turkey. In addition, Kazakhstan has already established the entire

↗

часть расходов. Однако стоит отметить, что в 2016 году Узбекистан завершил строительство тоннеля через перевал Камчик и электрифицировал железнодорожную линию Ангрен-Пап протяженностью 129 км, потратив на это около 1 млрд. долларов [Gazeta.uz, 2016]. Туннель в значительной степени отвечает интересам самого Узбекистана, соединив Андижанскую, Наманганскую и Ферганскую области с остальной частью страны, но он также позволил получить доступ к границе с Кыргызстаном. Поэтому трудно ожидать, что Узбекистан будет нести дополнительные расходы на строительство железной дороги через Кыргызстан. Даже если они это сделают, они будут настаивать на строительстве короткого маршрута, который не соединит северную и южную ветви железной дороги Кыргызстана.

Кыргызстан, по-видимому, решил проверить потенциал транспортного коридора из Узбекистана и согласился участвовать с использованием наземных транспортных средств, но при таком варианте транс-

infrastructure and is actively upgrading the port of Kuryk, while the port of Turkmenbashi is behind the schedule of modernization. For example, at the beginning of 2020, about 500 trucks piled up in the Baku port of Alat due to the breakdown of one of the Turkmen ferries, and the second was on a different route [Fergana, 2020]. At the same time, 11 ferries and two vessels with the capacity of 28 and 52 rail wagons run regularly between Baku and Aktau [Atameken, 2016].

Further, the participation of Kyrgyzstan is complicated not only due to the lack of a railway, but also by the difficult terrain. The delivery of goods to Andijan will take considerable time: for instance, travel by car takes more than two and a half hours, although the distance is only 76 km. In addition, freight transport vehicles in Kyrgyzstan are mostly outdated. According to conservative estimates, their average age is more than 11 years, which entails an increase in the cost of fuel, lubricants and maintenance, as well as a high risk of breakdowns [International Transport Forum, 2019].

The next problem is the high shipping cost of this route. To become cost-effective, a train must be filled with goods in both directions. To date, trains from China are completely dependent on Chinese goods and on subsidies from China's provincial authorities [Tjia, 2019]. The Central Asian countries do not have such opportunities. Therefore, entering the Chinese market is important, otherwise the trade route will play a decorative role. Certainly, in the future, it is expected to 'open' South Asia through the territory of Afghanistan, which can significantly increase the profitability of the trade route. However, for now, this is quite a distant, if at all workable, prospect.

In conclusion, the prospects of the transport corridor to the South Caucasus proposed by Uzbekistan is un-

TASHKENT HOPES THAT BISHKEK WILL UNDERSTAND THE POTENTIAL OF THE TRANSPORT CORRIDOR AND SOFTEN ITS POSITION IN THE NEGOTIATIONS ON THE RAILWAY

ТАШКЕНТ НАДЕЯТЬСЯ, ЧТО БИШКЕК ПОЙМЕТ ПОТЕНЦИАЛ ТРАНСПОРТНОГО КОРИДОРА, И СМЯГЧИТЬ СВОИ ПОЗИЦИИ В ПЕРЕГОВОРАХ ПО ЖЕЛЕЗНОЙ ДОРОГИ

портируемых товаров будут очень низкими. Ташкент надеется, что Бишкек поймет потенциал транспортного коридора и смягчит свою позицию в переговорах по железной дороге. Одновременно с этим, транспортный коридор в Турцию и далее в Европу, созданный по инициативе Узбекистана, может стать привлекательным для Китая. Чтобы присоединиться к коридору, Китаю необходимо только разрешить свои разногласия с Кыргызстаном, и, возможно, Пекин будет более активно добиваться консенсуса.

Однако, инициированный Узбекистаном транспортный коридор имеет ряд объективных недостатков. Первый – это границы, поезда должны пересекать больше, в сравнение с дорогой через Казахстан. Для товаров из Китая Казахстан обеспечивает более быстрый доступ к Южному Кавказу и Турции. Кроме того, Казахстан уже создал всю инфраструктуру и активно модернизирует порт Курык, в то время как порт Туркменбаши отстает от графика модернизации. Например, в начале 2020 года около 500 грузовиков скопилось в бакинском порту Алят из-за поломки одного из туркменских паромов, пока второй был на другом маршруте [Фергана, 2020]. В то время как Между Баку и Актау регулярно курсирует 11 паромов и два судна вместимостью 28 и 52 железнодорожных вагонов [Atameken, 2016].

Кроме того, участие Кыргызстана осложняется не только отсутствием железной дороги, но и сложным рельефом. Доставка товаров в Андижан занимает значительное время: например, поездка на машине это более двух с половиной часов, хотя расстояние составляет всего 76 км. Кроме того, грузовые транспортные средства в Кыргызстане в основном устарели. Даже, по

clear. There are many obstacles that the participating countries can solve themselves, but some are not dependent on them. Nevertheless, the creation of a trade route with the participation of three Central Asian countries will have a positive impact on the region's connectivity. This can reduce border barriers, increase regional trade and have a positive effect on relations between the states, as well as create new types of cooperation between different ministries and departments.

References:

1. Podrobno.uz (2019). Uzbekistan, Azerbaijan, Georgia, Kyrgyzstan and Turkmenistan will launch a new transport corridor in early 2020. Retrieved from <https://podrobno.uz/cat/economic/uzbekistan-azerbaydzhan-gruziya-kyrgyzstan-i-turkmenistan-v-nachale-2020-goda-zapustyat-novyy-transport/>. Accessed on 21.01.2019.
2. TASS (2017). Afghanistan, Turkmenistan, Azerbaijan, Georgia and Turkey will create a transport corridor. Retrieved from <https://tass.ru/transport/4730406>. Accessed on 20.01.2020.
3. Joint report of the group of regional experts (2019). Development of Transport Corridors in Central Asia and Effect of the "Belt and Road" Initiative. Tashkent, 2019. Pp. 72-74.
4. Gazeta.uz (2016). Launch of the Angren-Pap railway line. Retrieved from <https://www.gazeta.uz/ru/2016/06/23/kamchik>. Accessed on 20.01.2020.
5. Fergana (2020). Hundreds of trucks stuck in ports of Baku and Turkmenbashi due to breakdown of Turkmen ferry. Retrieved from <https://fergana.agency/news/113991>. Accessed on 20.01.2020.
6. Atameken (2016). How much does an alternative way of delivery of goods from Ukraine to Kazakhstan cost? Retrieved from <https://atameken.kz/ru/news/23471-skol-ko-stoit-al-ternativnyj-put-dostavki-gruzov-iz-ukrainy-v-kazakhstan>. Accessed on 22.01.2020.
7. International Transport Forum (2019). Enhancing trade and transport connectivity and freight development in Central Asia. Retrieved from <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/docs/svyaznost-gruzovoy-transport-centralnaya-aziya.pdf>. Accessed on 21.01.2020.
8. Tjia Linda Yin-nor (2019). China-Europe Freight Train. Retrieved from <https://eurasian-research.org/en/video/details/328>. Accessed on 21.01.2020.

TO DATE, TRAINS FROM CHINA ARE COMPLETELY DEPENDENT ON CHINESE GOODS AND ON SUBSIDIES FROM CHINA'S PROVINCIAL AUTHORITIES

НА СЕГОДНЯШНИЙ ДЕНЬ ПОЕЗДА ИЗ КИТАЯ ПОЛНОСТЬЮ ЗАВИСЯТ ОТ КИТАЙСКИХ ТОВАРОВ И СУБСИДИЙ ОТ РЕГИОНАЛЬНЫХ ВЛАСТЕЙ КИТАЯ

скромным подсчетам, их средний возраст составляет более 11 лет, это влечет за собой увеличение стоимости топлива, смазочных материалов и техническое обслуживание, а также высокий риск поломок [Международный транспортный форум, 2019].

Следующая проблема - высокая стоимость доставки на данном маршруте. Чтобы стать экономически выгодным поездка должна быть заполнена товарами в обоих направлениях. На сегодняшний день поездка из Китая полностью зависит от китайских товаров и субсидий от региональных властей Китая [Tjia, 2019]. Страны Центральной Азии не имеют таких возможностей. Поэтому выход на китайский рынок очень важен, иначе создаваемый торговый маршрут будет играть декоративную роль. Конечно, в будущем ожидается «открытие» Южной Азии через территорию Афганистана, что может значительно повысить прибыльность торгового маршрута. Однако на данный момент это довольно отдаленная, если вообще осуществимая перспектива.

В заключение, перспективы создания транспортного коридора к Южному Кавказу, предложенного Узбекистаном, неясны. Существует много препятствий, которые страны-участницы могут решить сами, но некоторые не зависят от них. Тем не менее, создание торгового маршрута с участием трех стран Центральной Азии окажет положительное влияние на связность региона. Это может снизить пограничные барьеры, увеличить региональную торговлю и оказать положительное влияние на отношения между государствами, а также создать новые сферы сотрудничества между различными министерствами и ведомствами.

Источники:

1. Podrobno.uz (2019). Узбекистан, Азербайджан, Грузия, Кыргызстан и Туркменистан в начале 2020 года запустят новый транспортный коридор. Доступен по адресу: <https://podrobno.uz/cat/economic/uzbekistan-azerbaydzhan-gruziya-kyrgyzstan-i-turkmenistan-v-nachale-2020-goda-zapustyat-novyy-transp/>. Дата обращения: 21.01.2020.
2. TASS (2017). Афганистан, Туркмения, Азербайджан, Грузия и Турция создадут транспортный коридор. Доступен по адресу: <https://tass.ru/transport/4730406>. Дата обращения: 20.01.2020.
3. Совместный доклад группы региональных экспертов (2019). Развитие транспортных коридоров в Центральной Азии и влияние инициативы «Пояс и Путь». 72-74 сс., Ташкент 2019.
4. Gazeta.uz (2017). Запуск ж/д линии «Ангрен-Пап». Доступен по адресу: <https://www.gazeta.uz/ru/2016/06/23/kamchik>. Дата обращения: 20.01.2020.
5. Фергана (2020). В портах Баку и Туркменбаши застряли сотни грузовиков из-за поломки туркменского паромы. Доступен по адресу: <https://fergana.agency/news/113991/>. Дата обращения: 20.01.2020.
6. Atameken (2016). Сколько стоит альтернативный путь доставки грузов из Украины в Казахстан? Доступен по адресу: <https://atameken.kz/ru/news/23471-skol-ko-stoit-al-ternativnyj-put-dostavki-gruzov-iz-ukrainy-v-kazahstan>. Дата обращения: 22.01.2020.
7. Международный транспортный форум (2019). Повышение торгово-транспортной связности и развитие грузоперевозок в Центральной Азии. Доступен по адресу: <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/docs/svyaznost-gruzovoy-transport-centralnaya-aziya.pdf>. Дата обращения: 21.01.2020.
8. Tjia, Linda Yin-nor (2019). Китай-Европа грузовые поезда. Доступен по адресу: <https://eurasian-research.org/en/video/details/328>. Дата обращения: 21.01.2020.

DÜNDEN BUGÜNE ÖZBEKİSTAN EKONOMİSİ: TARİHSEL GEÇMİŞİ İLE GÜNCEL GELİŞMELER

ZHANDOS RANOV

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ӨЗБЕКСТАН ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ӨТКЕНІ МЕН БҮГІНІ

Бағымсыздығын ilk yıllарында Өзбекстан Cumhuriyeti'nin ekonomik gelişimi, Өзбекстан'ın Birinci Cumhurbaşkanı İslam Karimov tarafından önerilen "Özbek Modeli" temelinde gerçekleştirilmektedir. Reform sürecinde serbest piyasa ekonomisine geçişin beş temel ilkesinin uygulanması, ülkenin belirlenen hedeflere daha kısa sürede ulaşmasında, olumlu sonuçlar elde etmesinde ve yıllık ekonomik büyümenin sağlanması ile vatandaşların refahının artırılmasına katkı sağlamaktadır. Ekonomik reformların etkili ve tutarlı bir şekilde uygulanması nedeniyle, ekonominin yapısında ve gelişim sürecinde pozitif değişimler görülmüştür (Podrobno.uz, 2017).

Reformların ilk aşamasında, pazar alt yapısının oluşturulması ve pazar ilişkilerinin kurulması adına gerekli koşullar ve düzenlemeler oluşturulmuştur. Bu aşamada girişimcilerin işlerini hızlı bir şekilde geliştirmeye başladığı görülmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yaygın bir şekilde gelişimi devlet desteğiyle ile daha da güçlenmekte olup ülke içindeki özelleştirme süreçlerinde de gelişme kaydedilmiştir (Biznes-daily.uz, 2018). Өзбекстан'daki reformların ikinci aşaması ise, tamamen ekonominin

**BAĞIMSIZLIK
YILLARI BOYUNCA
ÖZBEKİSTAN
CUMHURİYETİ'NİN
EKONOMİK GELİŞİMİ,
ÖZBEKİSTAN BİRİNCİ
CUMHURBAŞKANI
İSLAM KARİMOV
TARAFINDAN
ÖNERİLEN MODEL
TEMELİNDE
GERÇEKLEŞTİRİLMİŞTİR**

**ТӘУЕЛСІЗДІКТІҢ
АЛҒАШҚЫ
ЖЫЛДАРЫНДА
ӨЗБЕКСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ДАМУЫ
ӨЗБЕКСТАННЫҢ
БІРІНШІ ПРЕЗИДЕНТІ
ИСЛАМ КӘРІМОВТІҢ
ҰСЫНҒАН
"ӨЗБЕКСТАН
МОДЕЛІ" НЕГІЗІНДЕ
ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛДЫ**

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында Өзбекстан Республикасының экономикалық дамуы Өзбекстанның бірінші президенті Ислам Кәрімовтің ұсынған "Өзбекстан моделі" негізінде жүзеге асырылды. Еркін нарықтық экономикаға көшудің бес негізгі қағидаттарын іске асыру реформалау процесінде біршама қысқа мерзімде елге қойылған міндеттерде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге және жыл сайынғы тұрақты экономикалық өсуді және азаматтардың әл-ауқатының деңгейін арттыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Экономикалық реформаларды сауатты және дәйекті жүзеге асыру есебінен тұтастай алғанда экономиканың құрылымы мен дамуында оң өзгерістер байқалды (Podrobno.uz, 2017).

Реформалардың бірінші кезеңі нарықтық инфрақұрылымды қалыптастыру және нарықтық қатынастардың іргетасын құру үшін барлық жағдай жасалды. Бұл кезеңде кәсіпкерлер класы қарқынды дами бастады. Шағын және орта бизнес пен жеке кәсіпкерліктің қарқынды дамуы мемлекеттің қолдауымен ел ішіндегі жекешелендіру процестерімен сүйемелденді (Biznes-daily.uz, 2018). Өзбекстандағы ре-

finans sektorünü güclendirmeyi ve istikrara kavuşturmayi amaçlamıştır. Böylece 1998 yılına kadar ekonominin reel sektörüne çekilen toplam yabancı yatırım tutarı 10 milyar doları aşmıştır. Bu yabancı yatırımlar ülkenin enerji ve sanayi sektörlerinin geliştirilmesine kendi olumlu etkilerini göstermiştir.

Üçüncü aşamada ise, modern bir ekonominin temelini oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Makroekonomik dengeler de istikrar sağlanmış ve yeni kurumlar ile yönetim organları oluşturulması adına pek çok çalışmalar yapılmıştır. Çeşitli değişiklikler finansal, vergi ve para sistemlerinde gerçekleştirilmiştir. Örneğin, sadece 1998 yılında Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) hacmi %4,4 artmıştır ve bunun içinde sanayi sektörü %5,8 tarım ise %4'lük bir artış ile önde gelen sektörler arasında yer almışlardır.

Özbekistan ekonomisini gelişim süreci içerisinde 2008 sonrasında yeni bir dönemin başladığını ifade edebiliriz. Küresel finansal ve ekonomik krizin etkilerinden ekonominin büyüme oranını korumak adına Özbekistan

formalarдың екінші кезеңі экономиканың қаржы секторын нығайтуға және тұрақтандыруға толық бағытталды. Сонымен 1999 жылына дейін экономиканың нақты секторына тартылған шетелдік инвестициялардың жалпы көлемі 10 млрд. доллардан асты. Нәтижесінде ел өзінің отын-энергетикалық тәуелсіздігін қамтамасыз етіп, өнеркәсіпті нығайтты. Бұл шетелдік инвестициялар елдің энергетикалық және өнеркәсіптік салаларының дамуына оң әсерін тигізді.

Үшінші кезеңде заманауи экономиканың іргетасы құрылды. Макроэкономикалық тұрақтылыққа қол жеткізілді және жаңа институттар мен басқару органдарын құру бойынша үлкен жұмыс жүзеге асырылды. Қаржы, салық және ақша жүйелерінде түрлі өзгерістер болды. Мәселен, тек 1998 жылы ғана жалпы ішкі өнімнің (ЖІӨ) көлемі 4,4% өсті, оның ішінде өнеркәсіп секторы 5,8% және ауыл шаруашылығы 4% артты.

2008 жылдан бастап Өзбекстан экономикасының даму процесінде жаңа кезең басталды деп айтуға болады. Әлемдік қаржы және экономикалық дағдарыстың

Devleti “2009-2015” krizle mücadele programı hazırlanmıştır. Program zorlu kriz koşullarında bile ekonominin büyümesini sürdürülebilirliği ile istihdam düzeyini korumayı amaçlamıştır. Öte yandan çeşitli sosyal programlar geliştirilerek halkın refahının istikrarlı bir şekilde korunması sağlanmaya çalışılmıştır (Cyberleninka.ru, 2018). Bu alınan önlemler sayesinde krizin etkileri belirli ölçülerde azaltılmasına rağmen ekonominin büyüme oranının 2008’de %9’dan 2015’de %7’ye düşmesinin önüne geçilememiştir (Dünya Bankası, 2019). İslam Karimov’un vefatının ardından 2016 yılında Cumhurbaşkanlığına seçilen Şavkat Mirziyoyev ülkenin ekonomik durumunun daha üst seviyelere taşınarak canlandırılması gerektiğini ve bunun da pek çok sektörlerde yapılacak reformlarla olabileceğini belirtmiştir. Mirziyoyev liderliğindeki Özbekistan ekonomisinin belirlenen pek çok alanda planlanan ve gerçekleştirilmekte olan reformlar sayesinde dünyaya daha fazla açılarak ekonominin altyapısının sağlam-

әсерінен экономиканың өсу қарқынын қорғау мақсатында Өзбекстанның «2009-2015 жылдарға арналған» дағдарысқа қарсы бағдарламасы дайындалды. Бағдарлама қиын дағдарыс жағдайында да жұмыспен қамту деңгейін экономиканың өсуінің тұрақтылығымен қамтамасыз етуге бағытталған. Екінші жағынан, халықтың әл-ауқатын тұрақты қорғауды қамтамасыз ету үшін түрлі әлеуметтік бағдарламалар жасалды (Cyberleninka.ru, 2018). Осы шаралардың арқасында дағдарыстың салдары белгілі бір дәрежеде азайтылғанымен, экономиканың өсу қарқыны 2008 жылғы 9% -дан 2015 жылы 7% -ға дейін құлдыраған жоқ (Dünya Bankası, 2019). Ислам Каримов қайтыс болғаннан кейін 2016 жылы Президент болып сайланған Шавкат Мирзиёев елдің экономикалық жағдайын жоғары деңгейге көтеру керек екенін және бұл көптеген салалардағы реформалар нәтижесінде болуы мүмкін екенін мәлімдеді. Мирзиёев басқарған өзбек

laştırılmasına olanak sağlamaktadır. 14 Aralık 2016 yılında Oliy Meclisinin ortak toplantısında Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev, endüstrilerin ve bölgelerin modernleşmesinin, rekabet güçlerinin artırılmasının ve ihracat potansiyelinin geliştirilmesinin her daim devletin gözetiminde olacağını belirtmiştir (Fundamental-economic.uz, 2017).

2015'den itibaren etkisini gösteren ekonomik durgunluk Mirziyoyev'in reformlarının ilk neticelerini göstermesi ile birlikte artış eğilimine girerek 2017'deki %4,4'den 2018'de %5,1 ve 2019'da %5,2'ye çıktığı görülmektedir (World Bank, 2019). Sektörel bazda ise ülkenin GSYİH'sının gelişimi içerisinde en büyük katkının sanayi ve inşaat sektörlerinden sağlandığı görülmektedir. Örneğin, inşaat sektörünün hacmi 2018 yılına göre %19,3 artarak 2019'da 6,1 milyar doları oluşturmuştur.

Dünya Bankası uzmanlarının tahminlerine göre, 2021'de Özbekistan'ın GSYİH'daki artışı %5,5 ve 2021'de ise %6 olacağı tahmin edilmektedir. Aynı zamanda uzmanlara göre bu göstergeli etkileyen ana faktörler arasında yabancı yatırımlarda artış ile ihracat hacminin çoğalması bulunmaktadır (Andris Molchanov, 2019).

Ülkeye yapılan yabancı yatırımlara baktığımızda en büyük yatırım potansiyeline geleneksel endüstrilerin sahip olduğu görülmektedir. Bunlar arasında petrol ve doğal gaz, kimya ve madencilik sektörlerine ek olarak ziraat ve tekstil endüstrileri ile inşaat, bankacılık, telekomünikasyon ve turizm gibi büyüme oranları artan ve potansiyel vaat eden alanlarda dahil olmaktadır (Podrobno.uz, 2019). Buna ek olarak ülkenin Ekonomi ve Sanayi Bakanlığı, Özbekistan'ın 2030 yılına kadar ilk 50 ekonominin arasında yer alması için entegre bir kalkınma konsepti geliştirmektedir (Uz.

**DÜNYA BANKASI
UZMANLARININ
TAHMİNLERİNE
GÖRE, 2021'DE
ÖZBEKİSTAN'IN
GSYİH'DAKİ ARTMA
%5,5 VE
2021'DE İSE %6
OLACAKTIR**

**ДҮНИЕЖҮЗІЛІК БАНК
САРАПШЫЛАРЫНЫҢ
БОЛЖАМЫНА
СӘЙКЕС
ӨЗБЕКСТАННЫҢ
ЖАЛПЫ ӨНІМІНІҢ
ӨСІМІ 2021 ЖЫЛЫ
5,5%, АЛ 2021 ЖЫЛЫ
6% ҚҰРАЙДЫ**

экономикасы көптеген салаларда жоспарланған және жүзеге асырылған реформалардың арқасында әлемге кеңірек ашылу арқылы экономиканы одан әрі нығайтуға мүмкіндік береді. 2016 жылғы 14 желтоқсанда Олий Мажлистің бірлескен отырысында Өзбекстан Республикасының Президенті Ш.М. Мирзиёев салалар мен аймақтарды жаңғырту, олардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру, экспорттық әлеуетті дамыту мемлекеттің басты назарында болатынын атап өтті (Fundamental-economic.uz, 2017).

2015 жылдан бастап күшіне енген экономикалық құлдырау Мирзиёев реформаларының алғашқы нәтижелерімен бірге өсу тенденциясын көрсетті, ол 2017 жылғы 4,4% -дан 2018 жылы 5,1% -ға және 2019 жылы 5,2% -ға өсті (World Bank, 2019). Салалық негізде өнеркәсіп пен құрылыс салалары елдің ЖІӨ-нің дамуына үлкен ықпал етті. Құрылыс жұмыстарының көлемі 2018 жылмен салыстырғанда 19,3% -ға артып, 6,1 млрд. доллар құрады.

Дүниежүзілік банк сарапшыларының болжамына сәйкес Өзбекстанның жалпы өнімінің өсімі 2021 жылы 5,5%, ал 2021 жылы 6% құрайды. Сонымен қатар, сарапшылар көрсеткішке әсер ететін басты факторлар шетелдік инвестициялар көлемі, ауыл шаруашылығындағы жағдай және экспорттың өсу қарқыны болатынын атап өтті (Andris Molchanov, 2019).

Елдегі ең үлкен инвестициялық әлеуетке дәстүрлі салалар ие. Бұл мұнай-газ, химия және тау-кен өндіру, ауыл шаруашылығы және тоқыма өнеркәсібі, сондай-ақ құрылыс, банк, телекоммуникация және туризм сияқты әлеуетті перспективалық бағыттар. Сонымен қатар бүгінгі таңда елдің Экономика және өнеркәсіп министрлігі кешенді даму тұжырымдамасын

sputniknews.ru, 2019).

2018'e göre, doğrudan yabancı yatırım hacmi yaklaşık 1,5 kat artarak 4,2 milyar dolara ulaşmıştır. Bu nedenle 142 modern işletme devreye alınmıştır (Regnum.ru, 2018). Yani, örneğin, metalurji endüstrisinde doğrudan yabancı yatırımlar gelişimi 2018'e göre 2 kattan fazla artmıştır, tekstil endüstrisi 2,7 kat, gıda ürünleri üretimi 3,1 kat, ilaç endüstrisi 6,3 kat artmıştır (Uzdaily.com, 2019). 2018 yılında Özbekistan Devlet Yatırım Komitesi'ne göre, yetkililer 1,7 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. Son 20 yıl içerisinde Özbekistan ekonomisinde doğrudan yabancı yatırımların hacmi 25,3 milyar doları oluşturmuştur. Bunun 11,8 milyar doları son birkaç yılda yatırılmıştır. Eğer ülkede değişiklikler son birkaç yıldaki aynı yüksek hızda gerçekleşmeye devam ederse, devlet yabancı yatırımcılara uzun vadeli yatırımlar için her zamankinden daha ilgi çekici fırsatlar sunabilecektir. Bu noktada 2018'de Özbekistan'ın Doing Business değerlendirmesinde 166. sıradan 76. sıraya çıkması da yatırımcıların ilgisini çektiğini

азірледі, ол Өзбекстанға 2030 жылға қарай табыс деңгейі орташадан жоғары 50 әлем елдерінің тобына кіруге мүмкіндік береді (Uz.sputniknews.ru, 2019).

2018 жылмен салыстырғанда тікелей шетелдік инвестициялар көлемі 1,5 есеге артып, 4,2 миллиард долларға жетті. Осының есебінен 142 заманауи кәсіпорын іске қосылды (Regnum.ru, 2018). Мәселен, металлургия саласындағы тікелей шетелдік инвестициялардың өсуі 2018 жылмен салыстырғанда 2 еседен астам, тоқыма саласы 2,7 есе, азық-түлік тауарлары өндірісі 3,1 есе, фармацевтика саласы 6,3 есе өсті (Uzdaily.com, 2019). Өзбекстанның Инвестициялар жөніндегі мемлекеттік комитетінің мәліметтері бойынша 2018 жылы билік 1,7 млрд. доллар тікелей шетелдік инвестицияларды игерді. Соңғы 20 жылда Өзбекстан экономикасына игерілген тікелей шетелдік инвестициялар көлемі 25,3 млрд долларды құрайды. Оның 11,8 миллиард доллары соңғы бірнеше жылда инвестиция ретінде тартылған. Егер елдегі өзгерістер соңғы бірнеше жылдағыдай жоға-

belirtmeliyiz (Forbes.kz, 2019).

Sonuç olarak yatırım ve tüketimin artması, ülke ekonomisinin büyüme oranına ve genel anlamda kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Önümüzdeki dönemde yatırımların ekonomik büyümenin ana motoru olmaya devam edeceği de ifade edilebilir. Genel olarak, 2020-2021 yılları devam eden ekonomik reformlar ekonominin büyüme oranının gücüne güç katacaktır. İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, hane halkı gelirlerinin artması, ihracat hacminde beklenen artış gibi olumlu senaryolar bir arada düşünüldüğünde Özbekistan ekonomisinin önümüzdeki yıllar içerisinde sürdürülebilir artışını devam ettirebileceğini ifade edebiliriz.

Kaynaklar:

1. Podrobno.uz (2017). Bağımsız Özbekistan'ın ekonomik gelişimi. Alınan adres: <https://podrobno.uz/cat/economic/ekonomicheskoe-razvitie-nezavisimogo-uzbekistana>. Erişim tarihi: 04.01.2020.
2. Biznes-daily.uz (2018). Özbekistan Cumhuriyeti ekonomisinin oluşumu ve gelişimi. Alınan adres: <http://www.biznes-daily.uz/uz/birjaexpert/56298--stanovlni-i-razviti-ekonomiki-rspubliki-uzbkistan>. Erişim tarihi: 04.01.2020.
3. Cyberleninka.ru (2018). Özbekistan Cumhuriyeti ekonomisinin kalkınma trendi. Alınan adres: <https://cyberleninka.ru/article/n/tendentsii-razvitiya-ekonomiki-rspubliki-uzbekistan/viewer>. Erişim tarihi: 05.01.2020.
4. Fundamental-economic.uz (2017). Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Shavkat Mirziyoyev'in 2017 raporu. Alınan adres: <https://fundamental-economic.uz/article/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4-%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0-%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%A3%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D0%BA%D0%B8/>. Erişim tarihi: 06.01.2020.
5. Vadim Erzikov (2020). "Özbekistan'ın GSYH % 5,5 arttı" haberi. Alınan adres: <https://kursiv.kz/news/mirovaya-ekonomika/2020-01/vvp-uzbekistana-vyros-na-55>. Erişim tarihi: 07.01.2020.
6. Andris Molchanov (2019). "Özbekistan

**2018'E GÖRE,
DOĞRUDAN YABANCI
YATIRIM HACMİ
YAKLAŞIK 1,5 KAT
ARTARAK 4,2 MİLYAR
DOLARA ULAŞMIŞTIR**

**2018 ЖЫЛМЕН
САЛЫСТЫРҒАНДА
ТІКЕЛІ ШЕТЕЛДІК
ИНВЕСТИЦИЯЛАР
КӨЛЕМІ 1,5
ЕСЕГЕ АРТЫП,
4,2 МИЛЛИАРД
ДОЛЛАРҒА ЖЕТТІ**

ры қарқынмен болатын болса, мемлекет шетелдік инвесторларға ұзақ мерзімді салымдар үшін барынша қызықты мүмкіндіктер ұсына алады. Айта кету керек, Özbekistan соңғы бірнеше жылда DoingBusiness рейтингінде 166-орыннан 76-орынға көтерілді (Forbes.kz, 2019).

Инвестициялар мен тұтынудың өсуі елдегі нақты ЖІӨ-нің өсуіне ықпал етті. Инвестициялар экономика өсуінің негізгі қозғаушы күші болып қалады. Тұтастай алғанда, 2020-2021 жылдар іске қосылған экономикалық реформаларды ескере отырып неғұрлым серпінді болады. Іскерлік және инвестициялық ахуалды жақсарту, үй шаруашылықтарының кірісін арттыру және экспорт көлемінің күтілетін өсуі сияқты жағымды сценарийлерді ескере отырып, Özbekistan экономикасы алдағы жылдары тұрақты өсуді жалғастырады деп айтуға болады.

Дереккөз:

1. Podrobno.uz (2017). Тәуелсіз Özbekistанның экономикалық дамуы. Сілтеме: <https://podrobno.uz/cat/economic/ekonomicheskoe-razvitie-nezavisimogo-uzbekistana/>. Қаралған уақыты: 04.01.2020.
2. Biznes-daily.uz (2018). Özbekistan Республикасы экономикасының қалыптасуы және дамуы. Сілтеме: <http://www.biznes-daily.uz/uz/birjaexpert/56298--stanovlni-i-razviti-ekonomiki-rspubliki-uzbkistan>. Қаралған уақыты: 04.01.2020.
3. Cyberleninka.ru (2018). Özbekistan Республикасы экономикасының даму үрдісі. Сілтеме: <https://cyberleninka.ru/article/n/tendentsii-razvitiya-ekonomiki-rspubliki-uzbekistan/viewer>. Қаралған уақыты: 05.01.2020.
4. Fundamental - economic.uz (2017). Özbekistan Республикасының Президенті Шавкат Мирзиёевтің 2017 жылғы баяндамасы. Сілтеме: <https://fundamental-economic.uz/article/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4-%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0-%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%A3%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D0%BA%D0%B8/>. Қаралған уақыты: 06.01.2020.
5. Vadim Erzikov (2020). Özbekistанның

бүймесінде Дүние Банкaсı'nın таһминлерини геғти" һаһери. Аһнан адрес: <https://kursiv.kz/news/mirovaya-ekonomika/2019-06/uzbekistan-obognal-prognoz-vsemirnogo-banka-po-rostu-vvp>. Еришм тарихи: 08.01.2020.

7. Uz.sputniknews.ru (2019). "Ўзбекисан'ин 2019 Үилинда GSYH'ı 361,8 трйон сум олустурду" һаһери. Аһнан адрес: <https://uz.sputniknews.ru/economy/20191025/12683453/VVP-Uzbekistana-za-2019-god-sostavil-3618-trln-sumov.html>. Еришм тарихи: 08.01.2020.
8. Podrobno.uz (2019). Ўзбекисан, бөлгеде доғрудан Үабансı Үатирмларı ие економик бүйүмеҮи чекмек ичин Үени бир итии гүч һалине гелебилр. Аһнан адрес: <https://podrobno.uz/cat/economic/uzbekistan-mozhet-stat-novym-drayverom-dlya/>. Еришм тарихи: 08.01.2020.
9. Regnum.ru (2018). Ўзбекисан 2019'da 4,2 мйлар доларлик Үабансı Үатирм беклийор. Аһнан адрес: <https://regnum.ru/news/economy/2547049.html>. Еришм тарихи: 08.01.2020.
10. Uzdaily.com (2019). 2019'un ilk 5 айында доғрудан Үабансı Үатирм һасми 2,5 мйлар долар оларак геçкелешти. Аһнан адрес: <http://www.uzdaily.com/ru/post/44658>. Еришм тарихи: 09.01.2020.
11. Forbes.kz (2019). Ўзбекисан'da Үабансı Үатирм. Аһнан адрес: https://forbes.kz/finances/investment/uzbekistan_nameren_za_god_udvoit_pritok_inostrannyih_investitsiy/. Еришм тарихи: 09.01.2020.

ЖІӨ 5,5% - ға өстри. Сілтеме: <https://kursiv.kz/news/mirovaya-ekonomika/2020-01/vvp-uzbekistana-vyros-na-55>. Қаралған уақыты: 07.01.2020.

6. Andris Molchanov (2019). "Ўзбекисан Дүниежүзілік Банктиң өсу жөниндегі болжамынан асып түсті" һаһары. Сілтеме: <https://kursiv.kz/news/mirovaya-ekonomika/2019-06/uzbekistan-obognal-prognoz-vsemirnogo-banka-po-rostu-vvp>. Қаралған уақыты: 08.01.2020.
7. Uz.sputniknews.ru (2019). "2019 жылы Ўзбекисанның ЖІӨ 361,8 трлн. Сом құрады" һаһары. Сілтеме: <https://uz.sputniknews.ru/economy/20191025/12683453/VVP-Uzbekistana-za-2019-god-sostavil-3618-trln-sumov.html>. Қаралған уақыты: 08.01.2020.
8. Podrobno.uz (2019). Ўзбекисан тікелей шетелдік инвестицияларды тарту және өңірде экономикалық өсу үшін жаңа қозғаушы күшке айналуы мүмкін. Сілтеме: <https://podrobno.uz/cat/economic/uzbekistan-mozhet-stat-novym-drayverom-dlya/>. Қаралған уақыты: 08.01.2020.
9. Regnum.ru (2018). Ўзбекисан 2019'da 4,2 мйлар доларлик Үабансı Үатирм беклийор. Сілтеме: <https://regnum.ru/news/economy/2547049.html>. Қаралған уақыты: 08.01.2020.
10. Uzdaily.com (2019). 2019 жылдың алғашқы 5 айында тікелей шетелдік инвестициялар көлемі 2,5 млрд. доллар құрады. Сілтеме: <http://www.uzdaily.com/ru/post/44658>. Қаралған уақыты: 09.01.2020.
11. Forbes.kz (2019). Ўзбекисанға шетелдік инвестициялар. Сілтеме: https://forbes.kz/finances/investment/uzbekistan_nameren_za_god_udvoit_pritok_inostrannyih_investitsiy/. Қаралған уақыты:

POSITIVE NEUTRALITY BASED ON GAS EXPORTS: OVERVIEW OF TURKMENISTAN'S FOREIGN POLICY

ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

«ПОЗИТИВНАЯ НЕЙТРАЛЬНОСТЬ» НА ОСНОВЕ ЭКСПОРТА ГАЗА: ОБЗОР ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ТУРКМЕНИСТАНА

Turkmenistan, under its first president Saparmurat Niyazov, proclaimed its permanent neutrality status on December 12, 1995, when the UN General Assembly adopted a special resolution on the issue, which was backed by a relevant constitutional law. Since then, the doctrine of 'positive neutrality' has become the basis of the country's foreign policy as Ashgabat avoids involvement in any military or political blocks or activities. The proclamation of that status was a unilateral voluntary act of Turkmenistan that lacks guarantees from other states but is supported by the UN [Yapici, 2017]. However, Turkmenistan cannot stand aside from the geopolitical changes in the region. Whilst the regional states, during the past several years, have been experiencing significant changes in both their internal and external politics due to power transitions in Uzbekistan, Kazakhstan, and Kyrgyzstan, the leadership of Turkmenistan also seeks to respond to the current trends by being more active in international and regional politics.

Turkmenistan aims to strengthen its position through developing transit routes and diversifying markets for hydrocarbon exports, simultaneous-

THROUGH DEVELOPING TRANSIT ROUTES AND DIVERSIFYING MARKETS FOR HYDRO-CARBON EXPORTS, TURKMENISTAN AIMS TO SIMULTANEOUSLY LIMIT THE INTERFERENCE OF OUTSIDE ACTORS AND REMAIN RELATIVELY ALOOF OF GEOPOLITICAL AMBITIONS OF ITS NEIGHBORS

ЧЕРЕЗ РАЗВИТИЕ ТРАНЗИТНЫХ МАРШ-РУТОВ И ДИВЕРСИФИКАЦИЮ РЫНКОВ УГЛЕВОДОРОДНОГО ЭКСПОРТА, ТУРКМЕНИСТАН НАМЕРЕН ОДНОВРЕМЕННО ОГРАНИЧИВАЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ВНЕШНИХ АКТОРОВ ОСТАВАТЬСЯ В СТОРОНЕ ОТ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ АМБИЦИИ СОСЕДЕЙ

Туркменистан, при руководстве своего первого президента Сапармурата Ниязова, провозгласил статус постоянного нейтралитета 12 декабря 1995 года, когда Генеральная Ассамблея ООН приняла специальную резолюцию по данному вопросу, которая была поддержана соответствующим конституционным законом. С тех пор, доктрина «позитивного нейтралитета» стала основой внешней политики страны, при этом Ашхабад избегает участия в каких-либо военных или политических блоках или действиях. Провозглашение данного статуса было односторонним добровольным актом Туркменистана, который лишен гарантий со стороны других государств, но поддерживается ООН [Япичи, 2017]. Однако, Туркменистан не может оставаться в стороне от геополитических изменений в регионе. В то время как региональные государства, в течение последних нескольких лет, претерпевают значительные изменения как во внутренней, так и во внешней политике из-за смены власти в Узбекистане, Казахстане и Кыргызстане, руководство Туркменистана также стремится реагиро-

ly limiting the interference of outside actors and remaining relatively aloof of geopolitical ambitions of its neighbors [Bohr, 2016]. As a result, Turkmenistan nowadays is among the world's most isolated countries with a closed political system and society.

Turkmenistan's foreign policy is pursued under the Concept of Foreign Policy of Neutral Turkmenistan for 2017-2023 with the aim to systematically strengthen its bilateral relations with other states and cooperation with international organizations, whereas the main anchors of external collaboration are Turkmenistan's energy and cotton exports. Namely, Turkmenistan has 19.5 trillion cubic meters (cbm) of gas reserves, which is around 9.9% of total world reserves. There is also limited oil production at around 10.6 million tons per year, which allows covering domestic consumption. Turkmenistan is also the ninth largest cotton producer in the world [Hug, 2019].

Accordingly, Ashgabat's foreign strategy prioritizes its energy exports, which represent around 80% of its export revenues, and aims to diversify its export destinations. While, during the Soviet period, Turkmenistan supplied gas to its neighboring republics, after

вать на текущие тенденции, будучи более активным в международной и региональной политике.

Туркменистан стремится усилить свои позиции путем развития транзитных маршрутов и диверсификации рынка экспорта углеводородов, одновременно ограничивая вмешательство внешних участников и оставаясь относительно в стороне от геополитических амбиций своих соседей [Бор, 2016]. В результате, Туркменистан, на сегодняшний день является одной из самых изолированных стран с закрытой политической системой и обществом.

Внешняя политика Туркменистана, проводимая в рамках «Концепции внешней политики нейтрального Туркменистана на 2017–2023 годы», систематически укрепляет двусторонние отношения и сотрудничество с международными организациями, тогда как основными столпами международного сотрудничества являются экспорт энергоресурсов и хлопка Туркменистана. А именно, Туркменистан имеет 19,5 трлн кубометров газа, что составляет около 9,9% от общих мировых запасов. Также обладает небольшим количеством

the independence, its major gas export destinations were Russia that re-exported the Turkmen gas to Europe via the Soviet-era pipelines and Iran – through a pipeline that was completed in 1997. But in 2009, Russia halted its gas imports due to Turkmenistan's rejection to renegotiate the rates following the drop in world gas prices during the 2008 crisis. By 2011, the sides agreed to resume the supply of gas but Russia gradually decreased its volume until the full rejection of gas purchases at the end of 2015 [Pannier, 2019]. Iran, which purchased Turkmen gas in a barter system, also suspended its procurement in 2017 due to Ashgabat's claim about Tehran's debt of \$1.8 billion for supplies purchased 10 years before. Despite Russia resumed the import of Turkmen gas in April 2019, Turkmenistan has already diversified its gas exports eastward. China has become the largest recipient of the Turkmen gas, having exported 90% of its volume in 2017, which accounts for around 27% of China's total gas imports [Laumulin, 2018].

At the same time, the export of Turkmen gas to China is limited to 35 billion cbm per year due to the capacity of the Central Asia-China gas pipeline that passes through the territories of Uzbekistan and Kazakhstan [Laumulin, 2018]. The so-called Line D of this pipeline that is supposed to go via Tajikistan and Kyrgyzstan was postponed several times despite its planned completion in 2016.

Meanwhile, Turkmenistan takes active steps to finally implement the Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India (TAPI) pipeline project. In February 2018, President of Turkmenistan Gurbanguly Berdimuhamedov participated in the ground-breaking ceremony of Afghanistan's section of TAPI in the Afghan province of Herat. Moreover, the construction

BESIDE THE ENERGY SECTOR, TURKMENISTAN'S AGRICULTURAL SECTOR, MAINLY COTTON AND WHEAT PRODUCTION, HAS A SIGNIFICANT SHARE IN THE COUNTRY'S GDP WITH 13% AND EMPLOYS APPROXIMATELY HALF OF THE POPULATION

ПОМИМО ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СЕКТОРА, СЕЛЬСКО-ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ СЕКТОР, А ИМЕННО ПРОИЗВОДСТВО ХЛОПКА И ПШЕНИЦЫ ЗАНИМАЕТ ЗНАЧИТЕЛЬНУЮ ДОЛЮ В ВВП СТРАНЫ - 13%, ГДЕ ЗАНЯТО ПРИМЕРНО ПОЛОВИНА НАСЕЛЕНИЯ

нефти - около 10,6 млн тонн в год, которое позволяет обеспечивать внутреннее потребление. Туркменистан также является 9-м крупнейшим производителем хлопка в мире [Хар, 2019].

Соответственно, внешняя стратегия Ашхабада отдает приоритет экспорту энергоносителей, которое составляет около 80% всех экспортных доходов страны и направлена на диверсификацию направлений экспорта. Если в советский период Туркменистан поставлял газ своим соседним республикам, то после обретения независимости, его основным пунктом экспорта газа была Россия для реэкспорта в Европу по советским трубопроводам и Иран по трубопроводу, завершённому в 1997 году. Однако в 2009 году, Россия приостановила импорт газа в связи с отказом Туркменистана пересмотреть ставку из-за падения мировых цен на газ во время кризиса 2008 года. К 2011 году, стороны согласились возобновить поставки газа, но Россия постепенно сократила количество до полного отказа от покупки в конце 2015 года [Панье, 2019]. Иран, который закупал туркменский газ по бартерной системе, в 2017 году также приостановил свои поставки из-за претензий Ашхабада о задолженности Тегерана в размере 1,8 миллиарда долларов за поставки, приобретенные 10 лет назад. Несмотря на то, что Россия возобновила импорт туркменского газа в апреле 2019 года, Туркменистан уже диверсифицировал экспорт газа в восточном направлении. Китай стал крупнейшим получателем туркменского газа, который экспортировал 90% туркменского газа в 2017 году, что составляет около 27% от общего импорта Китая [Лаумулин, 2018].

В то же время, экспорт туркмен-

of the pipeline through the Turkmen territory is nearing completion, and President Berdimuhamedov signed a decree in early January 2020 allowing Vnesheconombank to request a loan for the construction of TAPI from the Saudi Development Fund. It is noteworthy that 85% of shares of the TAPI Pipeline Company Ltd belong to Turkmengaz, whereas the Afghan Gas Corporation, Pakistan's Inter State Gas Systems and Indian GAIL have a 5% stake each [Hronikatm.com, 2020]. However, at present, with TAPI being a distant perspective, China is the only major exporter, which makes the Turkmen economy vulnerable. Turkmenistan possesses the fourth largest gas deposits in the world, but its political and geographical isolation limits the gas export potential of the country, especially taking into account that the country is surrounded by the world's largest gas exporters that are interested in exporting their own gas.

Beside the energy sector, Turkmenistan's agricultural sector, mainly cotton and wheat production, has a significant share in the country's GDP with 13% and employs approximately half of the population. Turkmenistan supplies China, Russia, the UK, South Korea, Turkey, Iran, Indonesia, Singapore, Ukraine and the Baltic countries with cotton sold at auctions of the country's commodity and raw materials exchange [Hug, 2019].

However, in recent years, Turkmenistan has been facing a substantial crisis due to a reduction in revenues in the main sectors that support economy – energy and agriculture. Numerous reports indicate the shortage of basic food items and queues for bread stretching outside state stores. The reduction of domestic production, in addition to the deficit of basic, largely imported, consumer goods due to the rising inflation rate (estimated at about 294%

GIVEN THE INSTABILITY IN THE NORTHERN REGIONS OF AFGHANISTAN, THE TURKMEN LEADERSHIP IS FORCED TO MAINTAIN ITS CONSTANT COMBAT READINESS TO PROTECT THE BORDERS

УЧИТЫВАЯ НЕСТАБИЛЬНОСТЬ В СЕВЕРНЫХ РЕГИОНАХ АФГАНИСТАНА, ТУРКМЕНСКИЕ ВЛАСТИ ВЫНУЖДЕНЫ СОХРАНЯТЬ ПОСТОЯННУЮ БОЕВУЮ ГОТОВНОСТЬ ДЛЯ ЗАЩИТЫ ГРАНИЦЫ

ского газа в Китай ограничен в количестве 35 млрд. кубометров в год из-за пропускной способности газопровода Центральная Азия-Китай, который проходит через территории Узбекистана и Казахстана [Лаумулин, 2018]. При этом, так называемая линия D трубопровода Центральная Азия-Китай, которая должна была пройти через территории Таджикистана и Кыргызстана, несколько раз откладывалась, несмотря на план строительства в 2016 году.

Между тем, Туркменстан предпринимает активные шаги для реализации трубопровода Туркменистан-Афганистан-Пакистан-Индия (ТАПИ). В феврале 2018 года, президент Туркменистана Гурбангулы Бердымухамедов принял участие в церемонии закладки фундамента ТАПИ в афганской провинции Герат. Более того, строительство газопровода через территорию Туркменистана близится к завершению, а президент Бердымухамедов в начале января 2020 года подписал указ, разрешающий Внешэкономбанку запрашивать кредит на строительство ТАПИ у Саудовского фонда развития. Стоит отметить, что 85% акций TAPI Pipeline Company Ltd принадлежит Туркменгазу, в то время как Афганская газовая корпорация, Пакистанская межгосударственная газовая система и индийская GAIL имеют по 5% акций каждая [Hronikatm.com, 2020]. Однако, в настоящее время, когда ТАПИ является отдаленной перспективой, Китай является единственным крупным экспортером, что делает экономику Туркменистана уязвимой. Туркменистан обладает четвертыми по величине газовыми месторождениями в мире, но его политическая и географическая изоляция ограничивает экспортный потенциал страны, особенно с учетом того, что

by foreign economists), causes difficulties for the country's economy [Jakóbowski and Marszewski, 2018]. As a response, the government introduced reforms, including a gradual abolition of subsidies that guaranteed large volumes of free gas, water and electricity to Turkmen citizens in 2017. At the same time, Turkmen diplomats increased their efforts in attracting foreign investments, which is somewhat problematic, given that Turkmenistan is not even listed in the World Bank's "Doing Business" index, while in the Transparency International's Corruption Perceptions Index Turkmenistan is ranked 161st out of 180 surveyed countries in 2018 [Transparency International, 2019].

Meanwhile, Turkmenistan has become more active in developing cooperation with the post-Soviet states. In 2019, Turkmenistan assumed the rotating CIS chairmanship, within which it hosted the CIS heads of state summit in October 2019. In August 2019, Turkmenistan hosted the First Caspian Economic Forum in the resort town of Awaza near the Caspian port of Turkmenbashi. In November 2019, President Berdimuhamedov participat-

страна окружена крупнейшими в мире экспортерами газа, которые заинтересованы в экспорте собственного газа.

Помимо энергетического сектора, сельскохозяйственный сектор, а именно производство хлопка и пшеницы занимает значительную долю в ВВП страны - 13%, где занято примерно половина населения. Туркменистан снабжает Китай, Россию, Великобританию, Южную Корею, Турцию, Иран, Индонезию, Сингапур, Украину и страны Балтии хлопком, продаваемым на аукционах товарно-сырьевой биржи страны [Хаг, 2019].

Однако, в последние несколько лет, Туркменистан столкнулся с серьезным кризисом из-за сокращения доходов в секторах, поддерживающих экономику: в энергетике и сельском хозяйстве. Многочисленные публикации указывают на нехватку основных продуктов питания и очередей для покупки хлеба снаружи государственных магазинов. Сокращение внутреннего производства в дополнение к дефициту основных импортируемых потребительских товаров из-за растущего уровня ин-

ed in the second consultative meeting of the heads of the Central Asian states in Tashkent. In 2017-2019, Turkmenistan chaired the International Fund for Saving the Aral Sea and initiated the adoption of two resolutions of the UN General Assembly on cooperation between the UN and the fund [Turkmenportal, 2019].

As for bilateral cooperation, Turkmenistan mainly focuses on the neighboring countries. Russia is among the strategic partners, relations with which have significantly improved in recent years. With Kazakhstan, Turkmenistan cooperates in the field of maritime transport and in the creation of an international transit telecommunication system "Turkmenistan - Kazakhstan", in addition to the Kazakhstan-Turkmenistan-Iran railway that is expected to be fully operational in 2021. With Kyrgyzstan, Turkmen authorities agreed on the construction of the gas pipeline along the Turkmenistan-Uzbekistan-Tajikistan-Kyrgyzstan-China route and intensified joint work in the fields of industrial cooperation, agribusiness and communications. The priority areas of cooperation with Tajikistan are transit and trade, with Tajikistan purchasing petroleum products, liquefied natural gas, refined cottonseed oil, and cement from Turkmenistan. Relations with Uzbekistan in recent years were upgraded to a strategic level. Thus, according to President Berdimuhamedov, Turkmenistan will continue to expand friendly and good neighborly relations with the Central Asian countries, with which it is united by historical and cultural ties [Turkmenistan News Gazette, 2019; Laumulin, 2018].

On the other hand, Afghanistan remains the main security concern not only for Turkmenistan but also for the regional states. Nevertheless, during 2018, Turkmenistan and Afghanistan reached a number of valuable results.

BY MAINTAINING ITS 'POSITIVE NEUTRALITY' STRATEGY, TURKMENISTAN HAS TO WORK MORE CLOSELY WITH ITS REGIONAL PARTNERS, ESPECIALLY UNDER THE CONDITIONS OF FALLING GAS REVENUES AND WORSENING SOCIO-ECONOMIC ISSUES

СОХРАНЯЯ СВОЮ СТРАТЕГИЮ «ПОЗИТИВНОГО НЕЙТРАЛИТЕТА», ТУРКМЕНИСТАН ДОЛЖЕН БОЛЕЕ ТЕСНО СОТРУДНИЧАТЬ С РЕГИОНАЛЬНЫМИ ПАРТНЕРАМИ В УСЛОВИЯХ СНИЖЕНИЯ СВОИХ ДОХОДОВ ОТ ГАЗА И ВЫТЕКАЮЩИХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ

фляции (по оценкам иностранных экономистов, составляющего около 294%) создает трудности для экономики страны [Якововский, Маршевский, 2018]. Ответной мерой, правительство ввело реформы, включая постепенную отмену субсидий в 2017 году, которые гарантировали достаточные объемы бесплатного газа, воды и электричества гражданам Туркменистана. В то же время, туркменские дипломаты увеличили свою активность по привлечению иностранных инвестиций, что немного проблематично, если учесть, что Туркменистан даже не включен в индекс «Doing Business» Всемирного банка, тогда как в индексе восприятия коррупции Transparency International Туркменистан занял 161-е место из 180 опрошенных стран в 2018 году [Transparency International, 2019].

Между тем, Туркменистан стал активнее развивать сотрудничество с постсоветскими государствами. В 2019 году, Туркменистан председательствовал в чередующем председательстве СНГ, в рамках которого в октябре 2019 года состоялся саммит глав государств СНГ. В августе 2019 года, в Туркменистане состоялся Первый Каспийский экономический форум в курортном городе Аваза недалеко от каспийского порта Туркменбаши. В ноябре 2019 года, президент Бердымухамедов принял участие во втором консультативном совещании глав государств Центральной Азии в Ташкенте. В 2017–2019 годах, Туркменистан возглавлял Международный фонд спасения Арала и инициировал принятие двух резолюций Генеральной Ассамблеи ООН о сотрудничестве между ООН и фондом [Turkmenportal, 2019].

Что касается двустороннего сотрудничества, Туркменистан при-

In addition to the opening ceremony of the Afghan section of the TAPI gas pipeline, President Berdimuhamedov participated in laying the foundation of the Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan transmission line and fiber-optic cable, as well as the opening of the new Serkhetabat-Turgundi railway. Earlier, in November 2017, the parties also signed an agreement on the creation of the Afghanistan-Turkmenistan-Azerbaijan-Georgia-Turkey (Lapis Lazuli) transit corridor that is expected to connect mainly through railways and highways the Afghan province of Herat with the port of Turkmenbashi, thus creating vast opportunities for cooperation if implemented [Turkmenistan News Gazette, 2019]. However, given the instability in the northern regions of Afghanistan bordering Turkmenistan and Tajikistan, about which Moscow warned Ashgabat several times and even proposed its support in guarding the Turkmen-Afghan border, the Turkmen leadership has to pay more attention to maintaining its constant combat readiness to protect the

дает значение соседним странам. Россия, входит в число стратегических партнеров, отношения с которыми значительно улучшились за последние годы. Вместе с Казахстаном, Туркменистан сотрудничает в области морских перевозок и в создании международной транзитной телекоммуникационной системы «Туркменистан - Казахстан» в дополнение к железной дороге Казахстан-Туркменистан-Иран, которая, как ожидается, будет полностью введена в эксплуатацию в 2021 году. С Кыргызстаном туркменские власти договорились о строительстве газопровода по маршруту «Туркменистан-Узбекистан-Таджикистан-Кыргызстан-Китай», активизировали совместную работу в области промышленного сотрудничества, агробизнеса и связи. Приоритетными направлениями сотрудничества с Таджикистаном являются транзит и торговля, в то время как Таджикистан закупает нефтепродукты, сжиженный природный газ, рафинированное хлопковое масло и цемент из Туркменистана. Отно-

borders rather than to implementing the above-mentioned projects.

It appears that by maintaining its 'positive neutrality' strategy, which aims at self-preservation from external influence, Turkmenistan has to work more closely with its regional partners, especially under the conditions of falling gas revenues and worsening socio-economic issues. Considering that China has become Turkmenistan's main strategic partner by being an almost sole consumer of the Turkmen gas, the Turkmen authorities have to consider ways for diversifying its export partners and potential.

References:

1. Bohr, Annette (2016). Turkmenistan: Power, Politics and Petro-Authoritarianism. Retrieved from <https://www.chathamhouse.org/publication/turkmenistan-power-politics-and-petro-authoritarianism>. Accessed on 10.01.2020.
2. Hronikam.com (2020). Vnesheconombank will ask for a loan for TAPI from the Saudi Development Fund. Retrieved from <https://www.hronikam.com/2020/01/tapi-credit/>. Accessed on 10.01.2020.
3. Hug, Adam (2019). Spotlight on Turkmenistan. Retrieved from <https://fpc.org.uk/publications/spotlight-on-turkmenistan/>. Accessed on 10.01.2020.
4. Jakóbowski, Jakub and Mariusz Marszewski (2018). Crisis in Turkmenistan. A test for China's policy in the region. OSW Commentary, No. 284. Centre for Eastern Studies.
5. Laumulin, Murat (2018). Modern Turkmenistan in

шения с Узбекистаном в последние годы повышены на стратегический уровень. Таким образом, согласно президенту Бердымухамедову, Туркменистан будет продолжать расширять дружественные и добрососедские отношения с регионом, объединенным историческими и культурными связями [Turkmenistan News Gazette, 2019; Лаумулин, 2018]

С другой стороны, Афганистан остается главной проблемой не только для безопасности Туркменистана, но и для стран региона. Тем не менее, в течение 2018 года, Туркменистан и Афганистан достигли ряда значимых результатов. Помимо церемонии открытия афганского участка газопровода ТАПИ, президент Бердымухамедов принял участие в закладке фундамента линии электропередачи Туркменистан-Афганистан-Пакистан и волоконно-оптического кабеля, а также в открытии новой железной дороги Серхетабат-Тургунди. Ранее, в ноябре 2017 года, стороны также подписали соглашение о создании транзитного коридора Афганистан-Туркменистан-Азербайджан-Грузия-Турция (Ляпис-Лазули), который, как ожидается, соединит в основном железные дороги и автомагистрали афганской

search of a way out of the transport and communication trap. Retrieved from <https://isca.kz/ru/analytics-ru/3218>. Accessed on 10.01.2020.

6. Pannier, Bruce (2019). Is Turkmenistan Being Pulled Into Russia's Orbit? Retrieved from <https://www.rferl.org/a/iqshloq-ovozi-turkmenistan-pulled-into-russia-s-orbit/29713898.html>. Accessed on 10.01.2020.
7. Transparency International (2019). Corruption Perceptions Index 2019. Retrieved from <https://www.transparency.org/cpi2019?/news/feature/cpi-2019>. Accessed on 10.01.2020.
8. Turkmenistan News Gazette (2019). President of Turkmenistan outlines key tasks in the field of foreign policy of the country. Retrieved from <https://turkmenistannewsgazette.com/president-of-turkmenistan-outlines-key-tasks-in-the-field-of-foreign-policy-of-the-country/>. Accessed on 10.01.2020.
9. Turkmenportal (2019). The foreign Ministry summed up the results of Turkmenistan's chairmanship in the IFAS and the first CEF. Retrieved from <https://turkmenportal.com/en/blog/24071/the-foreign-ministry-summed-up-the-results-of-turkmenistans-chairmanship-in-the-ifas-and-the-first-cef>. Accessed on 10.01.2020.
10. Yapici, Utku (2017). From Positive Neutrality to Silk Road Activism? The Continuities and Changes in Turkmenistan's Foreign Policy. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*. DOI: 10.1080/19448953.2018.1385273.

провинции Герат с портом Туркменбаши, создавая широкие возможности для сотрудничества в случае реализации [Turkmenistan News Gazette, 2019]. Однако, учитывая нестабильность в северных районах Афганистана, граничащих с Туркменистаном и Таджикистаном, о которых Москва неоднократно предупреждала Ашхабад и даже предлагала свою поддержку в охране туркмено-афганской границы, руководство Туркменистана должно уделять больше внимания поддержанию своей постоянной боевой готовности для защиты границ, а не для реализации вышеупомянутых проектов.

Похоже, что, сохраняя свою стратегию «позитивного нейтралитета», которая направлена на самосохранение от внешнего влияния, Туркменистан будет более тесно сотрудничать со своими региональными партнерами, особенно в условиях падения доходов от газа и обострения социально-экономических проблем. Учитывая, что Китай стал основным стратегическим

партнером Туркменистана, будучи практически единственным потребителем туркменского газа, туркменским властям необходимо рассмотреть пути диверсификации своих экспортных партнеров и потенциала.

Источники:

1. Бор, Аннет (2016). Туркменистан: власть, политика и петроавторитаризм. Chatham House, Королевский институт международных отношений. Доступен по адресу: <https://www.chathamhouse.org/publication/turkmenistan-power-politics-and-petro-authoritarianism>. Дата обращения: 10.01.2020.
2. Hronikatm.com (2020). Внешэкономбанк попросит кредит на ТАПИ у Саудовского фонда развития. Доступен по адресу: <https://www.hronikatm.com/2020/01/tapi-credit/> Дата обращения: 10.01.2020.
3. Хаг, Адам (2019). В центре внимания Туркменистан. Центр внешней политики (FPC Think Tank Ltd). Доступен по адресу: <https://fpc.org.uk/publications/spotlight-on-turkmenistan/>. Дата обращения: 10.01.2020.
4. Якововский Якуб, Маршевский Мариуш (2018). Кризис в Туркменистане. Тест на политику Китая в регионе. Комментарий OSW, Номер 284. Центр восточных исследований.
5. Лаумулин, Мурат (2018). Современный Туркменистан в поисках выхода из транспортно-коммуникационной ловушки. Доступен по адресу: <https://isca.kz/ru/analytics-ru/3218>. Дата обращения: 10.01.2020.
6. Панье, Брюс (2019). Туркменистан втянут в российскую орбиту? Доступен по адресу: <https://www.rferl.org/a/iqshloq-ovozi-turkmenistan-pulled-into-russia-s-orbit/29713898.html>. Дата обращения: 10.01.2020.
7. Transparency International (2019). Индекс восприятия коррупции 2019. Доступен по адресу: <https://www.transparency.org/cpi2019?/news/feature/cpi-2019>. Дата обращения: 10.01.2020.
8. Turkmenistan News Gazette (2019). Президент Туркменистана отметил основные задачи в области внешней политики страны. Доступен по адресу: <https://turkmenistannewsgazette.com/president-of-turkmenistan-outlines-key-tasks-in-the-field-of-foreign-policy-of-the-country/>. Дата обращения: 10.01.2020.
9. Turkmenportal (2019). В МИД подвели итоги председательства Туркменистана в МФСА и первом ЦАФ. Доступен по адресу: <https://turkmenportal.com/en/blog/24071/the-foreign-ministry-summed-up-the-results-of-turkmenistans-chairmanship-in-the-ifas-and-the-first-cef>. Дата обращения: 10.01.2020.
10. Япичи, Утку (2017). От позитивного нейтралитета к активизации Шелкового пути? Преемственность и изменения во внешней политике Туркменистана. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*. DOI: 10.1080 / 19448953.2018.1385273.

**09 ОCAK 2020 TARİHİNDE
AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
MÜDÜR YARDIMCISI CENGİZHAN
CANALTAY “TÜRKİYE’NİN DIŞ
TİCARET DİNAMİKLERİ: TÜRKİYE
AZERBAIJAN İLİŞKİLERİ” KONULU
SEMİNER VERDİ.**

2020 ЖЫЛЫ 9 ҚАҢТАРДА ЕУРАЗИЯ
ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ
ДИРЕКТОРЫНЫҢ ОРЫНБАСАРЫ
ЖЕНГИЗХАН ЖАНАЛТАЙ
«ТҮРКИЯНЫҢ СЫРТҚЫ САУДАСЫНЫҢ
ДИНАМИКАСЫ: ТҮРКИЯ-
ӘЗЕРБАЙЖАН ҚАТЫНАСТАРЫ»
ТАҚЫРЫБЫНДА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Cengizhan Canaltay, seminerinde, Türkiye Cumhuriyeti’nin 9 Kasım 1991’de Azerbaycan Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını ilk tanıyan ülke olduğunu belirterek, Türkiye’nin

Женгизхан Жаналтай семинарында Түркия Республикасы 1991 жылы 9 қараша Әзербайжан Республикасының тәуелсіздігін алғаш таныған мемлекет екенін атап өтіп, Түркия мен Әзербайжан арасындағы бауырластық қатынастар стратегиялық әріптестік деңгейіне жеткенін айтты. Екі елдің бір-бірімен көрші болуы, мәдени ұқсастықтары және бірқатар сыртқы саяси көзқарастарының ұштасып жатуы екіжақты қатынастардың оң бағытта дамуын қамтамасыз етеді. Женгизхан Жаналтайдың айтуы бойынша, Түркия Әзербайжанның маңызды сауда әріптесі болып табылады. Сонымен қатар, Түркия Әзербайжанның импорты мен экспортындағы ең ірі әріптестер тізімінде екінші орында тұр. Алайда, Түркия үшін Әзербайжанмен саудасы басқа елдермен салыстырғанда әлдеқайда аз. Әзербайжанның Түркияға жыл сайынғы экспорты 3 млрд. доллардан асады, ал импорты шамамен 2 млрд. долларға жетеді.

Семинар жалғасында Женгизхан Жаналтай Әзербайжанның Түркияға экспортында үлкен ауытқулар болғанын атап өтті. Әзербайжан экспортының толықтай дерлік табиғи газ бен мұнайдан тұруы және энергия бағасы-

Azerbaycan ile ilişkilerinin kardeşlik ve stratejik ortaklık düzeyinde olduğunu açıkladı. Tek millet iki devlet anlayışı ile iki ülkenin birbiriyle kültürel yönlerinin benzerliğini bulunması ile dış politikalarında pek çok olayda birbirine yakın tutum sergilemelerinin ikili ilişkilerin olumlu gelişmesine olanak sağladığını ifade etti. Cengizhan Canaltay'a göre, Türkiye, Azerbaycan için önemli ticaret ortakları arasında yer almaktadır. Ayrıca Türkiye, Azerbaycan'ın ithalat ve ihracatındaki en büyük ortaklar listesinde üst sıralarda yer almaktadır. Lakin Türkiye için Azerbaycan ile ticareti, ülke bazında dikkate alındığında önde gelen ticaret ortakları arasında yer almadığı gözlemlenmekte olduğunu belirtti.

Birleşmiş Milletlerin ticari veri bankası verilerine göre 2018 yılında Türkiye'nin Azerbaycan'la toplam ticaret hacminin 1,8 milyar doları geçmekte olduğunu ifade etti. Bu rakamın 2013 yılında 3,2 milyar dolara kadar çıktığını belirterek son beş sene içerisinde çeşitli nedenlerden ötürü yaşanan dalgalanmalar sebebiyle iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin inişli çıkışlı bir eğilim içerisinde olduğunu sözlerine ekledi.

ның өзгеруі Әзербайжанның сыртқы сауда көлемінің ауытқуына әкеліп соғатынын айтты. Сонымен қатар, 2014 жылы Әзербайжан валютасының, ал 2019 жылы Түркия валютасының құнсыздануы екі ел арасындағы экономикалық қатынастарға кері әсерін тигізгенін де тілге тиек етті.

Екі ел арасындағы өзара инвестициялар әлі де қажетті деңгейде емес. Женгизхан Жаналтай 2018 жылы Әзербайжанның Түркияға жасаған инвестициялары 516 млн. долларды құрағанын, ал Әзербайжанның Түркияға тікелей инвестициялары 489 млн. доллар шамасында болғанын атап өтті. Баяндамашы мұны Әзербайжан экономикасының жеткілікті әртараптандырылмауы және кедендік баж салықтарының жоғары болуы сияқты құрылымдық экономикалық мәселелермен түсіндірді.

Семинар соңында қатысушылар сұрақтар қойып, өзара пікір алмасты.

Türkiye'nin Azerbaycan ile ticaretinin ürünler bazında incelendiğinde sektörel dağılımında 1992-2018 yılları arasında yaklaşık her 8 sene içerisinde belli bir ürün grubunun baskın olduğunu dile getirmiştir. Azerbaycan'da ise genelde hammadde grubunun ihracatının hakimiyetinin sürdüğünü dile getirdi. İki ülke arasındaki yatırımlar konusuna

değinererek Türkiye'nin Azerbaycan ekonomisine 1992-2017 yılları arasında toplam 6,46 milyar dolar yatırım yaptığını Azerbaycan'ın ise aynı dönem içerisinde 5,91 milyar dolar yatırım yaptığını ifade etti.

Seminerin sonunda katılımcılar sorular sorarak görüş alışverişinde bulundular.

15 OCAK 2020 TARİHİNDE AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. MUSA YILDIZ'IN KATILIMI İLE DAVETLİ KONUŞMACI, TMSF DENETÇİSİ DOÇ. DR. NİZAMÜLMÜLK GÜNEŞ'İN "TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜ" KONUSU SEMİNERİ GERÇEKLEŞTİ.

2020 ЖЫЛДЫҢ 15 ҚАҢТАРЫНДА АХМЕТ ЯСАУИ УНИВЕРСИТЕТІ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰСА ЙЫЛДЫЗДЫҢ ҚАТЫСУЫМЕН АРНАЙЫ ШАҚЫРЫЛҒАН БАЯНДАМАШЫ ТҮРКИЯНЫҢ ЖИНАҚ ДЕПОЗИТТЕРІН САҚТАНДЫРУ ҚОРЫНЫҢ (TMSF) АУДИТОРЫ ДОЦЕНТ, ДОКТОР НИЗАМУЛМУЛК ГҮНЕШТИҢ «ТҮРКИЯНЫҢ БАНК СЕКТОРЫ» АТТЫ СЕМИНАРЫ ӨТТІ.

Доцент, доктор Низамүлмүлк Гүнеш семинарды өзін таныстырудан бастады. Банк саласында 23 жыл қызмет еткенін атап өтіп, атажұрты Қазақстанға келгеніне қуанышты екенін білдірді. Доцент, доктор Низамүлмүлк Гүнеш Түркияның банк секторына жалпы шолу жасап, Түркияда қаржы институттарының активтері шамамен 4,6 млрд. лираны құрайтындығын айтты.

Семинар жалғасында доцент, доктор Низамүлмүлк Гүнеш Түркияда жалпы 53 банк, оның ішінде 34 депозиттік банк, 13 даму және инвестиция банкі және 6 исламдық банк қызмет ететінін тілге тиек етті. Сондай-ақ, ол банк секторындағы активтер көрсеткіші соңғы 10 жылда айтарлықтай өсу үрдісінде болғанын баяндады. Түркияның банк секторындағы елеулі қауіп-қатерлерге тоқталып өткен доцент, доктор Низамүлмүлк Гүнеш бұл қауіптерді азайту үшін тиісті мекемелер тарапынан қажетті жұмыстар жүргізілгенін жеткізді.

Доц. Dr. Nizamülmülk Güneş seminerine kendini tanıtarак başladı. Özgeçmişinden bahsederken bankacılık sektöründe 23 yıldır çalıştığını belirten Doç. Dr. Nizamülmülk Güneş, ата topraklarında, Kazakistan'da bulunmaktan mutluluk duyduğunu ifade etti. Türk bankacılık sektörünün genel görünümünü açıklayan Doç. Dr. Nizamülmülk Güneş, Türkiye'deki finansal kuruluşların aktif büyüklüğünün yaklaşık 4,6 milyar lira olduğunu dile getirdi.

Seminerin devamında Doç. Dr. Nizamülmülk Güneş, Türkiye'de toplam 53 bankanın faaliyet gösterdiğini ve bunların 34'ünün mevduat bankası, 13'ünün kalkınma ve yatırım bankası, 6'sının ise katılım bankası olduğunu belirtti. Ayrıca son 10 yılda bankacılık sektöründe aktif oranın ciddi şekilde büyüme trendine geçtiğini açıkladı. Türkiye bankacılık sektöründeki önemli risklerden bahseden Doç. Dr. Nizamülmülk Güneş, bu risklerin minimuma indirilmesi adına gerekli çalışmaların ilgili kurumlarca yapıldığını belirtti.

Доцент, доктор Низамүлмүлк Гүнеш Түркиядағы банктердің соңғы он жыл ішіндегі қызметі туралы әртүрлі ақпарат ұсынды. Сондай-ақ, Түркиядағы банк секторы мен Еуропа одағы елдерінің банк секторларына салыстырмалы түрде талдау жасады. Сөзінің жалғасында доцент, доктор Низамүлмүлк Гүнеш Түркияның банк секторының жағдайы жақсарғанын, бірақ алдағы кезеңде әлі көп жұмыс істеп, тұрақты өсу әлеуетін арттыру керектігін атап өтті.

Семинар соңында қатысушылар аталған мәселе бойынша пікір алмасты. Ахмет Ясауи университеті Өкілетті кеңес төрағасы профессор, доктор Мұса Йылдыз TMSF аудитторы доцент, доктор Низамүлмүлк Гүнешке алғыс сертификатын табыс етті.

Doç. Dr. Nizamülmülk Güneş, Türkiye'deki bankaların genel olarak son 10 yıllık performansları hakkında çeşitli bilgiler sunarak Türkiye'deki bankacılık sektörünün gelişmişliğinin Avrupa Birliği ülkeleri ile de karşılaştırmalı analizini yaptı. Sözlerinin devamında Doç. Dr. Nizamülmülk, Genel olarak bakıldığında Türkiye'deki bankacılık sektörünün yıllar itibarıyla gelişerek durumunu güçlendirdiği, lakin

önümüzdeki dönemlerde ise daha fazla çalışarak istikrarlı büyüme potansiyelinin artması gerektiğini vurguladı.

Seminerin sonunda, katılımcılar konu hakkında görüş alışverişinde bulundular. Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Musa Yıldız sunumu için TMSF Denetçisi Doç. Dr. Nizamülmülk Güneş'e teşekkür belgesi takdim etti.

**23 ОCAK 2020 TARİHİNDE
ARAŞTIRMACIMIZ DR. ALBİNA
MURATBEKOVA “HİNDİSTAN VE ÇİN
ARASINDAKİ ÖNEMLİ SORUNLAR
VE NEDEN ‘CHİNDİA’ İMKANSIZ
GÖRÜNMEKTEDİR?” KONUSU
SEMİNER VERDİ.**

2020 ЖЫЛЫ 23 ҚАҢТАРДА ЕУАЗИЯ
ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ
ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ PhD ДОКТОРЫ
АЛЬБИНА МҰРАТБЕКОВА «ҮНДІСТАН
МЕН ҚЫТАЙ АРАСЫНДАҒЫ
МАҢЫЗДЫ МӘСЕЛЕЛЕР ЖӘНЕ
«ЧИНДИЯ» НЕЛІКТЕН МҮМКІН
ЕМЕС?» АТТЫ СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

PhD докторы Альбина Мұратбекова семинарында Үндістан мен Қытай арасындағы қатынастардың тарихы мен екі ел арасындағы маңызды мәселелерге, әсіресе шекара даулары мен Тибет мәселесіне тоқталды. Сондай-ақ, PhD докторы Альбина Мұратбекова Үндістан-Қытай қатынастарының дамуында Пәкістанның рөлін түсіндірді.

Семинар жалғасында PhD докторы Альбина Мұратбекова Қытай мен Үндістан арасындағы қатынастардың экономикалық, мәдени, саяси және стратегиялық сынды түрлі салаларда дамуына қарамастан, даулы мәселелер екі жақты ынтымақтастықтың дамуын тежейтін факторлардың бірі болып қала беретінін атап өтті. Қытай мен Үндістан арасындағы бәсекелестік қатынастарда қай елдің үстемдік ете алатындығын болжау қиын екенін айта келе, PhD докторы Альбина Мұратбекова бүгінгі таңда Үндістан мен Қытай арасындағы қатынастар негізінен бейбіт қатар өмір сүруге және өзара

Dr. Albina Muratbekova, seminerinde, Hindistan ve Çin arasındaki ilişkilerin tarihçesine ve iki ülke arasındaki önemli sorunlara değindi. Bu sorunlar arasında; özellikle sınır anlaşmazlıkları ve Tibet sorunu yer almaktadır. Ayrıca, Dr. Albina Muratbekova Hint-Çin ilişkilerinin gelişiminde Pakistan'ın rolünü de anlattı.

Seminerin devamında Dr. Albina Muratbekova, Çin ve Hindistan arasında ekonomik, kültürel, politik, stratejik dâhil olmak üzere çeşitli alanlardaki ilişkilerin gelişmesine rağmen, anlaşmazlıkların ikili işbirliğinin gelişimini yavaşlatan faktörlerden biri olmaya devam ettiğini kaydetti. Çin ve Hindistan arasındaki rekabetçi ilişkiler dengesi içerisinde hangi ülkenin baskın olarak öne çıkabileceğini tahmin etmenin zor olduğunu belirten Dr. Albina Muratbekova, bugünlerde Hindistan ve Çin arasındaki ilişkilerin büyük oranda barışçıl bir arada yaşamaya hizmet eden ve karşılıklı yararlar sağlayan bir işbirliği haline geldiğinin altını çizdi.

Çin, Orta ve Güneydoğu Asya'da bölgedeki jeopolitik iklimin oluşumunu etkileyebilecek kilit

tiimділікке қызмет ететін ынтымақтастыққа айналғанын тілге тиек етті.

Қытай Орталық және Оңтүстік-шығыс Азиядағы геосаяси жағдайдың қалыптасуына әсер ете алатын негізгі акторлардың бірі саналады. Қытай бұл мәселеге қатысты «араласпау» ұстанымын басшылыққа алғанымен, Үндістан мен Пәкістан арасындағы Кашмир дауында қажет болған жағдайда Пәкістанға жақтасуы мүмкін.

Қытай Пәкістан арқылы өтетін автомобиль және теміржол дәлізі жобаларының қауіпсіздігіне кепілдік беруі қажет екенін атап өткен PhD докторы Альбина Мұратбекова, сөз соңында Шанхай ынтымақтастық ұйымы аясында Қытай мен Ресейдің делдалдығы арқылы Үндістан мен Пәкістан арасындағы екіжақты мәселелерді шешуге болатындығын тілге тиек етті.

Семинар соңында қатысушылар тақырып бойынша сұрақтар қойып, өзара пікір алмасты.

oyuncularından biridir. Çin, bu konuda genel bir “müdahale etmeme” politikasına bağlı olmasına rağmen, yine de Keşmir bölgesi üzerindeki Hindistan ve Pakistan arasındaki uyuşmazlıklarda gerektiği takdirde Pakistan’dan taraf olabileme potansiyeli taşımaktadır.

Çin’in, Pakistan üzerinden karayolu ve demiryolu taşımacılığı projelerinin güvenliğini garanti etme-

ye ihtiyacı olduğunu dile getiren Dr. Albina Muratbekova, Şanghay İşbirliği Örgütü’nün; Çin ve Rusya’nın arabuluculuğu ile, Hindistan ve Pakistan’ın arasındaki ikili sorunların da çözüme kavuşturulabileceği etkili bir platform haline gelebileceğini belirterek sözlerini tamamladı.

Seminerin sonunda katılımcılar sorular sorarak konu üzerinde görüş alışverişinde bulundular.

**30 OCAK 2020 TARİHİNDE
KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ULUSAL
MÜHENDİSLİK VE TAŞIMACILIK
AKADEMİSİ BAŞKANI PROF. DR.
JİENKULOV SERGAZY “BÜYÜK
TÜRKLER VE BÜYÜK BOZKIR”
KONULU BİR SEMİNER VERDİ.**

2020 ЖЫЛЫ 30 ҚАҢТАРДА ҚАЗАҚСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ МАШИНА
ЖАСАУ ЖӘНЕ КӨЛІК АКАДЕМИЯСЫ-
НЫҢ АКАДЕМИГІ, Т.Ғ.Д., ПРОФЕССОР
ЖИЕНҚҰЛОВ СЕРҒАЗЫ АХМЕТҰЛЫ
«ҰЛЫ ТҮРКІЛЕР ЖӘНЕ ҰЛЫ ДАЛА»
ТАҚЫРЫБЫНДА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Seminerin açılış konuşmasını yapan ve aynı zamanda moderatörlüğünü yürüten Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur

Семинарда кіріспе сөз сөйлеп, модератор болған Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Вакур Сүмер түркі тарихы тереңге жайылғанын атап өтіп, т.ғ.д., профессор Серғазы Ахметұлы сияқты осы салаға үлес қосқан ғалымдарға алғысын білдірді. Сондай-ақ, Вакур Сүмер барлық силы қонақтарға семинарға қатысқандары үшін алғыс айтты.

Т.ғ.д., профессор Серғазы Ахметұлы семинарында түркі халықтары өмір сүрген тарихи кезең мен олардың әлемге таралуы туралы сөз етіп, түркілердің шығу тегі туралы айтты. Т.ғ.д., профессор Серғазы Ахметұлы тарих бойынша түркі халықтарының байланыстарына тоқталып өтіп, олардың шығу тегі жағынан бір-біріне қаншалықты жақын екендігін түсіндірді.

Семинар жалғасында т.ғ.д., профессор Серғазы Ахметұлы түркі халықтары өмір сүрген аймақтар туралы да сөз қозғап, «Түркі әлемі» деген кең байтақ аймақта халықтардың географиялық қоныстануы мен тарихы туралы ой бөлісті. Сондай-ақ, қазіргі түркі әлеміндегі елдер туралы түрлі тарихи мәліметтер келтірді.

Сүмер, Түрк тарихинин көклү бир геҗмише да-
яндиғиы белиртерек ве Prof. Dr. Jienkulov
Sergazy gibi bu alana katkı sağlayan bilim
insanlarına teşekkürlerini iletti. Sümer, semi-
nere katılan tüm değerli misafirlere katılımla-
rından dolayı teşekkür etti.

Prof. Dr. Jienkulov Sergazy, seminerinde, ge-
nel olarak Türk toplumlarının yaşadığı tarihi
süreç ve dünyaya yayılmaları ile Türk halk-
larının soy ağacı üzerinde durdu. Prof. Dr.

Семинар соңында Қазақстан Республика-
сы Ұлттық машина жасау және көлік ака-
демиясының академигі, т.ғ.д., профессор
Жиенқұлов Серғазы Ахметұлының «Ұлы
түркілер және ұлы дала» атты кітабы таны-
стырылып, автордың қолтаңбасы қойылған
аталмыш еңбек институт кітапханасына та-
быс етілді. Еуразия ғылыми-зерттеу инсти-
тутының директоры доцент, доктор Вакур
Сүмер де Серғазы Ахметұлына институт ба-
сылымдарын сыйға тартты.

Jienkulov Sergazy, tarih boyunca Türk halklarının aralarındaki bağlantılarından bahsederek Türk topluluklarının birbirlerine köken olarak ne kadar yakın olduklarını anlattı.

Seminerin devamında Prof. Dr. Jienkulov Sergazy Türk toplumlarının genel olarak yaşadıkları coğrafyalardan da bahsederek "Türk Dünyası" olarak tabir ettiğimiz bu geniş alan içerisinde halkların konumlanmalarının ve tarihlerinin üzerine kendi görüşlerini paylaştı. Günümüzdeki Türk Dünyası'nda yer alan ülkeler hakkında çeşitli tarihsel bilgiler sundu.

Seminerin sonunda Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Mühendislik ve Taşımacılık Akademisi Başkanı Prof. Dr. Jienkulov Sergazy'nin "Büyük Türkler ve Büyük Bozkır" adlı kitabının tanıtımı gerçekleşti ve söz konusu eser, Sergazy tarafından

imzalanarak Enstitü kütüphanesine teslim edildi. Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer de Sergazy'ye Enstitü yayınlarından hediye etti.

ERI Infographic No.25

ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ХАЛЫҚ САНЫ ЖӘНЕ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ ДИНАМИКАСЫ

ORTA ASYA'DA NÜFUS VE İSTİHDAM DİNAMİKLERİ

POPULATION AND EMPLOYMENT DYNAMICS IN CENTRAL ASIA

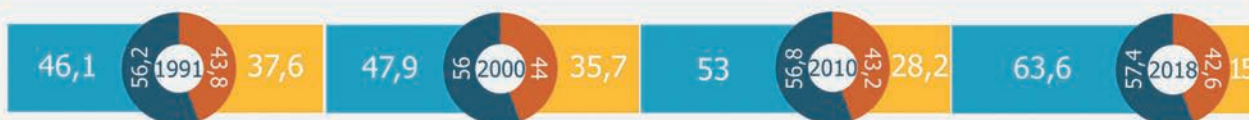
Urban population (% of total population)

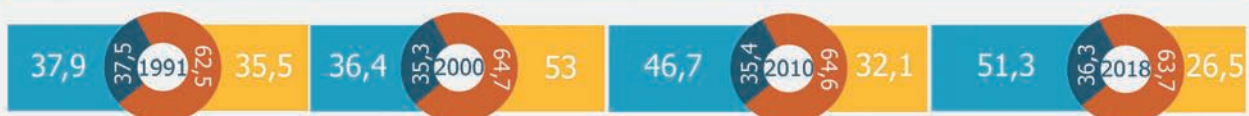
Rural population (% of total population)

Employment in services
(% of total employment) (modeled ILO estimate)Employment in agriculture
(% of total employment) (modeled ILO estimate)

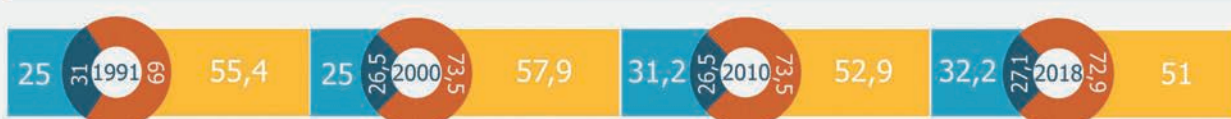
KAZAKHSTAN

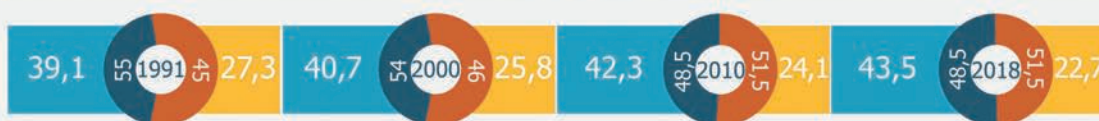
KYRGYZSTAN

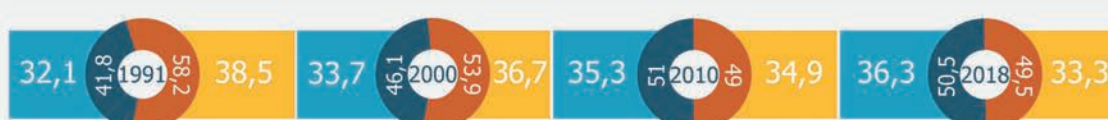
TAJIKISTAN

TURKMENISTAN

UZBEKISTAN

Source: World Bank.

How to cite: Eurasian Research Institute, (2020). Population and employment dynamics in Central Asia. ERI Infographics No. 25

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Şubat 2020 Sayı: 48
Ақпан 2020 жыл №48